

22360
1939 1-3

АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

ОРГАН СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ АРХІТЕКТОРІВ
УРСР

СІЧЕНЬ, № 1

15 років без Леніна на ленінському шляху

Півтора десятиріччя минуло з того часу, як обірвалось життя найвидатнішого генія людства, вождя пригнічених усього світу, геніальнішого стратега і полководця пролетарської революції—Володимира Ільча Леніна.

П'ятнадцять років минуло з того часу, як помер починатель і організатор славної більшовицької партії, яка під великим прапором Леніна—Сталіна організувала перемогу соціалізму в СРСР і привела народи нашої соціалістичної батьківщини до щасливого, заможного і радісного життя під сонцем Сталінської Конституції.

Перестало битися серце найвидатнішого з людей всіх часів і народів. Ленін помер, але справа його, велика справа побудови комуністичного суспільства, живе! П'ятнадцяті роковини з дня смерті Володимира Ільча Леніна народи радянської країни зустрічають цілковитим здійсненням ленінських заповітів. Остаточна, безповоротна перемога соціалізму в нашій країні—це перемога справи Леніна.

Прапор Леніна високо підняв над нашою країною і над усім світом його найвірніший друг і соратник, його великий продовжувач—Йосиф Віссаріонович Сталін.

Його устами комуністична партія і трудящі всієї нашої неосяжної країни клялись над труною Леніна насамперед „берегти єдність нашої партії, як зіницю ока“.

Цю сталінську клятву партія і весь наш радянський народ виконали повністю. В жорстоких боях з усіма, незалежно від відтінків і мастей, ворогами партії і народу, з усіма ворогами соціалізму ми

добились небувалої монолітності, сили і незламності партійних рядів. Виконуючи ленінську заповідь про більшовицьку єдність своїх рядів, наша партія нещадно розгромила і знищила всіх тих, хто пробував розхитати залізну дисципліну в ній і цим порушити і ослабити її єдність. Ідучи цим, заповіданим Леніним, сталінським шляхом, партія викрила і знищила мерзенних зрадників і запродавців, підлих дворушників і негідників з презрених троцькістсько-бухарінської і буржуазно-націоналістичної банди фашистських шпигунів, шкідників, диверсантів і вбивць, що пробували відновити капіталізм у нашій рідній, соціалістичній країні.

З заповітом Леніна про непорушну єдність рядів нашої партії найтісніше зв'язаний другий заповіт його „берегти і зміцнювати диктатуру пролетаріату“. Ленін і Сталін завжди підкреслювали необхідність більшовицької єдності, залізної дисципліни і згуртованості партії, як основної передумови і керівної сили в справі зміцнення і розширення диктатури пролетаріату, в справі завоювання і побудови соціалізму в одній, окремо взятій, країні.

Неухильно виконуючи заповіт Леніна про диктатуру пролетаріату, партія і Сталін, подолавши всі тяжкі перешкоди, що стояли на їх шляху, привели країну нашу до соціалізму. В цьому весь зміст гігантського шляху, пройденого нами за минулі 15 років—без Леніна на ленінському шляху.

Пройдені нашою країною, під керівництвом найкращого з ленінців, мудрого вождя народів товариша Сталіна, такі історичні етапи, як успішне проведення індустріалізації і суцільної колективізації,

Звірено

Державна Публічна
БІБЛІОТЕКА УРСР

БІБЛІОТЕКА
Академії Наук

здійснення двох сталінських п'ятирічок, ліквідація експлуататорських класів, остаточне знищення злиднів і безробіття серед усіх трудящих міста і села, — перетворили нашу країну в багату, культурну, передову і найсильнішу державу.

Підсумки нашої роботи, здійсненої на ленінському шляху під керівництвом Сталіна, неосяжні. Ми побудували першу в світі соціалістичну державу робітників і селян. Знищивши приватну власність, ми створили суспільну, соціалістичну власність, що є непохитною основою радянського ладу. В нашій країні вирости і розквітли зовсім нова економіка, нові виробничі відносини, новий тип людей, невиданих у капіталістичному світі. Вирости новий, радянський робітничий клас і нове, колгоспне селянство, вирости нова, радянська інтелігенція, яка неподільно і самовіддано служить великій справі соціалізму.

Ми стали країною дійсно передовою, масовою культури, що охоплює мільйони трудящого населення. Загальне обов'язкове навчання, нові десятки тисяч шкіл, нові сотні вищих навчальних закладів, нові сотні театрів, тисячі клубів, невиданий досі розквіт національної формою і соціалістичної змістом культури — ось підсумок нашої боротьби на ленінському шляху, під керівництвом Сталіна.

Ми — єдина країна в світі, де народні маси живуть без страху за завтрашній день, не відчуваючи на собі ярма соціального, національного і політичного гніту, де високо ціниться праця людини, індивідуальність і все життя її, де людині живеться легко, щасливо, весело і привільно.

Ми — єдина країна в світі, де так рясно і буйно розквітають народні таланти, обдаровання і герої, де героїка і жадання громадського подвигу так глибоко проникли в народні маси, в народну свідомість, у побут, у повсякденність, що не інакше, як Чкаловими і Громовими, Поліною Осипенко і Гризодубовою, лейтенантами і червоноармійцями з озера Хасан називають себе наші діти.

Ми — єдина країна, де народ, славлячи ім'я любимого Леніна і звертаючись до нього, співає таких пісень:

„...Солнце ясное,
Посмотри кругом, порадуйся,
Как все в жизни изменилось.
Вот сады цветут — колхозные,
Вон поля цветут — колхозные,
Как светло-светло нам жить становится!
Наши дети в школах учатся,
В небе наши парни-соколы,
Наши девки водят тракторы.
И живем мы домом — полной чашею,
И в руках у нас работа спорится,
И в сердцах у нас любовь горит
За твою борьбу, за подвиги.

Ты для нас работал, рук не кладучи,
Ума-разума большого не жалеючи,
Ты сгорел за нас костром-польемем
Все, что думалось тобою, все исполнилось!
По твоим заветам-завещаньицу
Нас ведет ко счастью Сталин наш“¹.

Ведучи країну вірним ленінським шляхом, наш великий кормчий, вірніший учень і продовжувач Леніна — товариш Сталін учив нас не зазнаватись, а завжди пам'ятати, що ми живемо і працюємо в умовах капіталістичного оточення, що біля кордонів нашої неосяжної країни жадібно притаїлись хижі фашистські звірі, що готуються в засліпленні кожної хвилини кинутись на нас, на наші мирні міста і села, на створювані нами культуру, добробут і красиве життя.

Але вороги не застануть нас зненацька. Керовані великим продовжувачем справи Леніна — товаришем Сталіним, ми завжди, поки не мине небезпека, триматимемо порох сухим, всі будемо до кінця пильні і готові на кожну вилазку агресора відповісти розтрощувальним ударом, тяжким для ворога предметним уроком, як це було недавно біля озера Хасан.

У відповідь на мерзенні задуми всіх наших ворогів кожний радянський патріот подесятерить роботу над зміцненням могутності і обороноздатності нашої країни, над розширенням, поглибленням і зміцненням здобутих нами за роки революції завоювань. Але для того, щоб так відповісти нашим ворогам, кожний радянський патріот, кожний свідомий радянський громадянин, і насамперед наша радянська інтелігенція, повинні ґрунтовно і серйозно оволодіти наукою марксизму-ленінізму, тією революційною теоретичною скарбницею, яку залишив нам Ленін і за ним розвинув, поглибив і удосконалив великий Сталін.

Створений Центральним Комітетом нашої партії „Короткий курс історії ВКП(б)“ повинен стати могутньою підмогою для кожного свідомого радянського патріота в опануванні і засвоєнні науки марксизму-ленінізму. З випуском цієї чудової книги „партія одержала нову могутню ідейну зброю більшовизму, енциклопедію основних знань у галузі марксизму-ленінізму. Курс історії партії — наукова історія більшовизму. В ній викладено і узагальнено гігантський досвід комуністичної партії, рівного якому не мала і не має жодна партія в світі“.

Про особливу актуальність і значення вивчення кожним радянським патріотом, кожним радянським інтелігентом „Короткого курсу історії ВКП(б)“ на-

¹ З народної пісні, записаної в колгоспі „Красная звездочка“, Шурмінського району, Кіровської області (див. „Спутник агитатора“, 1938 р., № 1).

стійно нагадують саме ті дні, коли ми відзначаємо п'ятнадцяті роковини з дня смерті найвидатнішого творця теорії більшовизму—Володимира Ільїча Леніна. І найкращим способом гідно вшанувати пам'ять великого основоположника більшовизму—це ще вперше, ще глибше вивчати основи тієї багатющої ідейно-теоретичної скарбниці, яку він нам залишив.

Проте ми не можемо тут не відзначити тієї відсталості, яка існує в цій галузі у радянських архітекторів, покликаних створювати матеріальні пам'ятники нашої великої епохи. Справа вивчення „Короткого курсу історії ВКП(б)“ серед архітекторів налагоджена зовсім погано або, вірніше, ніяк не налагоджена. Ні самі архітектори, ні творчі організації, що об'єднують їх (українське і обласні правління спілки радянських архітекторів), не приділяють цьому питанню належної уваги. Радянські архітектори забувають, що без глибокого розуміння і освоєння тих прин-

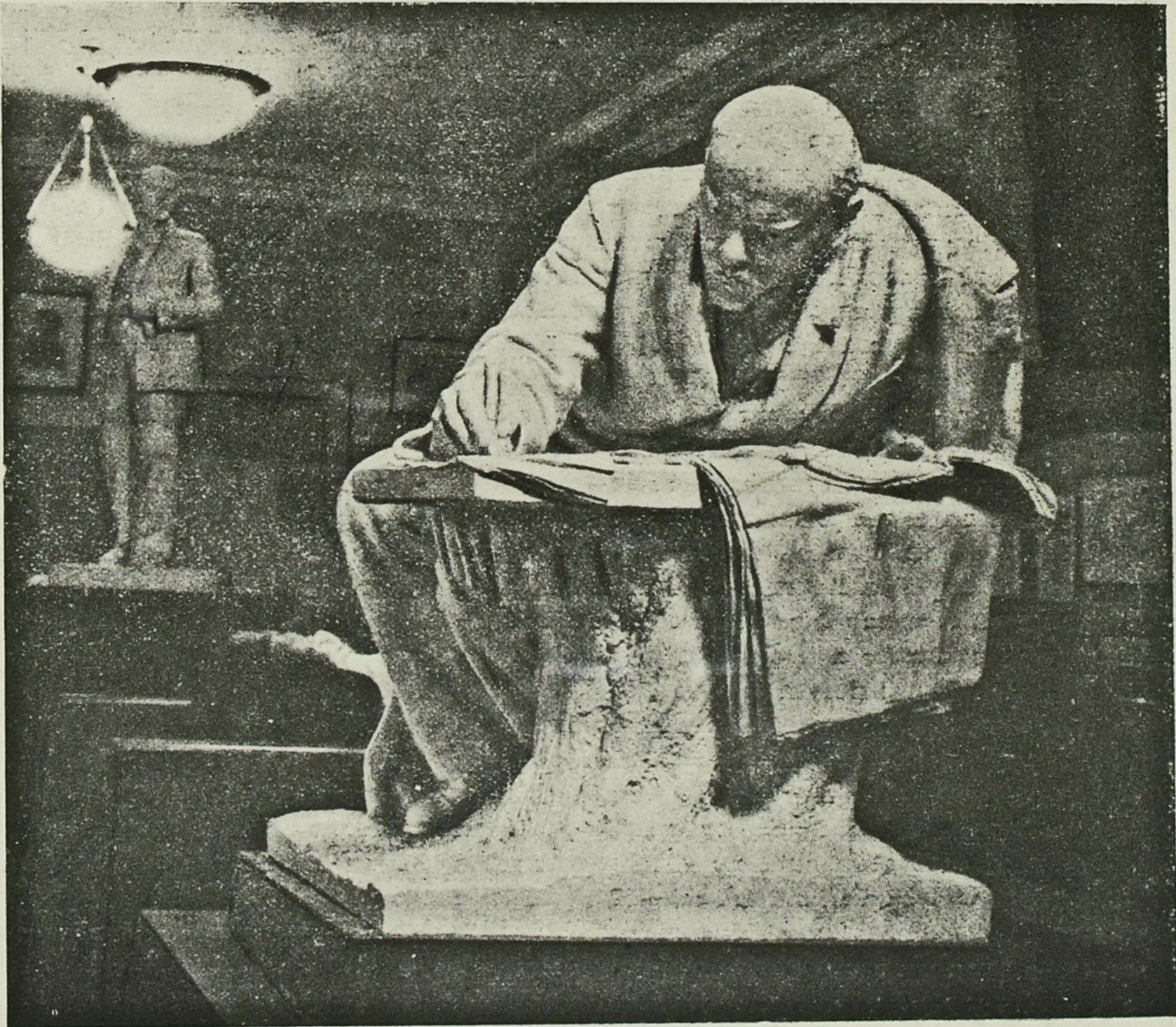
ципальних основ, на яких базується життя радянської країни, без оволодіння теорії більшовизму їм ніколи не створити справжніх, високохудожніх архітектурних творів, насичених життєвістю, правдою і соціалістичним реалізмом.

Домогтись рішучих змін у цій справі, підняти масу радянських архітекторів, прищепити їм смак до глибокого і серйозного вивчення великої скарбниці марксизму-ленінізму—таке невідкладне, бойове завдання стоїть перед нашою архітектурною громадськістю і її спілковими організаціями.

Під прапором Леніна, під проводом вождя народів товариша Сталіна ми збудували соціалізм і успішно будуюмо комунізм у нашій країні.

Під прапором Леніна соціалістична революція перемогла на одній шостій частині земної кулі.

Під тим же прапором вона переможе у всьому світі. Хай живе ленінізм у всьому світі!

Музей В. І. Леніна
в Києві. Ленін.
Скульптура.
Фото К. Лішка

*Музей В. І. Леніна
в Києві. Автор —
архітектор
П. Ф. Альошин.
Фото К. Лішка*

Музей В. І. Леніна в Києві

Архіт. М. І. Гречина і Мих. Бабат

В Києві, столиці квітучої Радянської України, піклуванням партії і уряду створений український філіал Всесоюзного музею В. І. Леніна.

Це — величезної політичної й культурної важливості подія в житті Києва і всієї Радянської України. Новий музей — це неоцінима скарбниця лєнінізму, могутнє знаряддя пропаганди ідей Леніна — Сталіна, прекрасний засіб пропаганди і виховання трудящих, зокрема нашої молоді, в дусі більшовизму.

Тут зібраний багатющий матеріал про життя Володимира Ільїча, про його революційну діяльність, про історію партії, про хід пролетарської революції, про боротьбу з ворогами народу і контрреволюцією всіх мастей і відтінків, про життя і діяльність вірних учнів і соратників В. І. Леніна, матеріал, який може стати найкращою допомогою кожному при вивченні „Короткого курсу історії ВКП(б)“. Перед

відвідувачем музею постає в усій своїй багатогранності і яскравості живий, величний образ найкращого лєнінця, продовжувача справи Леніна — Йосифа Віссаріоновича Сталіна.

* * *

Весь величезний матеріал музею розміщується в 17 залах, розташованих у трьох поверхах реконструйованого і добудованого кол. будинку облвиконкому на вул. Короленка.

Обрання цього саме будинку під Музей В. І. Леніна треба визнати дуже вдалим. Насамперед, будинок облвиконкому в свій час будували як будівлю музейну, з врахуванням усіх спеціальних вимог до такого роду приміщень щодо їх планування та освітлення природним світлом. Крім того, цей будинок розташований в одному з центральних кварталів

*В. І. ЛЕНІН. Барельєф роботи фарфорового заводу ім. Ломоносова
в Ленінграді (з експонатів Музею В. І. Леніна в Києві).*

БІБЛІОТЕКА
Академії Наук
УРСР

міста, поблизу основних його вузлів, створюваних в порядку реконструкції столиці. Лише кілька кварталів відокремлюють музей від Урядового майдану, від центральної артерії Києва—Хрещатика і найважливіших академічних закладів міста.

У достатній мірі задовільним слід також визнати архітектурне розв'язання кол. будинку обвиконкому, виконане в стилі модернізованого ампіру, при чому форма будівлі і членення її масиву достатньо виразно підкреслюють музейний характер споруди.

Проте, кубатура кол. будівлі обвиконкому була зовсім недостатня для масштабів, які має український філіал Музею В. І. Леніна. Стара будівля мала 28 тис. куб. метрів, а музей для задоволення всіх своїх потреб в експозиційній, науковій і адміністративно-господарській галузі потребує близько 40 тис. кубометрів.

Старий фасад будівлі, і щодо архітектури і щодо свого розташування відносно сусідніх будинків, треба визнати цілком завершеним цілим. Основний архітектурний мотив фасаду полягає в підкреслюванні виступаючого півкола з парадним під'їздом і двома обмеженими по довжині крилами. Здовження цих крил безперечно порушило б основну ідею фасаду, послабило б враження від його виступаючої центральної частини. Тому то автор проекту реконструкції кол. будинку обвиконкому П. Ф. Альошин (він же автор основного будинку) обрав такий шлях розв'язання будинку, яке відносило б добудову у внутрішню частину кварталу.

Згідно згаданому проекту, в тилівій частині будинку добудовано два перпендикулярних до фронту крила, які розвиваються вглиб садиби на 17,5 м. Обидва бокові корпуси замикаються третім корпусом, паралельним до головного фасаду. В результаті добудова створює замкнений двір розміром 27,5 × 16,2 м при висоті корпусу в 20 метр. Обсяг добудованої частини будівлі становить 17 тис. кубометрів.

Добудову розв'язано так, що вона не тільки добре пов'язується з архітектурою старого будинку, але й надає йому ще більшої монументальності і виразності, ніж він мав до реконструкції. Це особливо підкреслюється ритмом віконних проїмів у другому і третьому поверсі бокових фасадів, деталями оформлення тилового фасаду тощо.

В наслідок добудови весь будинок дістав закінчений характер з усіх боків. Також, як і стара частина будинку, добудова виконана в дусі модернізованого ампіру, в добрих пропорціях.

Зовні будинок обличкований білим інкерманським каменем, що надзвичайно вигідно виділяє його на фоні навколишньої зелені і серед сусідніх будівель. Цоколь—з сірого граніту. Цікаво відзначити, що за-

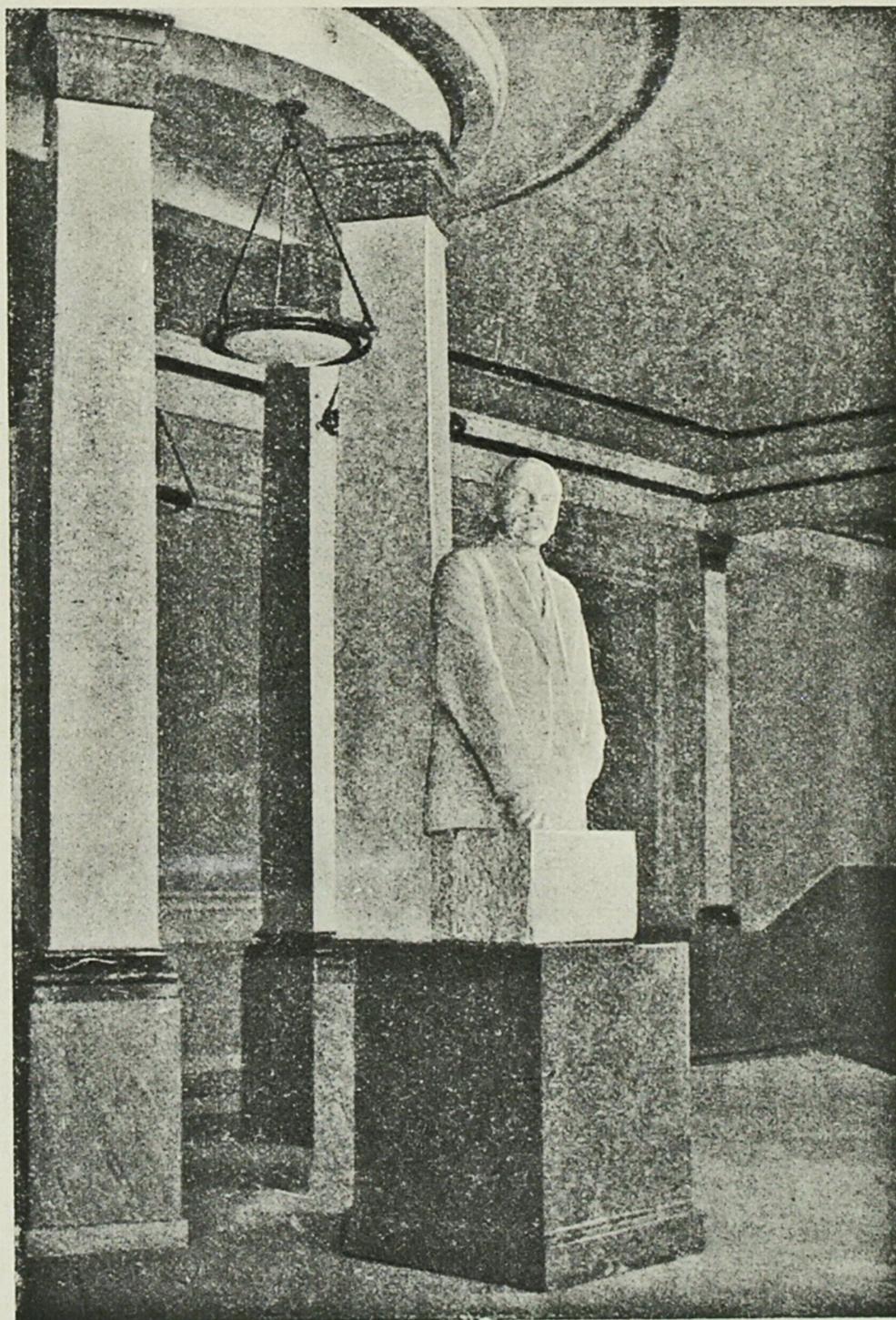
вдяки такому обличкуванню, будинок з моменту його побудови, звичайно, не фарбувався. Тепер, при реконструкції, стару частину будинку довелося лише почистити скребачками, що надало стінам їх первісного білого вигляду.

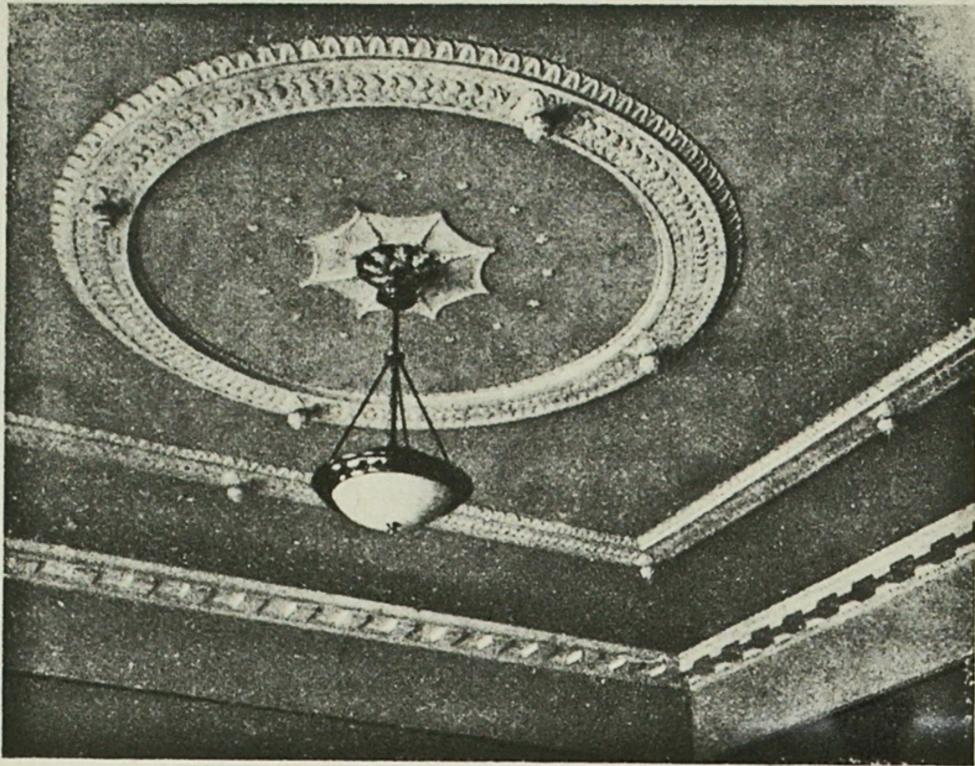
* * *

З 17 залів музею в нижньому поверсі розташовано сім.

У першому залі (1870—1893 рр.), присвяченому дитячим і юнацьким рокам Володимира Ільїча, виставлені в добрих фотокопіях фотографії сім'ї Ульянових, показаний учнівський період життя великого вождя. Серед багатьох дуже цікавих документів тут привертає увагу шкільний журнал з відмітками Володимира Ульянова, його „похвальний лист“ і „атестат зрілості“, велике донесення попечителя Казанської учбової округи, де говориться про роль молодого Ульянова в організації студентської сходки в Казанському університеті, за яку Володимир Ільїч

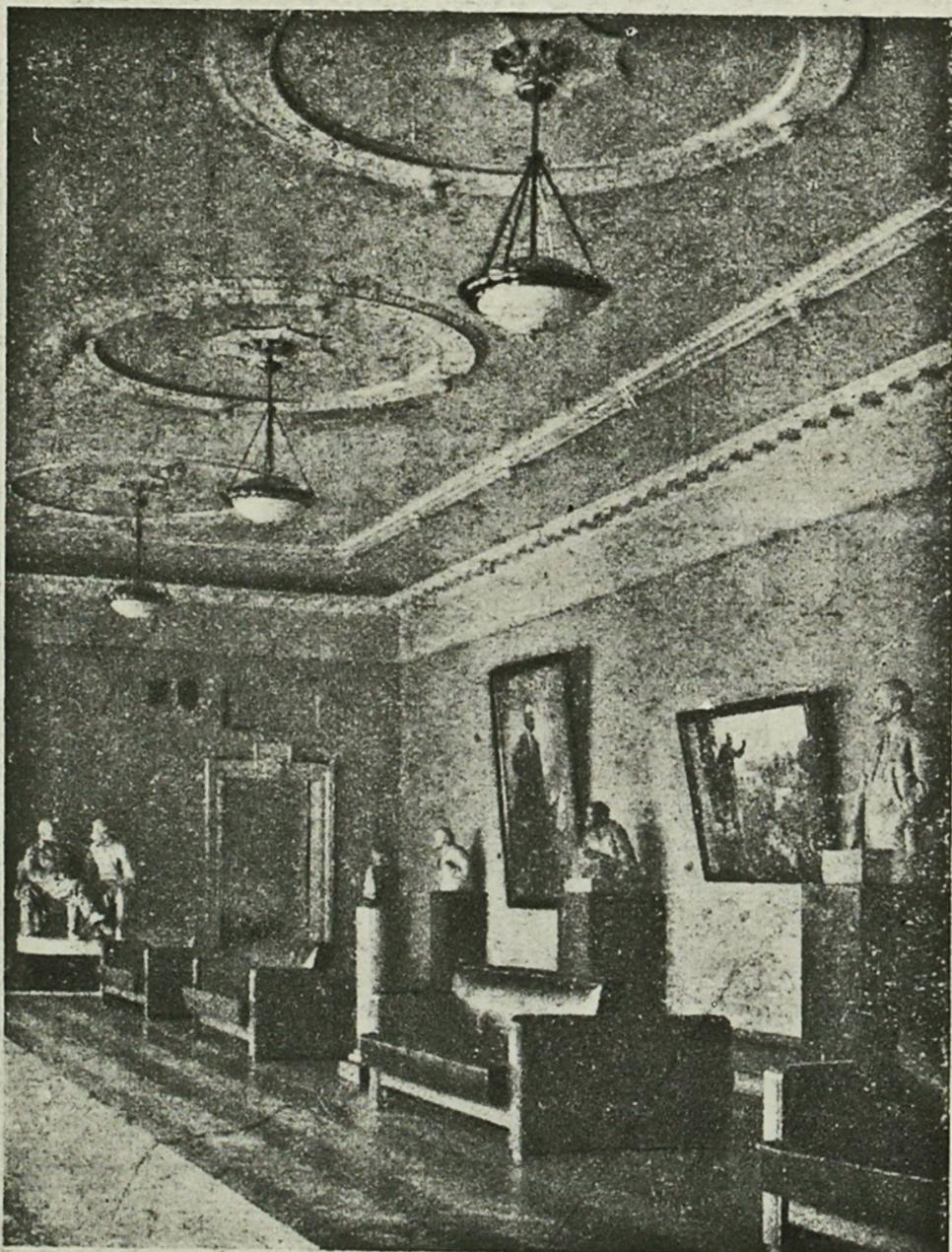
*Музей В. І. Леніна в Києві. Деталь вестибюля.
Фото Б. О. Івашкевича*

Музей В. І. Леніна в Києві. Фрагмент стелі в XVII залі

Куток XVII залу

був звільнений з університету і висланий на село під нагляд поліції, тощо.

Другий зал (1893—1900 рр.) показує ряд документів, які належать до періоду організації петербурзького „Союзу боротьби за визволення робітничого класу“ (1885 р.). Тут картини і малюнки, які зображають Володимира Ільча в робітничих гуртках, листівки, написані в цей період Ільчем, витяги з листування В. І. Леніна з групою „Визволення праці“, листи з тюрми і заслання і т. д. В гарно оформленому картуші репродукція з рукопису блискучої програмної роботи В. І. Леніна „Що таке „друзі народу“ і як вони воюють проти соціал-демократів?“ У цьому залі—фотографії керівників і організаторів перших марксистських гуртків цього часу в Росії. Серед них—товариші Сталін, Ладі Кедровелі, Цулукидзе, Цюрупа, Свідерський, Радченко та ін.

Експонати третього залу (1900—1904 рр.) належать до періоду „Искры“ і II з'їзду РСДРП. Тут показані перші організації й агенти „Искры“, серед яких виділяється група кавказьких іскрівців на чолі з товаришем Сталіним.

Четвертий зал, який охоплює період з 1904 по 1907 роки, показує боротьбу за III з'їзд партії і за пролетарське керівництво революцією 1905 року. Документи цього залу яскраво характеризують непохитність товариша Сталіна в боротьбі за проведення ленінської лінії кавказькими комітетами партії і переслідування його царською владою, яке у зв'язку з цим посилювалося.

5 і 6 зали присвячені періодові реакції та спаду революційного руху, який настав після 1905 року. В цих залах є велика кількість рукописів Володимира Ільча, які плямують меншовиків-ліквідаторів, одзовістів, Троцького, ренегатів Каменєва, Зінов'єва й ін. В одному з виставлених тут листів Ленін говорить про Троцького, як про найпідлішого кар'єриста, фракціонера і негідника.

Серед статей і рукописів, виставлених у вітринах,—відома стаття Леніна „Про барву сорому в Іудушки Троцького“, яка закінчується словами: „І цей Іудушка б'є себе в груди і кричить про свою партійність, що він зовсім перед впередівцями і ліквідаторами не плазував. Така барва сорому в Іудушки Троцького“.

Сьомий зал, присвячений світовій імперіалістичній війні, показує історичну боротьбу Леніна з лакеями буржуазії з II Інтернаціоналу. Ряд рукописів Леніна, вміщених у цьому залі, відображають боротьбу проти зрадників—Троцького, Зінов'єва, Бухаріна, Каменєва й ін., які виступали проти лозунга про перетворення імперіалістичної війни у війну громадянську.

До найяскравіших своїм оформленням належить зал 1917 року—восьмий. В центрі залу—копія, пов-

ної динаміки і експресії, скульптури Манізера— „Ленін на панцернику“, на одній з стін—копія картини художника Моравова, яка зображає приїзд Леніна в Петроград в 1917 р.

В дев'ятому залі—матеріали VI з'їзду партії, де показано, як тов. Сталін, здійснюючи директиви Леніна, який перебував тоді у підпіллі,—забезпечив мобілізацію всієї партії на боротьбу за пролетарську революцію, на підготовку збройного повстання в Росії. Серед експонатів—відома промова-відповідь товариша Сталіна на VI партз'їзді на виступ Преображенського, який відстоював тезу Троцького про неможливість перемоги соціалізму в Росії.

В цьому ж залі показані документи, які відображають братерську допомогу, подану російським пролетаріатом українському народові в боротьбі за визволення від соціального і національного гніту. Героїчна боротьба українського народу проти німецьких інтервентів і незабутня допомога російських трудящих на чолі з Леніним і Сталіним у справі

визволення трудящих України від іноземного іга відображені в дальших залах музею.

Зал 10-й присвячений 1918 рокові. Тут зібрані експонати, які характеризують період перших місяців радянської влади.

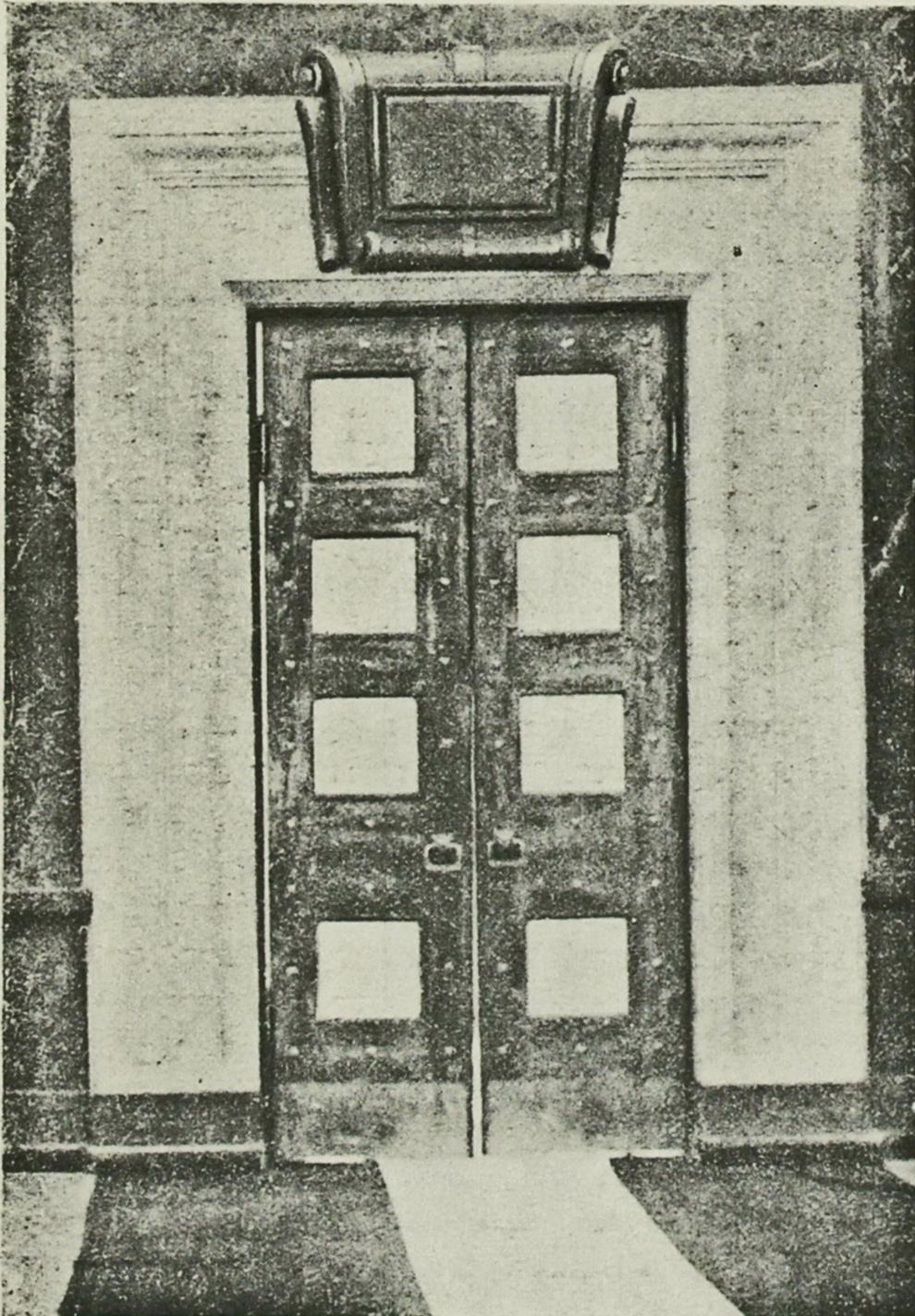
Епосі громадянської війни—1919 і 1920 рокам—присвячений зал 11-й.

У цих останніх двох залах яскраво показана боротьба Леніна і Сталіна проти інтервентів, меншовиків, есерів і троцькістсько-бухарінських виродків, які прагнули повернути в нашій країні владу поміщиків і капіталістів.

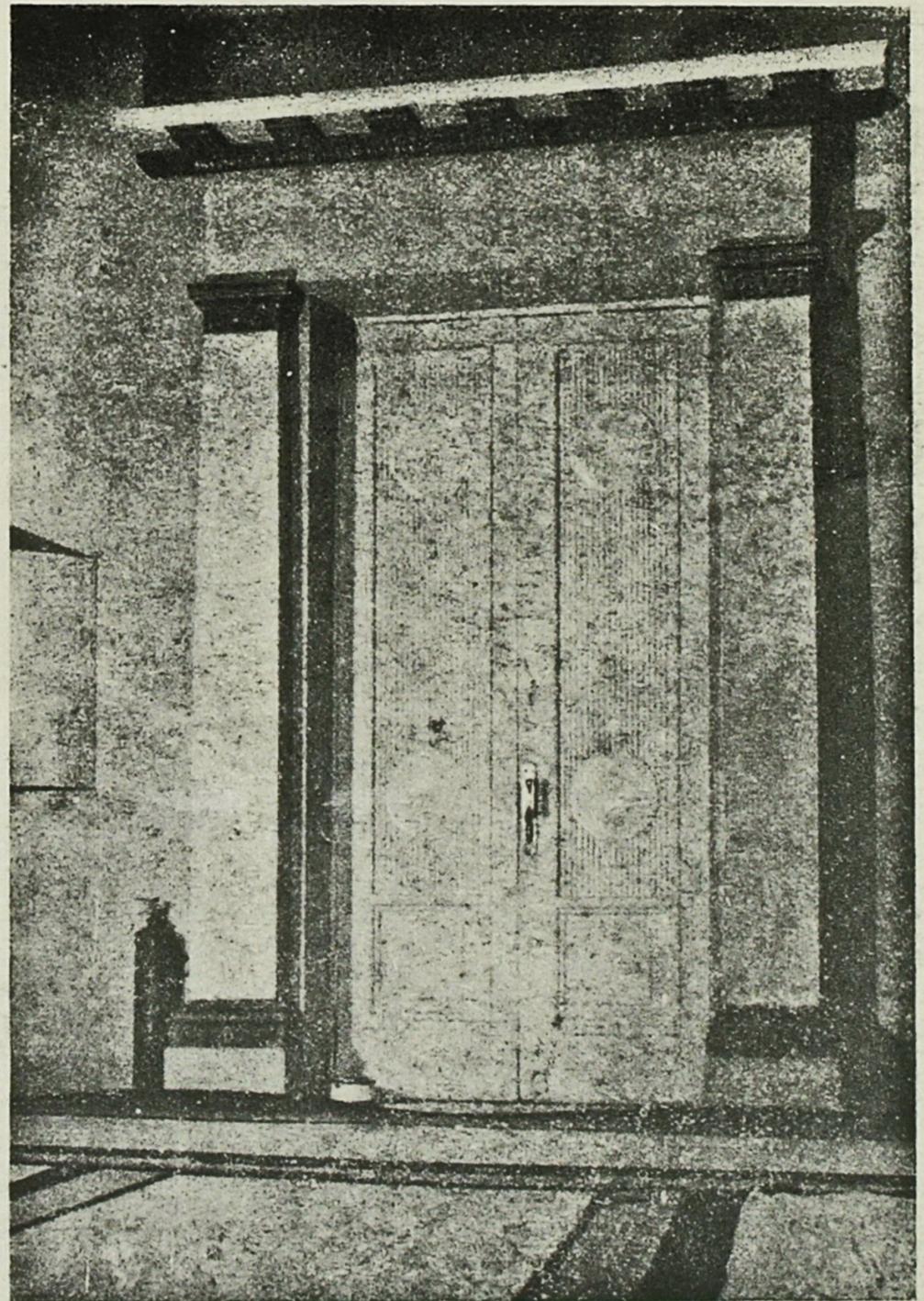
Одним з найцікавіших щодо свого оформлення експонатів музею треба вважати карту, яка показує історичний сталінський план розгрому Денікіна.

Великі, незрівняні якості Володимира Ільїча, як людини, його справжній гуманізм, його глибока чуйність до людей, невсипуще піклування про своїх соратників, про людей, яких він цинив, його разюча

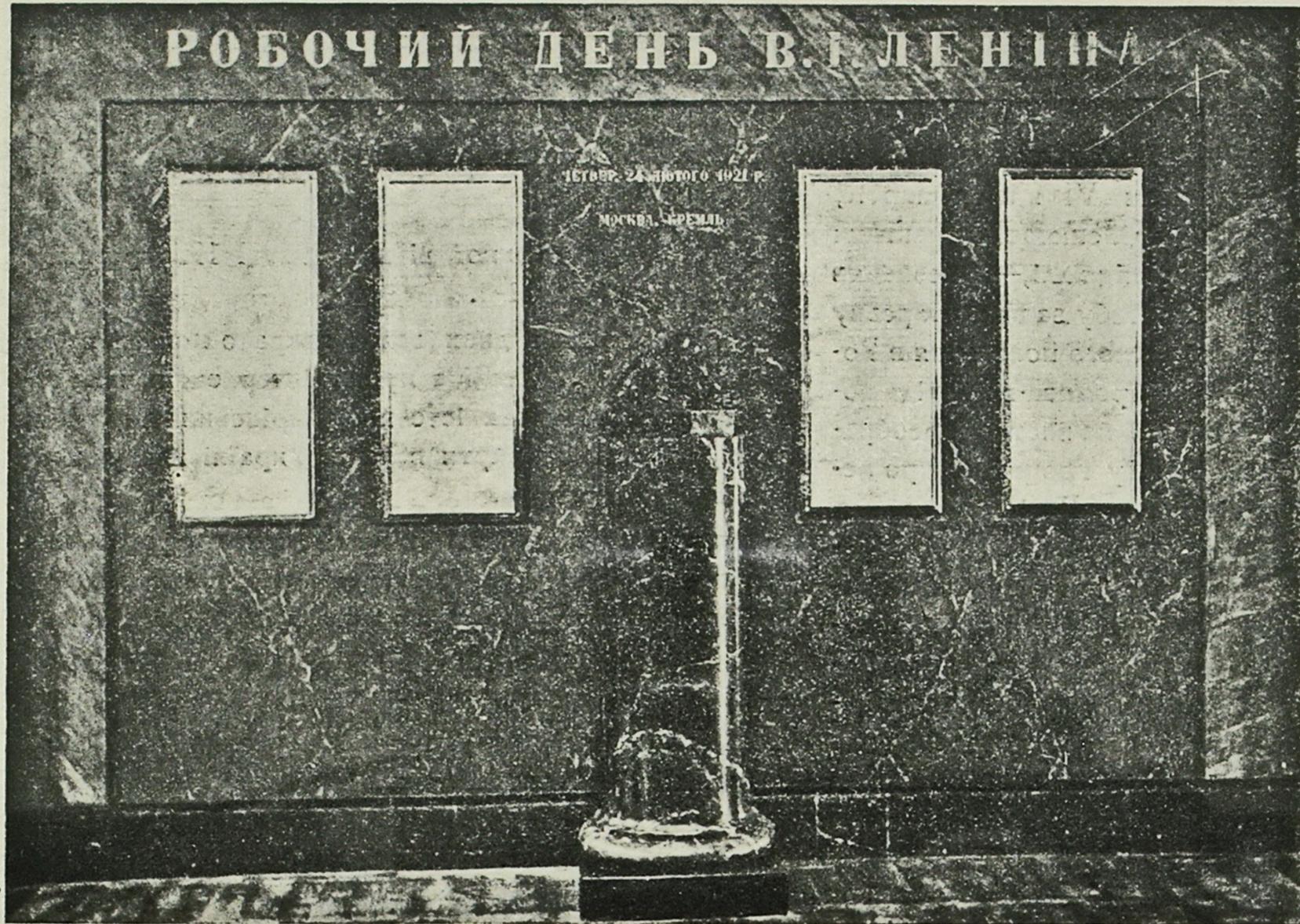
*Музей В. І. Леніна в Києві. Двері в траурному залі.
Фото Б. О. Івашкевича*

Двері в зали 2 поверху

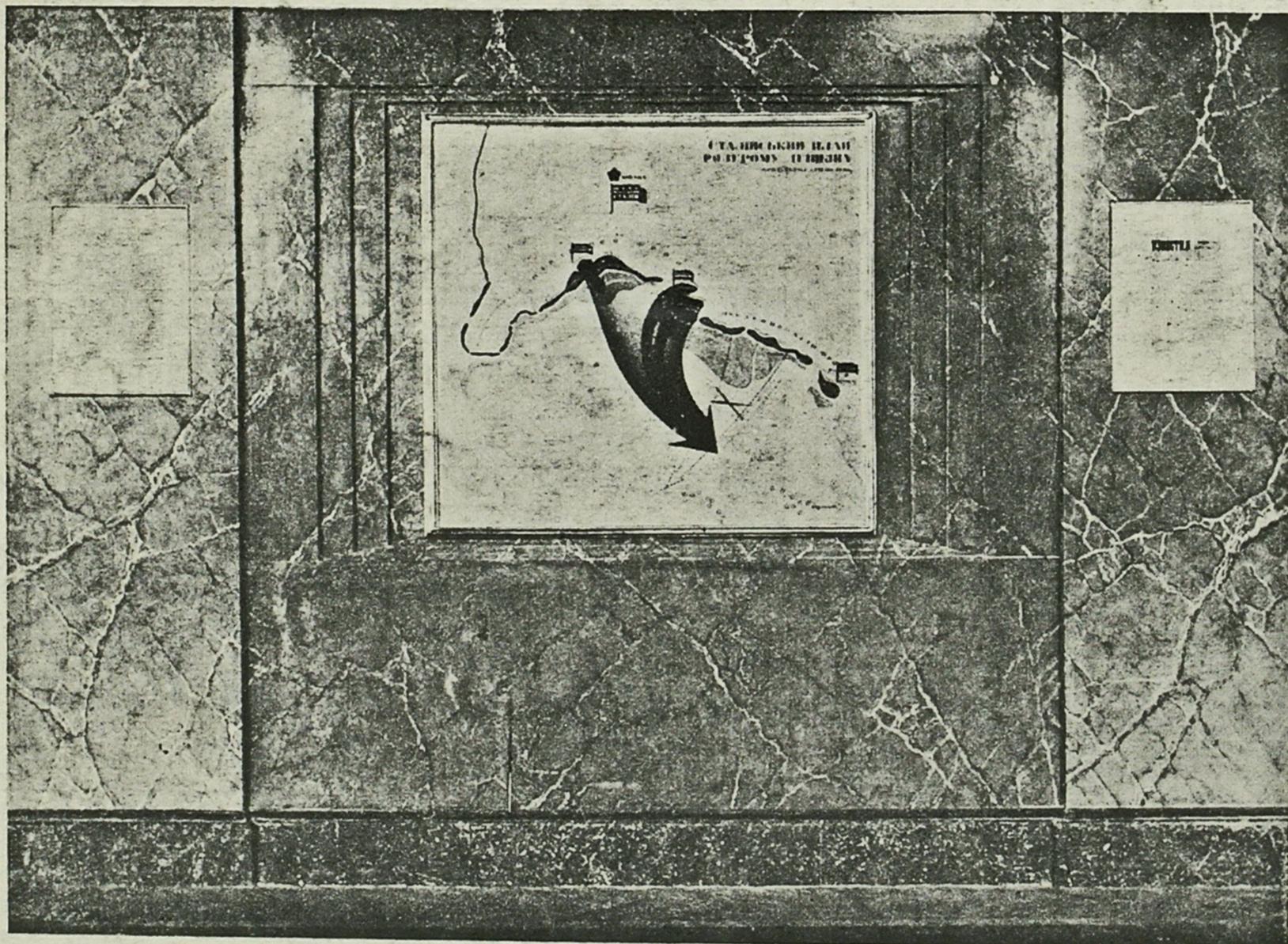

РОБОЧИЙ ДЕНЬ В. І. ЛЕНІНА

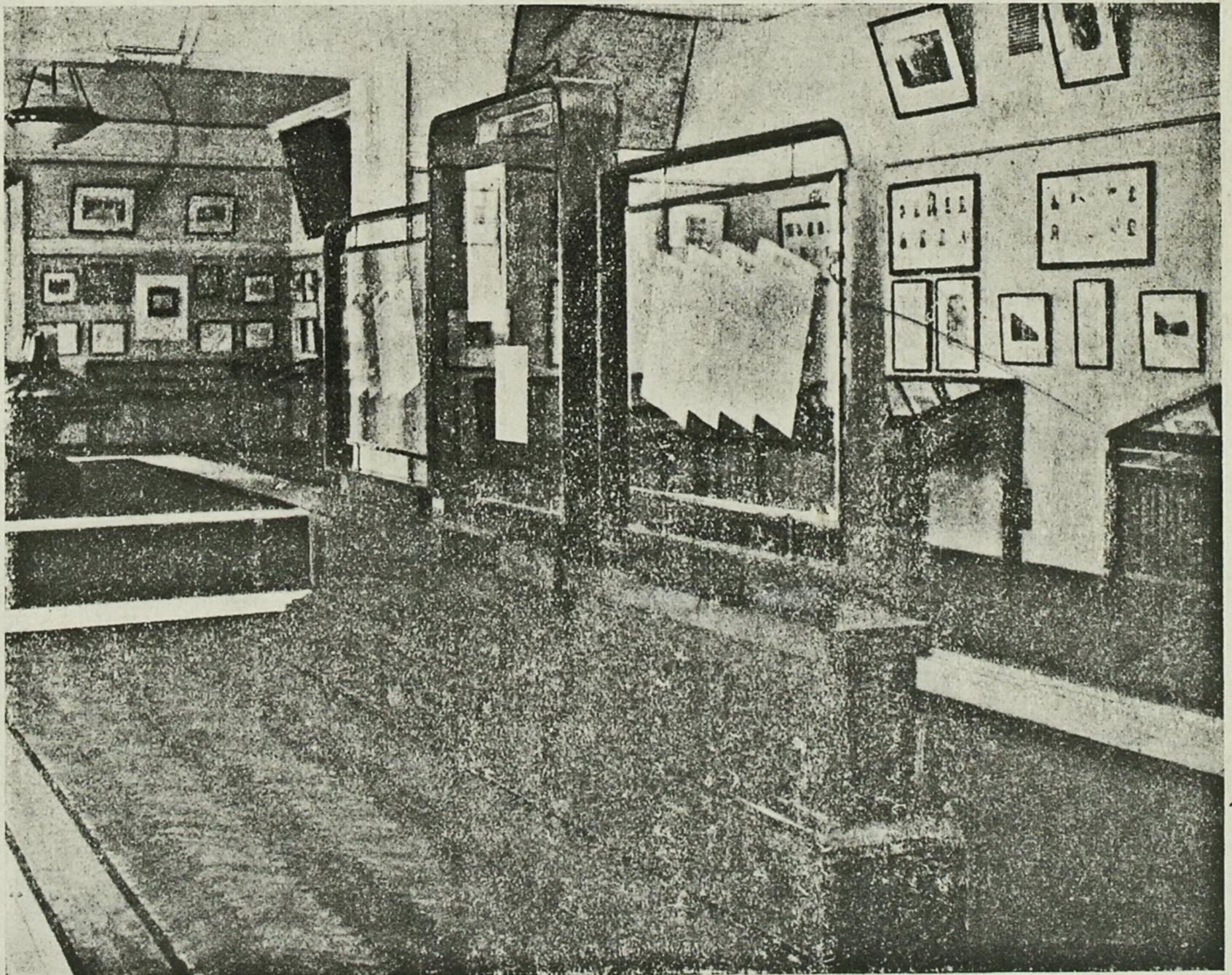
Зразки оформлення експонатів у Музеї В. І. Леніна в Києві. Робочий день Володимира Ільїча (штучний мармур).

Фото Овзера

Музей В. І. Леніна в Києві. Сталінський план розгрому Денікіна. Оформлення—штучний мармур

Музей В. І. Леніна
в Києві. Зал XVI—
В. І. Ленін в
народному мисте-
цтві

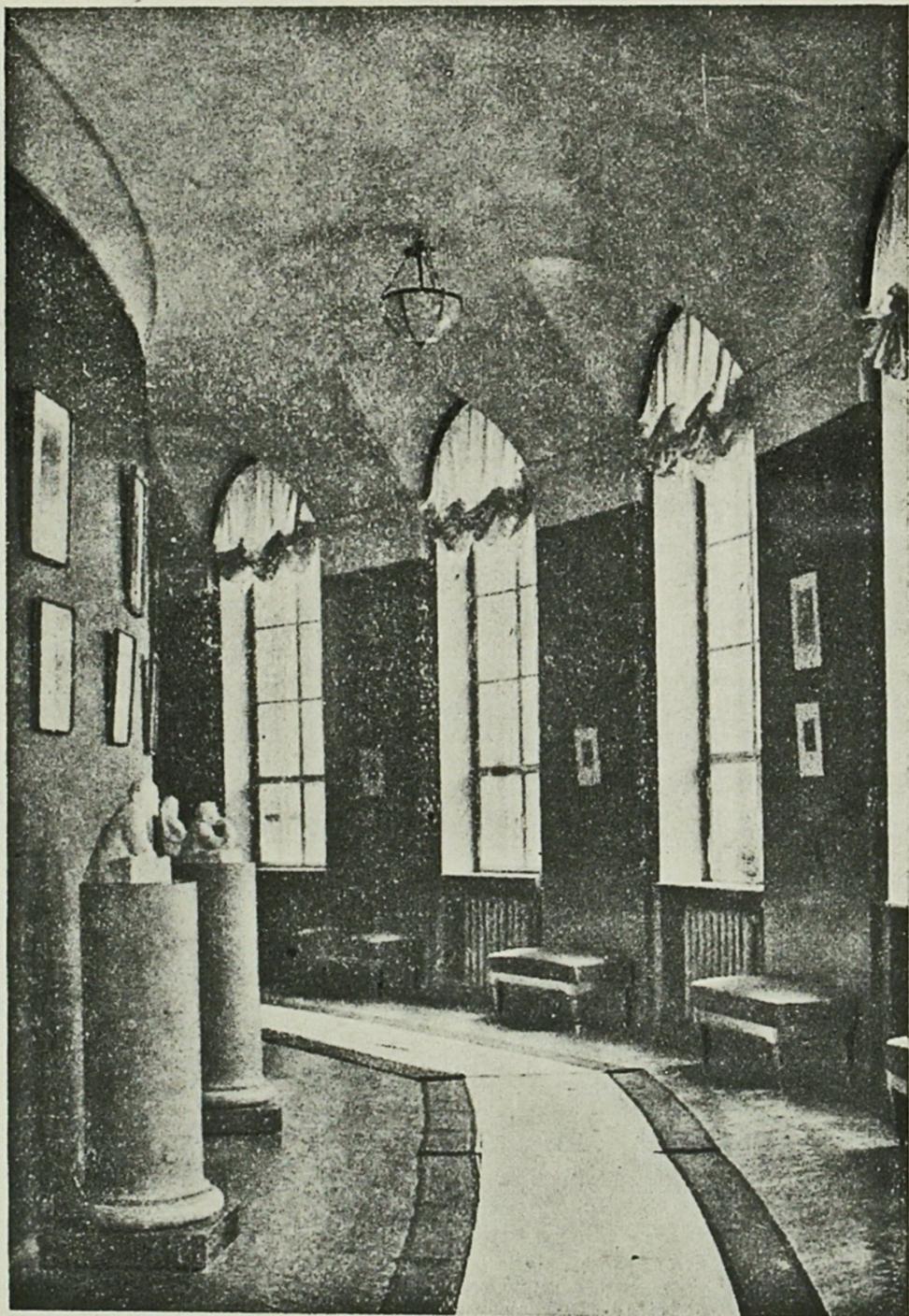
Музей В. І. Леніна
в Києві. Вітрина
газети „Искра“
в IX залі

скромність і вимогливість до себе і в той же час його глибока послідовність і принципіальність, непримиренність і нещадність до ворогів, невтомна, кипуча діяльність—все це яскраво відчувається в більшості залів музею і особливо в 12 залі. Експонати останнього показують зразок ленінсько-сталінського стилю в роботі, більшовицької діловитості і дисциплінованості.

Зали 13 і 14 дають картину останніх етапів життя найвидатнішого з геніїв людства, кінчаючи XII з'їздом партії і XIII партконференцією. 15 і 16 зали широко відображають образ Леніна в мистецтві і народній творчості.

І, нарешті, глибоким сумом віє від останнього—траурного залу, присвяченого смерті Володимира Ільїча. Зал цей прекрасно оформлений. Навпроти входу, в центрі, в скляному ящику укладена маска, знята з обличчя і рук Володимира Ільїча. По боках в два ряди—одинадцять траурних прапорів народів СРСР. Червоне драпування стін, заховане освітлення доповнюють траурну картину.

*Музей В. І. Леніна в Києві. Кругле фойє на 2 поверсі.
Фото Б. О. Івашкевича*

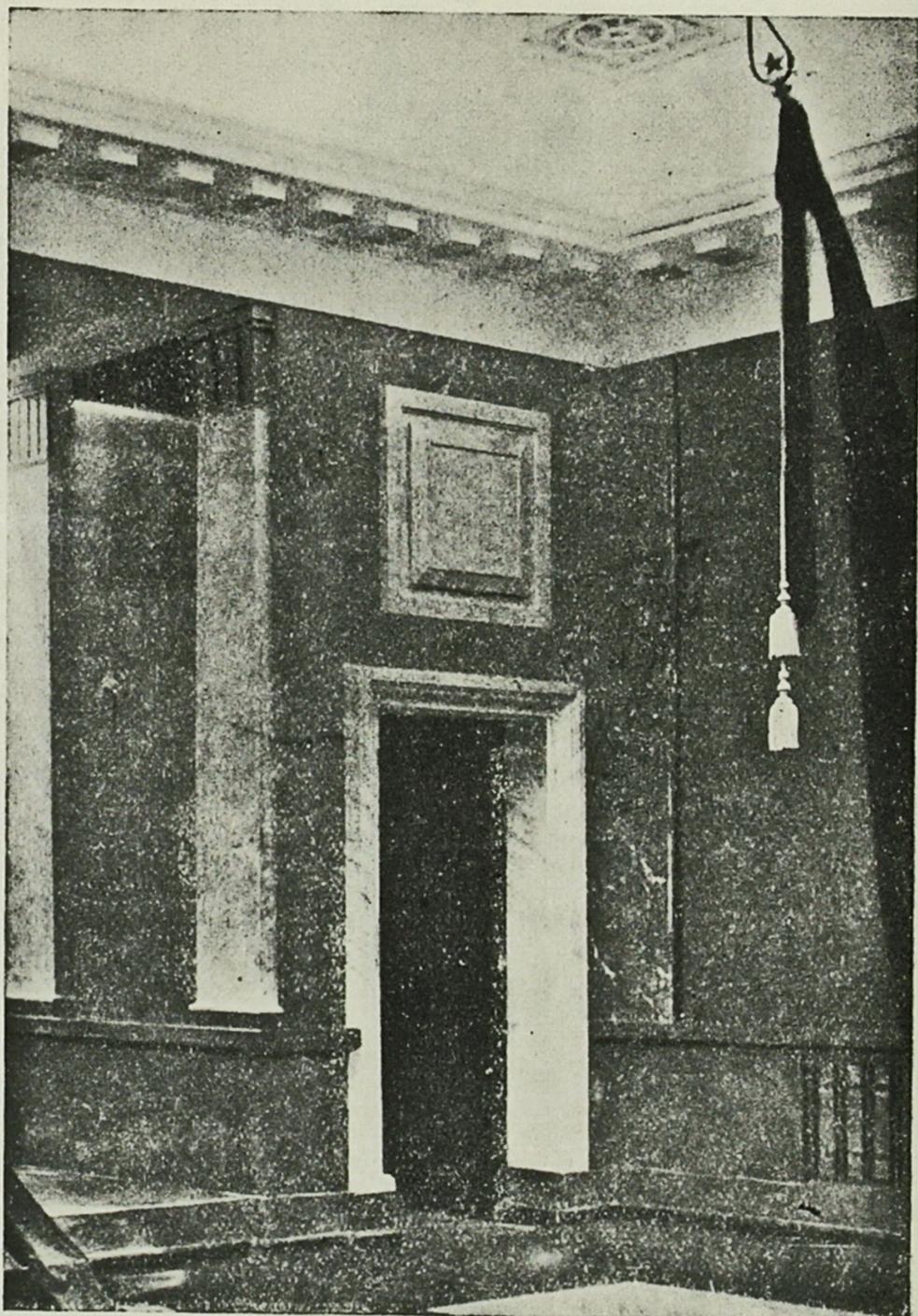

Але, не зважаючи на сум, і цей зал кличе до життя, до боротьби за щастя мільйонів. Про це говорять незабутні слова сталінської клятви на з'їзді Рад, яка підноситься над зубцями кремлівської стіни, за мавзолеєм Леніна. Про це геніальними думками говорить виставлена тут робота товариша Сталіна— „Про Леніна і ленінізм“ і т. д.

* * *

Оформлення експонатів музею надзвичайно просте, без усякої пишної вишуканості і зайвого прикрашання; виконане воно з великим смаком і любов'ю. Особливо цінне в оформленні і залів, і окремих документів те, що увагу відвідувача в першу чергу привертає експонат, оформлення ж його є лише культурною деталлю. Документи, оформлені рамками простого профілювання, розвішені на стінах. Вітрини, в яких розташовані окремі експонати—книги, читані В. І. Леніним, примірники газети „Искра“ й ін.—також зроблені з великим смаком.

*Музей В. І. Леніна в Києві. Деталь траурного залу—
вихід в сусідній зал (штучний мармур)*

В. Ленін і Й. Сталін,— скульптура роботи Ю. Білостоцького, Г. Пивоварова і Є. Фрідмана

Скло і дуб—основні матеріали, якими оформлені експонати. В окремих місцях, найбільш відповідальних щодо оформлення, застосовується штучний мармур найрізноманітніших кольорів і відтінків; картуші з штучного мармуру, а іноді і з дерева, на яких розташовуються найважливіші документи, особливо підкреслені в своєму оформленні. Прекрасно оформлений, напр., такий експонат, як сталінський план розгрому Денікіна: план вміщений у мідну раму, розташовану на червоній мармуровій стіні; за таким же принципом, як і сталінський план розгрому Денікіна, подані експонати, що показують робочий день В. І. Леніна. На цікавих своєю формою і виконанням картушах з штучного мармуру або дуба подані найважливіші документи революції, які мають історичне

значення, як, напр., квітневі тези, декрет про землю, обкладинки і титульні сторінки важливіших робіт В. І. Леніна тощо.

Завдяки таким методам оформлення і освітлення, експонати легко читаються, і перед відвідувачем поступово виростає, підказувана прийомами оформлення, грандіозна картина підготовки Великої пролетарської революції й боротьби за будівництво соціалізму в нашій країні.

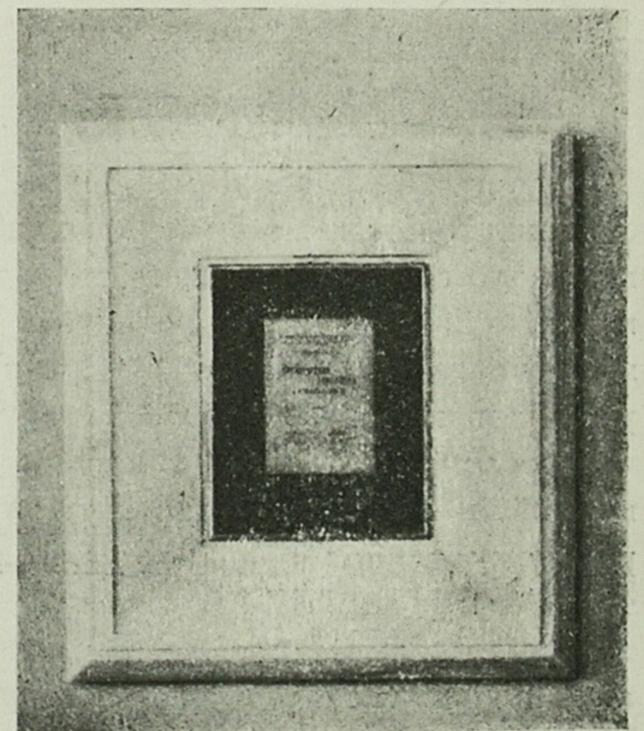
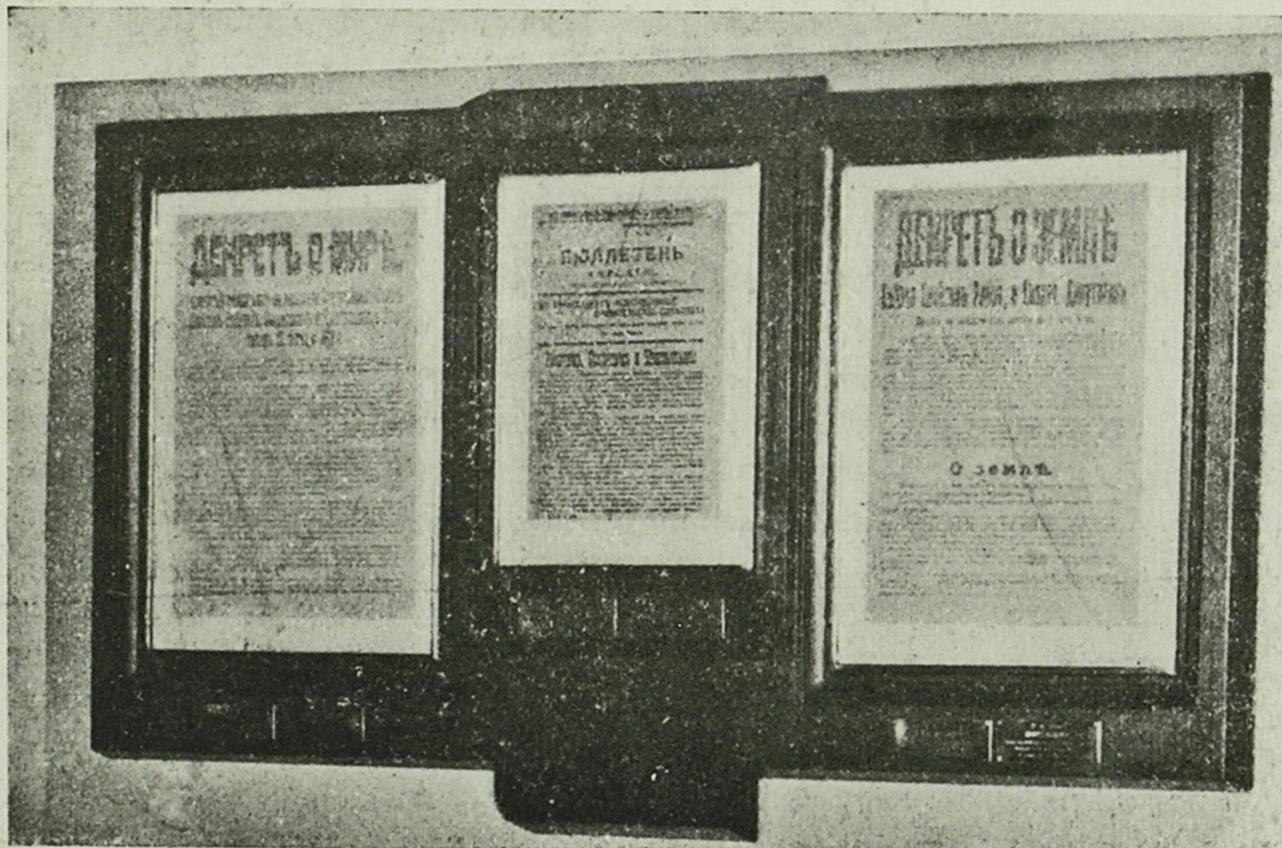
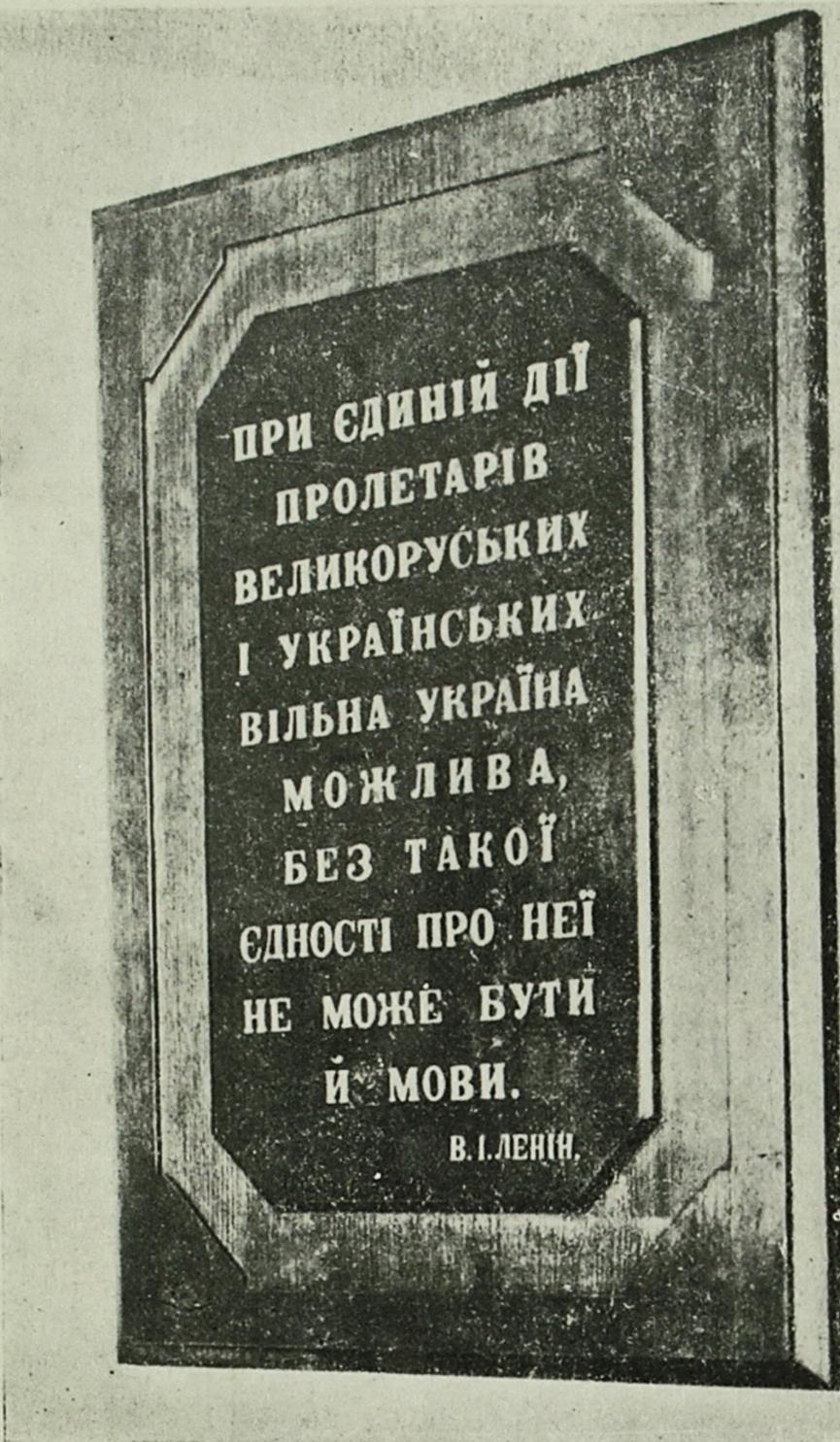
Картини й окремі скульптурні групи, розташовані в залах музею, доповнюють живими і правдивими образами ті моменти, про які розповідається в документах.

Внутрішнє оформлення залів здійснене за проектом архітектора Петі, художника Міляєва й ін.

У залах музею є тільки бокове світло. Протилежна вікнам сторона залів, на якій в основному розташовуються матеріали музею, прекрасно освітлена. Цей момент був врахований ще при проектуванні. В самих залах є зовнішні дві бокові стіни, одна з них має вікна, друга ж, звернена у внутрішній дворик будинку, глуха, і це дає змогу широко розгорнути експозицію при прекрасному боковому освітленні.

Огляд залів музею залишає враження про вдале розв'язання функціональної схеми поетажного розподілу приміщень, про цілком задовільне рішення питання притоку відвідувачів, руху по залах і евакуації їх. При цій схемі дуже легко уникнути зустрічних потоків відвідувачів. З вестибюлю відвідувач попадає в зали I—VII; беручи далі напрямом по правому маршу, він проходить на другий поверх, де оглядає зали VIII—XII, і на третій, де розташовані зали XIII—XVII, останній зал виводить його на лівий марш, яким він знову виходить у вестибюль.

*Зразки картушів для оформлення важливіших експонатів у Музеї В. І. Леніна в Києві (штучний мармур і дуб).
Фото Б. О. Івашкевича*

*Майдан Держинського в Харкові.
Будинок держпромисловості.
Автори—архіт.
С. Серафимов
і Зандберг*

Ансамбль майдану Держинського в Харкові

Архіт. І. Н. Заков

Майдан Держинського в Харкові своїм розміром є одним з найбільших в Союзі. Зважаючи на цей надзвичайний розмір і особливість форми генплану, питання ансамблю цієї площі являє великий інтерес для наукових досліджень і практичної творчої діяльності архітектора.

Будівництво майдану розпочалося в 1925—26 роках, коли був відведений майданчик для Будинку державної промисловості, тобто, коли ще не було генерального проекту реконструкції Харкова. Цим почасти слід пояснити деяку випадковість і серйозні помилки в самому плануванні майдану. Як відомо, він спершу був задуманий круглим і тільки пізніше знесли сквер і об'єднали круглу і прямокутну його частини. Через випадковість цього об'єднання двох майданів і маємо чудну „ретортоподібну“ форму, яка викликала багато труднощів для архітекторів. Така форма утворилась тому, що центр круглого майдану не лежить на одній осі з центром прямокутного. Цього легко можна було б уникнути, якби вчасно про це подумали. Далі прикрою властивістю майдану є його вертикальне планування через те,

що будівники не зважили на похил від будинку обкому до будинку Держпромисловості.

Відсутність на той час генерального проекту великого Харкова позначилась і на зв'язку майдану з вулицями й магістралями. Хоч транспортна і функціональна погодженість магістралей з майданом і задовільні, однак і тут нема загальної ідеї.

Майдан забудований великими спорудами: будинок Держпрому (автори проекту проф. С. Серафимов і Зандберг), будинок проектних організацій (автор С. Серафимов), кол. будинок кооперації—тепер Військово-господарської академії (автор проекту будинку кооперації акад. Дмитрієв, реконструкція будинку для Академії зроблена за проектом архіт. Голштейна і Закова). У прямокутній частині—готель „Інтернаціонал“ (архіт. Яновицький) і будинок обкому КП(б)У (автор реконструкції—проф. Я. Штейнберг). Крім нових будівель, на майдані стоять: на стикові прямокутної і круглої частини—хемічний корпус медінституту і на прямокутній частині—одноповерховий корпус ветеринарного інституту.

Всі ці будівлі дуже різноманітні і своїми об'ємами і архітектурою. Отже, перед нами чимала робота по об'єднанню їх в єдиний архітектурний ансамбль.

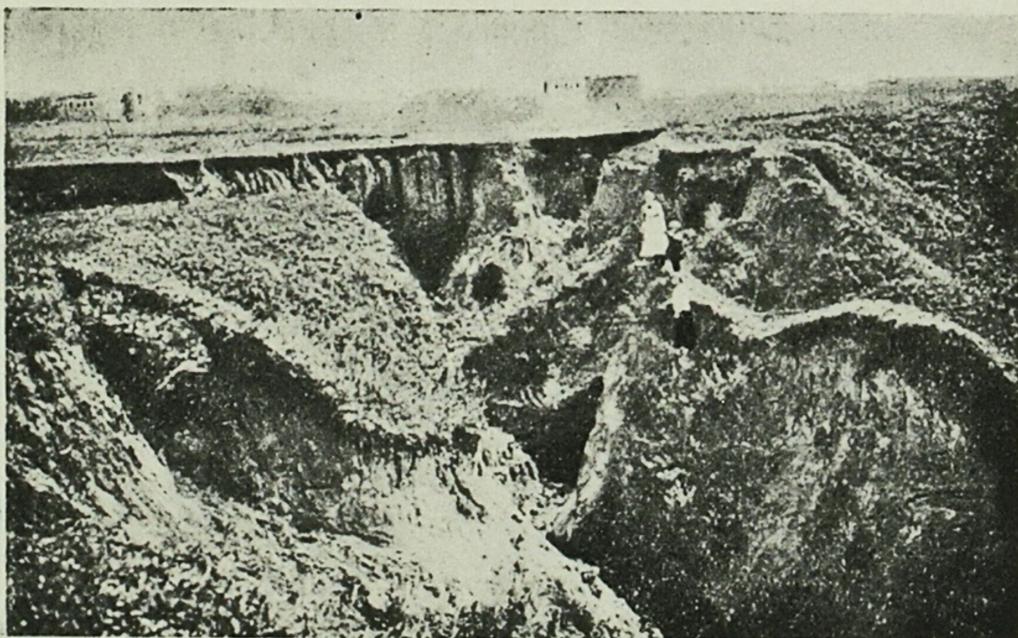
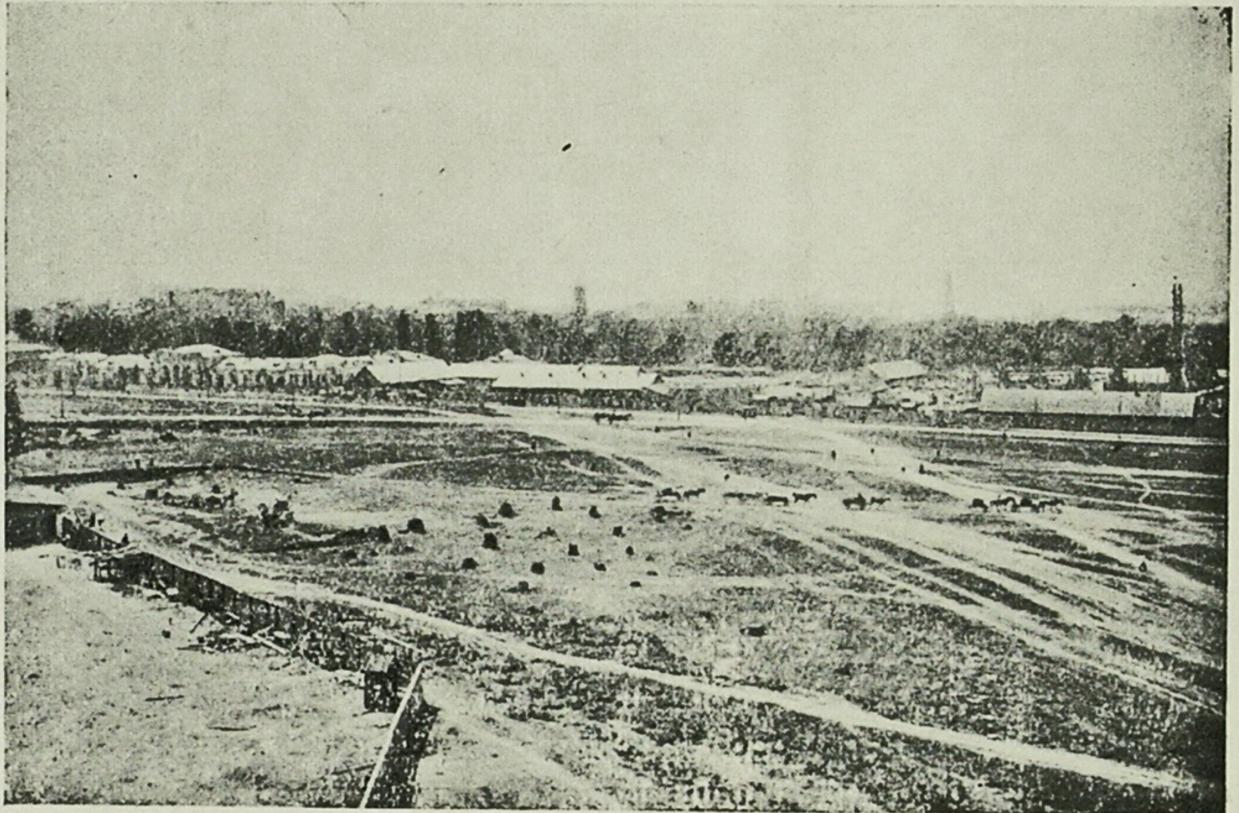
Найцікавіша будівля на майдані, без сумніву, Будинок держпромисловості — один з небагатьох позитивних прикладів конструктивізму. Не зважаючи на схематичність і конструктивістський прийом композиції, об'єми будівлі остільки гармонійно сполучаються між собою, основний будівельний матеріал — залізо-бетон, остільки яскраво і правдиво виражений, а головне, настільки вдало знайдена масштабність будівлі та її елементів, що будинок справляє дуже сильне враження.

Ідея синтезу моці і легкості пронизує всю будівлю. І справді, не зважаючи на свої величезні розміри, будівля надзвичайно легка й ажурна.

На жаль, будинок проектів того ж автора, проф. Серафімова, менш вдалий, ніж будинок Держпрому. Ця будівля „коробочної архітектури“ вражає тільки своїм об'ємом. Як загальна композиція, так і окремі елементи його — грубі, схематичні, важкі і невиразні.

Кол. будинок кооперації після реконструкції буде завершувати круглу частину майдану.

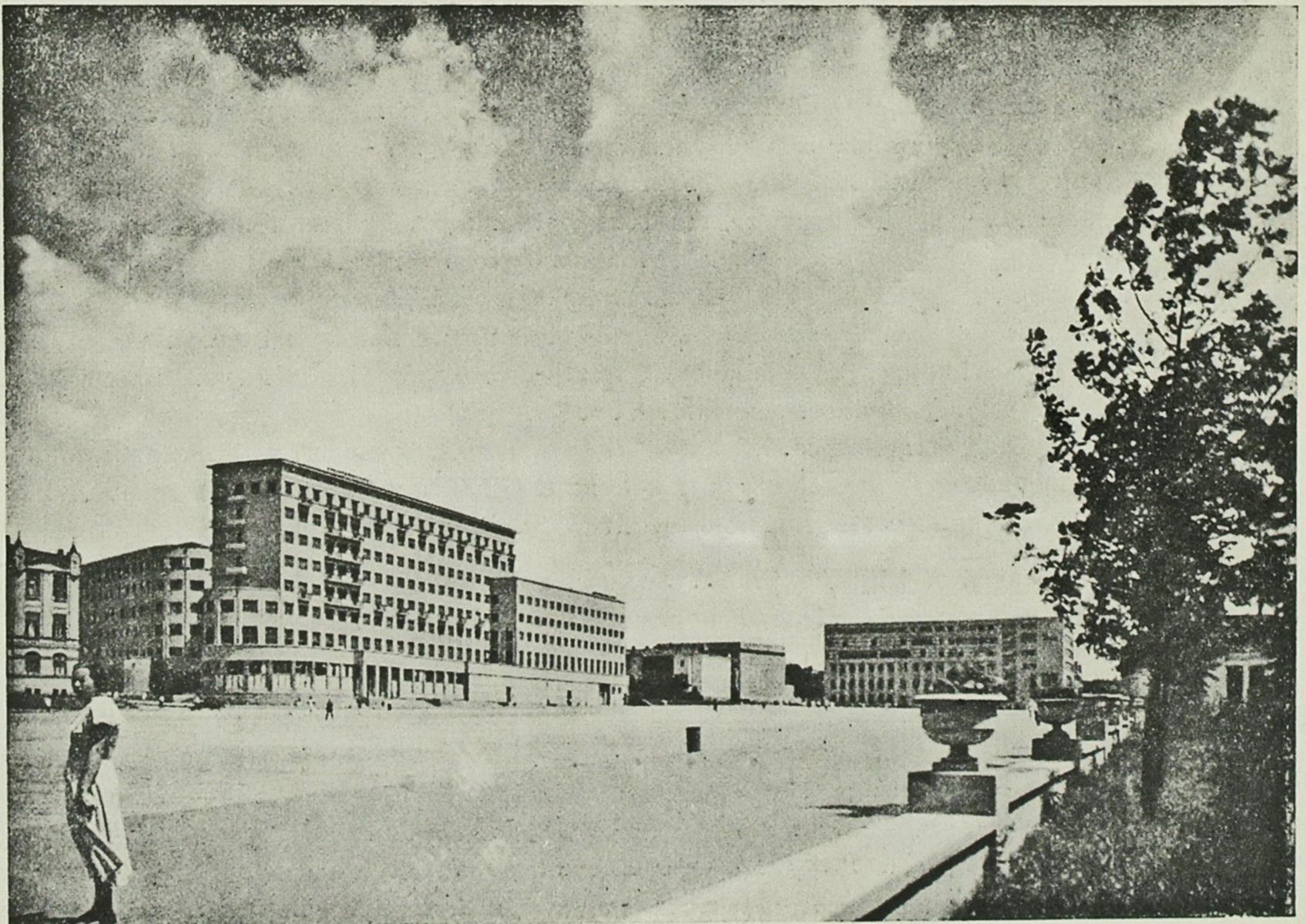
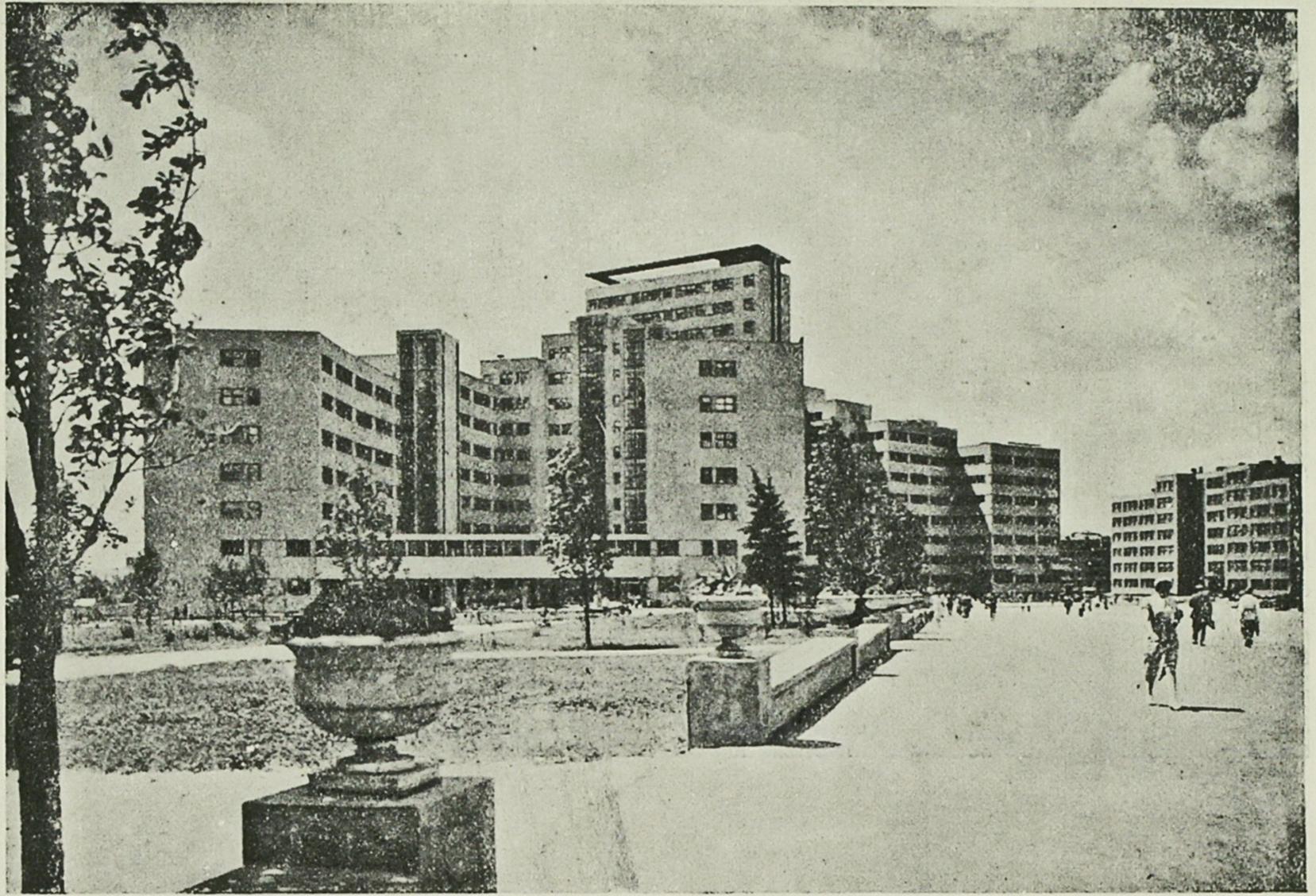
Доводиться тільки пошкодувати, що це будівництво законсервоване, і незакінчені, архітектурно неформлені бокові корпуси спотворюють майдан.

Харків. Територія майдану Держинського до реконструкції і забудови: внизу — в 1925 році, вгорі — в 1928 році.

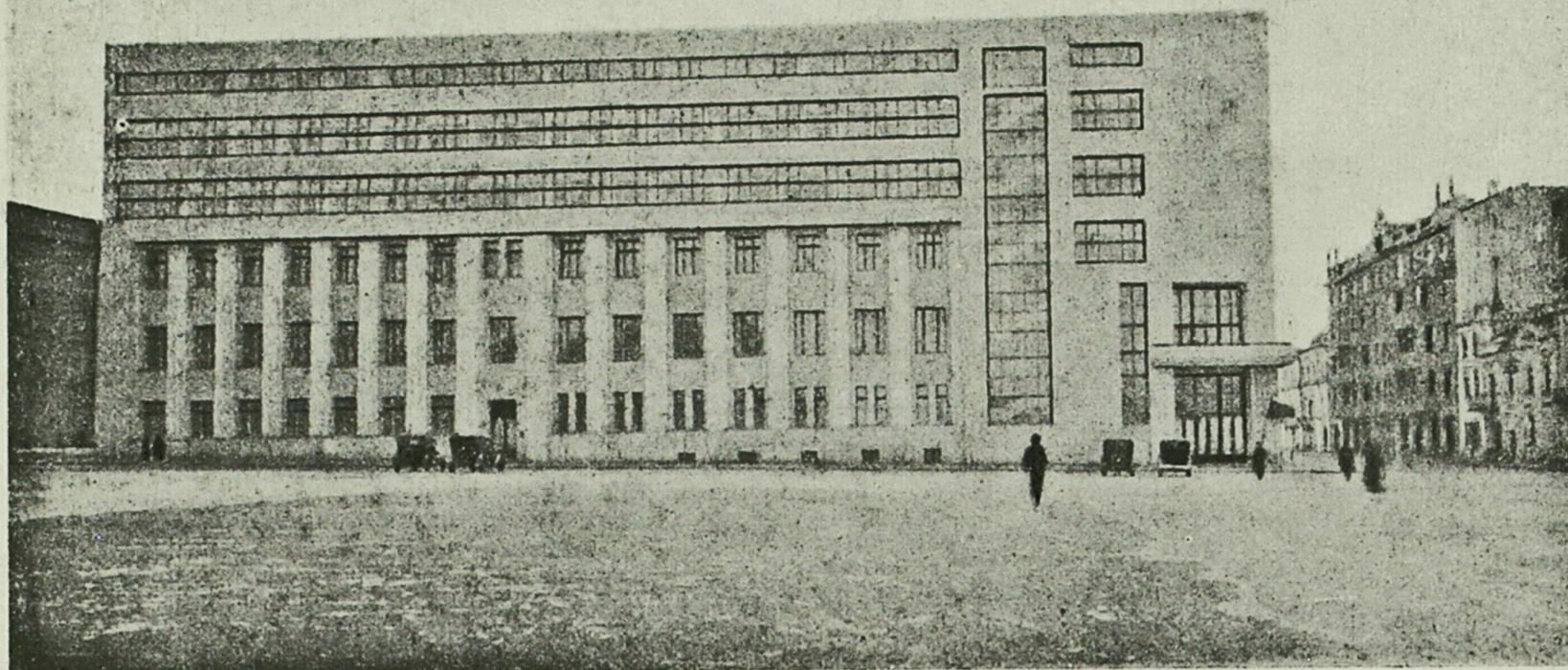
Фото К. С. Бабкіна

Майдан Дзержинського в Харкові.
Будинок проектів.
Автор—архіт.
С. Серафимов.
Фото К. С. Бабкіна

Майдан Дзержинського.
Готель „Інтернаціонал“.
Автор — архіт.
Яновицький

Майдан Держинського в Харкові.
Будинок обкому
КП(б)У. Автор —
архіт. Я. Штейн-
берг

З будівель прямокутної частини майдану будинок обкому КП(б)У являє собою простий, лаконічний і ясний об'єм, що вдало замикає майдан.

Готель „Інтернаціонал“ в основній своїй частині стоїть вдало, ясно обмежуючи й замикаючи довгу сторону прямокутного майдану. Архітектурне розв'язання його в творчому процесі проектування і будівництва зазнавало змін від конструктивізму до сучасних форм і в результаті основна частина будівлі розв'язана добре. Ясно виражений зміст будівлі. Вона проста, спокійна і правдива. В міру застосовані непогані (за винятком вхідного портика) архітектурні деталі. По-свіжому виглядають кольори готелю на фоні сірих стін решти будівель. Але, безумовно, невдалим є по-формалістичному скомпонований ріг готелю. Два закруглені торці, що зв'язуються виступаючим одноповерховим півколом, являють собою чудну й невиправдану композицію.

Майдан в нинішньому вигляді не закінчений і перед архітекторами виникають такі проблеми:

1. Сполучення круглої і прямокутної частини, а звідси і питання про долю хемічного корпусу медичного інституту.
2. Архітектурне оформлення центра круглого майдану.
3. Питання про забудову на місці нинішнього одноповерхового корпусу ветеринарного інституту.
4. Нарешті, проблема архітектурного оформлення будинку проектів.

Поеднання круглої і прямокутної частин майдану давно цікавить архітекторів. Зокрема Діпромiст, розв'язуючи планування району майдану Держинського, дав ряд цікавих варіантів площі. Майже всі вони зводились до поділу майдану на два — круглий і прямокутний, ставлячи для цього в одному варіанті будинок бібліотеки, в другому — триумфальну арку, в третьому — обеліски і т. ін.

На нашу думку, основна ідея цих розв'язань — поділ майдану — правильна. Тільки цей спосіб дасть можливість надати кожному майданові закінчену композицію. Проте, прийоми поділу, запропоновані Діпромiстом, здаються нам не зовсім вірними.

Так, поділ будівлею створив би поруч два замкнених майдани і закрив би цікаві перспективи від обкому на Держпром та Академію і навпаки. Триумфальна арка на такому великому майдані втратила б масштабність. Обеліски ж не справили б враження поділу. На нашу думку, цікавим розв'язанням був би поділ побудовою постійних монументальних трибун для прийому демонстрацій. Крім поділу майдану, трибуни відіграли б величезну функціональну роль. Прикрашені скульптурою й барельєфами, вони мали б урочистий, гарний вигляд. Прямокутну частину майдану можна було б використати для масових дій після демонстрації.

Поставлений навскіс старий будинок хемічного корпусу медичного інституту врізується своїм рогом у майдан, псує і круглу і прямокутну його частини. Були варіанти знесення корпусу і пересу-

нення його в глибину ділянки. Однак, найраціональ-
нішим, очевидно, буде капітально реконструю-
вати будівлю і зрізати кут її, що врізується в
майдан.

Надзвичайно цікава проблема центра круглого
майдану. В центрі його—величезне (діаметром до
80 м) коло, на всю площину якого, на нашу думку,
треба було б створити велике озеро з фонтаном.
Фонтан і водне дзеркало не тільки розв'язали б
центр, але поліпшили б мікроклімат площі, дуже
сухий і вітряний.

Так само жваво дебатовалось і питання забудови
місця під нинішнім одноповерховим корпусом вете-
ринарного інституту. Зовсім недавно мало не збу-

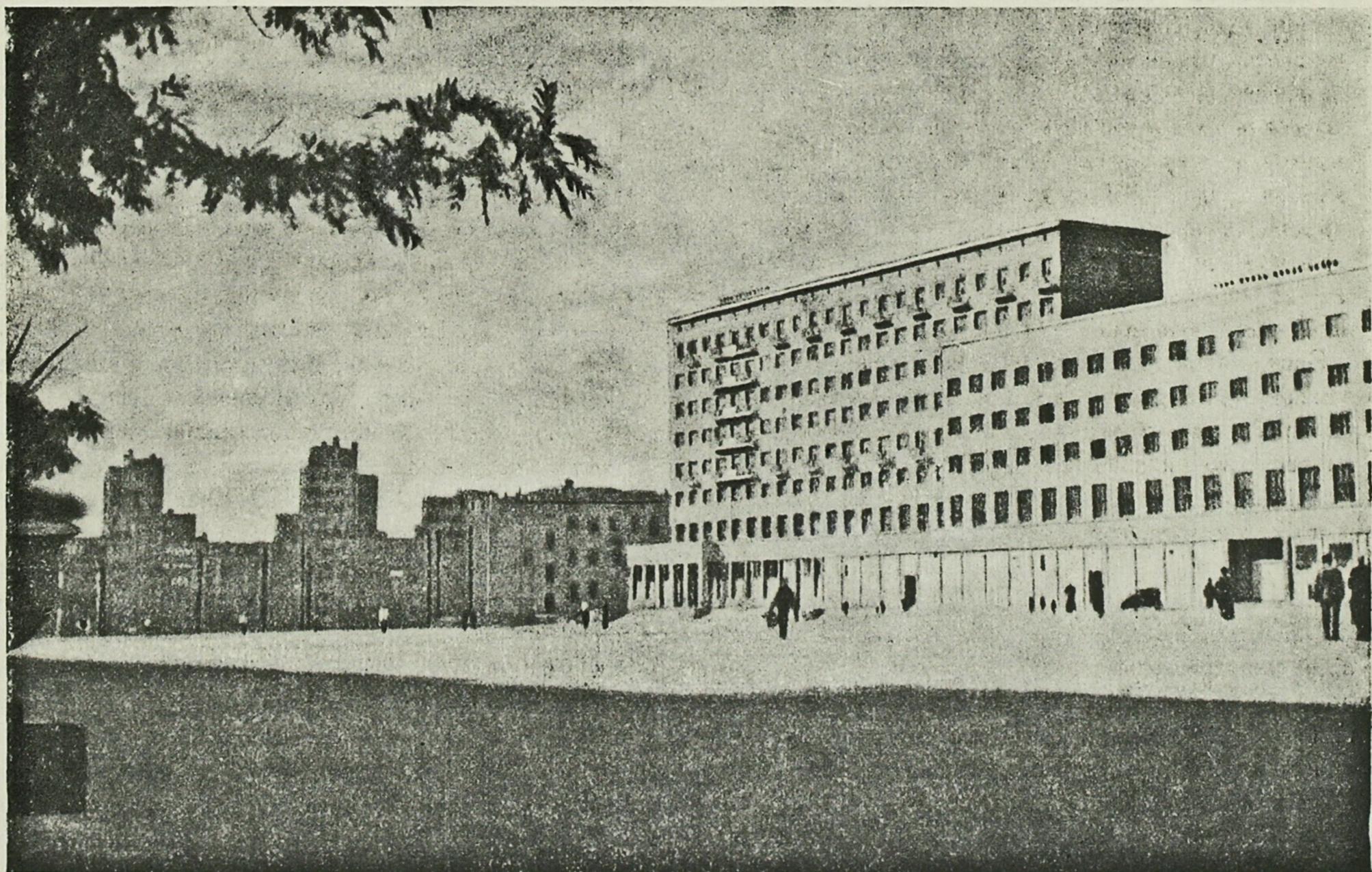
дували на цьому місці корпуси університету (проект
Діпроміста).

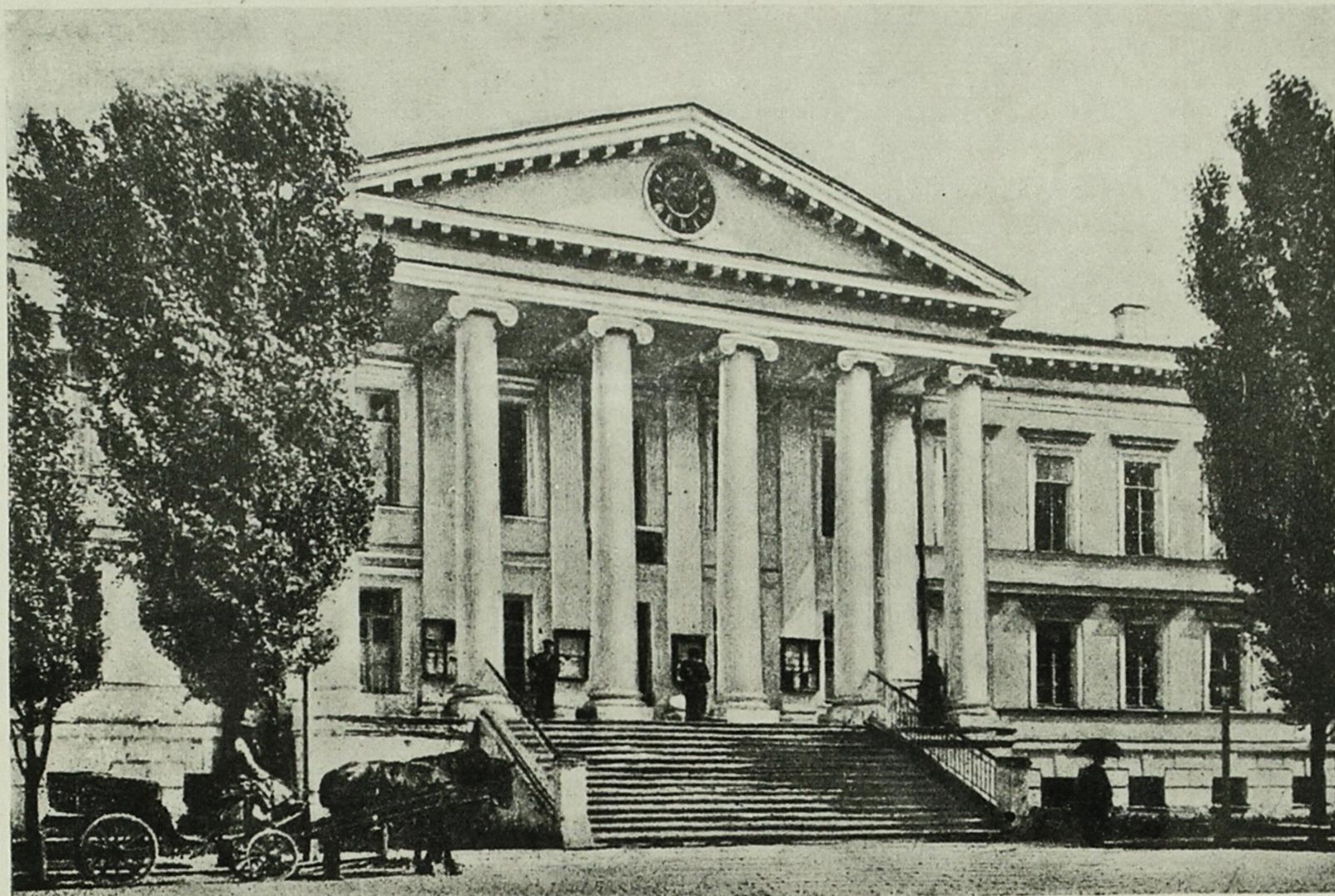
Найправильніше буде розкрити тут міський сад
на всю довжину прямокутної частини площі. Це,
особливо після поділу майдану, дало б разючий
ефект.

Крім того, щоб закінчити майдан в майбутньому,
вважаємо за потрібне реконструювати ріг готелю
„Інтернаціонал“.

Але успіх закінчення ансамблю майдану Дзер-
жинського залежить від широкої постановки цієї
проблеми. Тільки колективною працею можливо
правильно завершити цей, найбільший у Радянському
Союзі, архітектурний ансамбль.

*Харків, Майдан Держинського. Вид з вул. Лібкнехта.
Фото К. С. Бабкіна*

Будинок Міськради в Полтаві — кол. „Присутственные места“, 1810 рік

Забудова і планування Полтави ¹

(Історичний нарис)

Архіт. М. І. Сімікін

Заснування Полтави, як міста, звичайно відносять до початку XIV в., коли вона увійшла до складу литовського князівства. Це, гадають, могло бути в період часу між битвою з татарами литовського князя Вітовта (1399 р.) на р. Ворсклі і смертю цього князя (1430 р.). З розвитком феодальних взаємовідносин Полтава переходить з рук до рук різних власників-феодалів — Глинських, Конєцпольських, Вишневецьких. При останніх володарях це місто було вже досить заселе-

ним і мало щось 812 будинків, а до кінця XVII в. в Полтаві були вже фортеційні споруди ².

В системі козацького адміністративного ділення України на полки і сотні Полтава стала сотенним містом Полтавського полку. За Богдана Хмельницького першим полтавським полковником був Мартин Пушкар (або Пушкаренко). З його ім'ям зв'язується будівництво полтавського монастиря (1649—1658 рр.) За часів боротьби

з Польщею і татарами Полтава зазнавала великої руйнації. Серед дальших полтавських полковників, між іншими згадаємо Іскру і Кочубея. Згаданий Василь Кочубей вважається будівником кам'яних споруд полтавського монастиря, що залишився до наших часів (1689—1709 рр.).

У 1709 р. Полтава здобула історичну славу в зв'язку з перемогою російської армії над військом шведського короля Карла XII. Рештки славної полтавської фортеці існували до 1817 р., коли були остаточно знищені з розпо-

¹ Друкується, як дискусійна.

² Полтава зазначена на карті Боплана (перша половина XVII в.).

рядження губернатора Репніна. Але ще й досі в місті спостерігаються провали та підземні ходи („міни“, як тут їх звать), багато з яких, проте, треба віднести до більш ранніх епох історії. Докладні описи цих укріплень і воріт з „баштами“ зберігаються в архівах Полтави.

Місто поступово поширювалось і заселялось на захід від фортеці. Все ж у загальному своєму вигляді Полтава довго ще залишалась скромним повітовим містом.

Цікаві відомості про Полтаву тих часів маємо в записках численних мандрівників. Ось що пише відомий російський академік В. Ф. Зуєв (1754—1794 рр.) у нотатках з подорожі до Херсона в 1781—1782 рр.: „Це невелике місто з 1000 дерев'яних низьких, але чисто вибілених знадвору будинків, з яких 2 чи 3 кам'яні; кращий з кам'яних належить Руденкові“¹.

Граф Сегюр, представник Франції при дворі Катерини II, що супроводив її в 1787 р. до Таврії, теж пише: „Полтава невелике місто, убого прикрашене і мало населене, не привертає уваги жодним видатним будинком“. Більш неприємно висловлюється письменник, член Російської Академії наук П. І. Сумароков, який був тут при відкритті губернії: „Полтава—бідне і маленьке місто, в якому немає ні правильних вулиць, ні порядних споруд“.

Зрозуміло, вихованим на чудовій архітектурі петербуржцям епохи Катерини, тим більше після попереднього їх ознайомлення з незрівнянно більшим своїми масштабами і спорудами Києвом, який за висловом француза Сегюра залишив після себе „враження дійсно великого міста“, невеличка Полтава

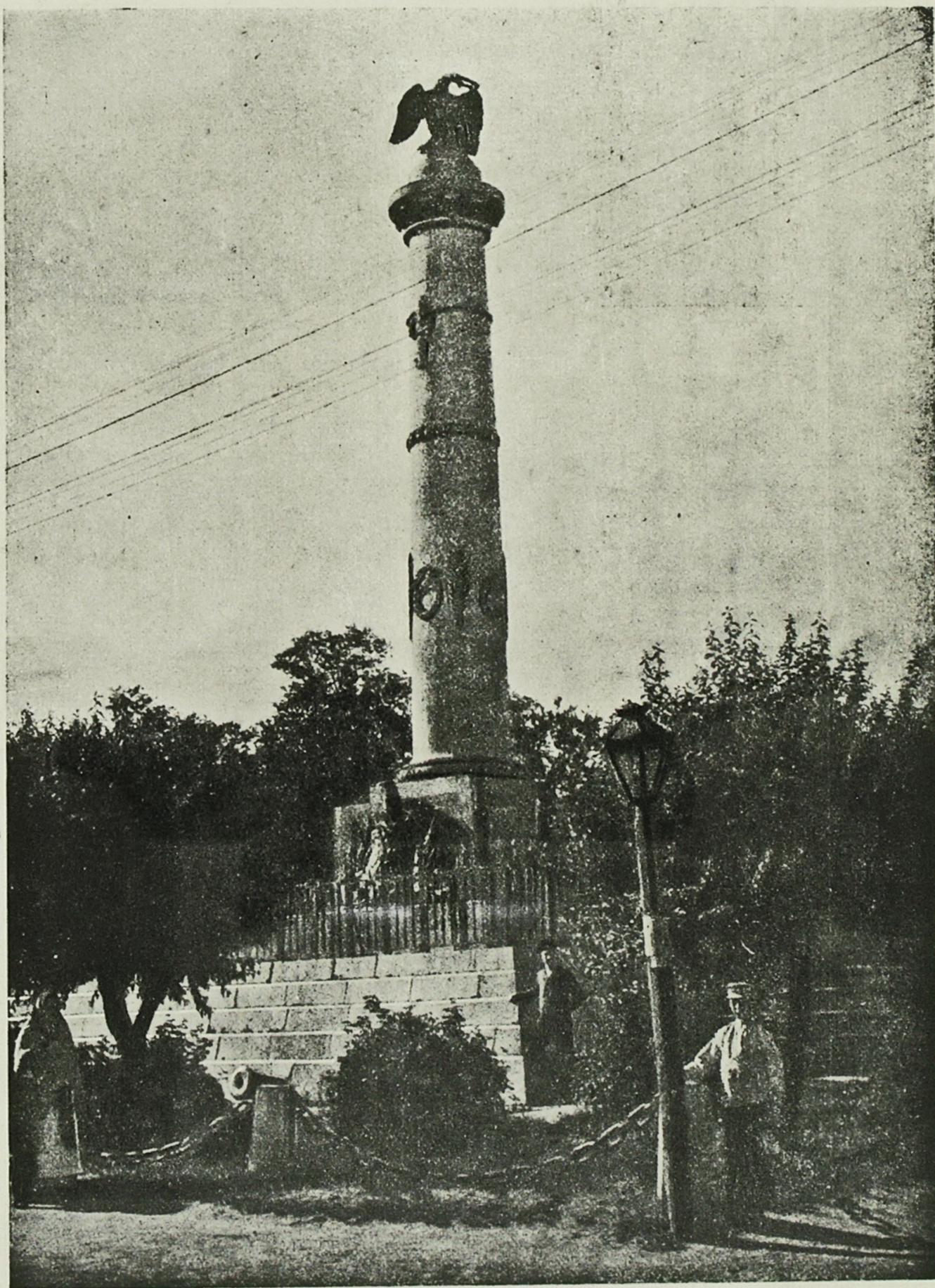
¹ Павло Руденко—з запорожців, був полковником, збудував перший монумент Петрові. Його портрет роботи В. Л. Боровиковського (1757—1825 рр.) знаходиться в Державному музеї Дніпропетровська.

вже не могла достатньо імпонувати. Але вона в цей час все ж мала ряд споруд українського характеру, переважно, культового призначення, як от, насамперед, „надзвичайно шляхетна архітектурна квітка“—згаданий уже монастир на окремій горі, що утворює собою один з найкращих ландшафтів в області; далі собор (1770 р.), теж з надзвичайно вигідним положенням на високій горі і на осі головної міської вулиці, перспективу якої

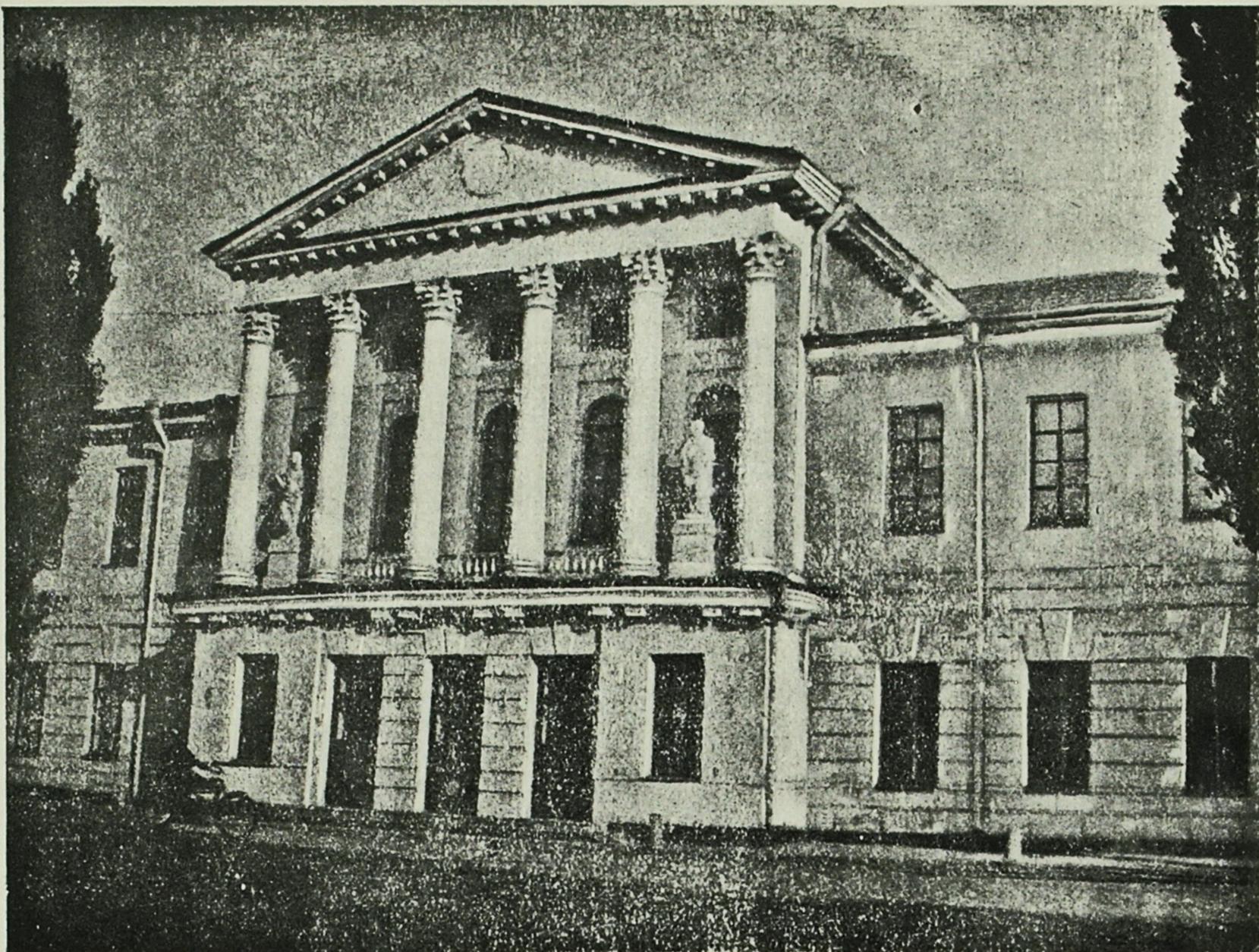
він чудово закінчує. Ще було декілька старовинних в стилі барокко церковних споруд. Але всі вони, утопаючи в зелені, на тлі основної маси будівель міста—біленьких хат і будиночків, зливалися з оточенням.

Згадані вище старовинні кам'яні церкви змінили давні дерев'яні на тих же місцях, крім однієї (Спаської), що з 1845 р. зберігається під кам'яним футляром, виконаним за проектом відомого архітектора

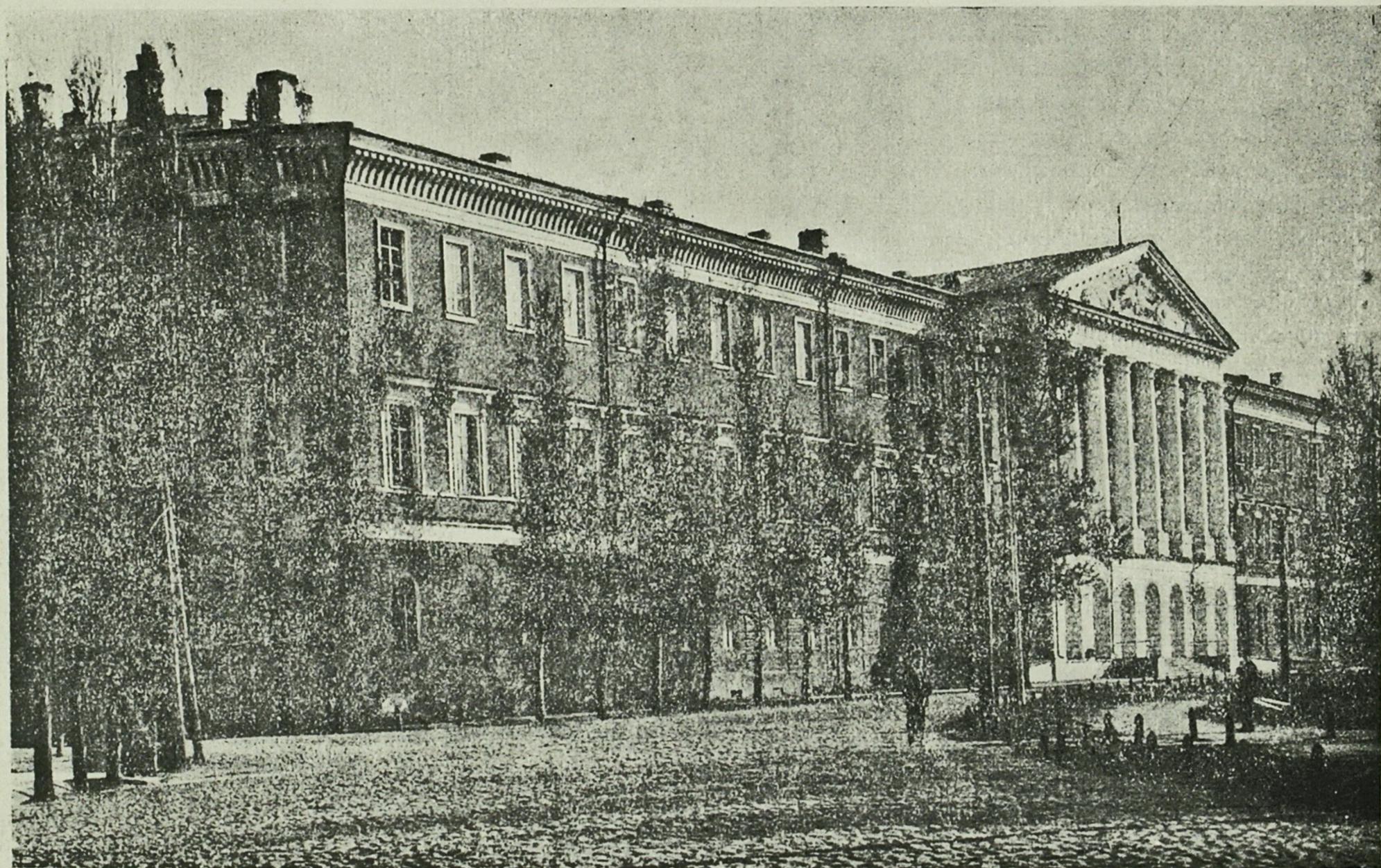
Архітектор Тома-де-Томон. Монумент „Слави“ в Полтаві, 1809 р.

Полтава. Будинок
наукової бібліотеки – кол.
будинок
дворянської комі-
сії

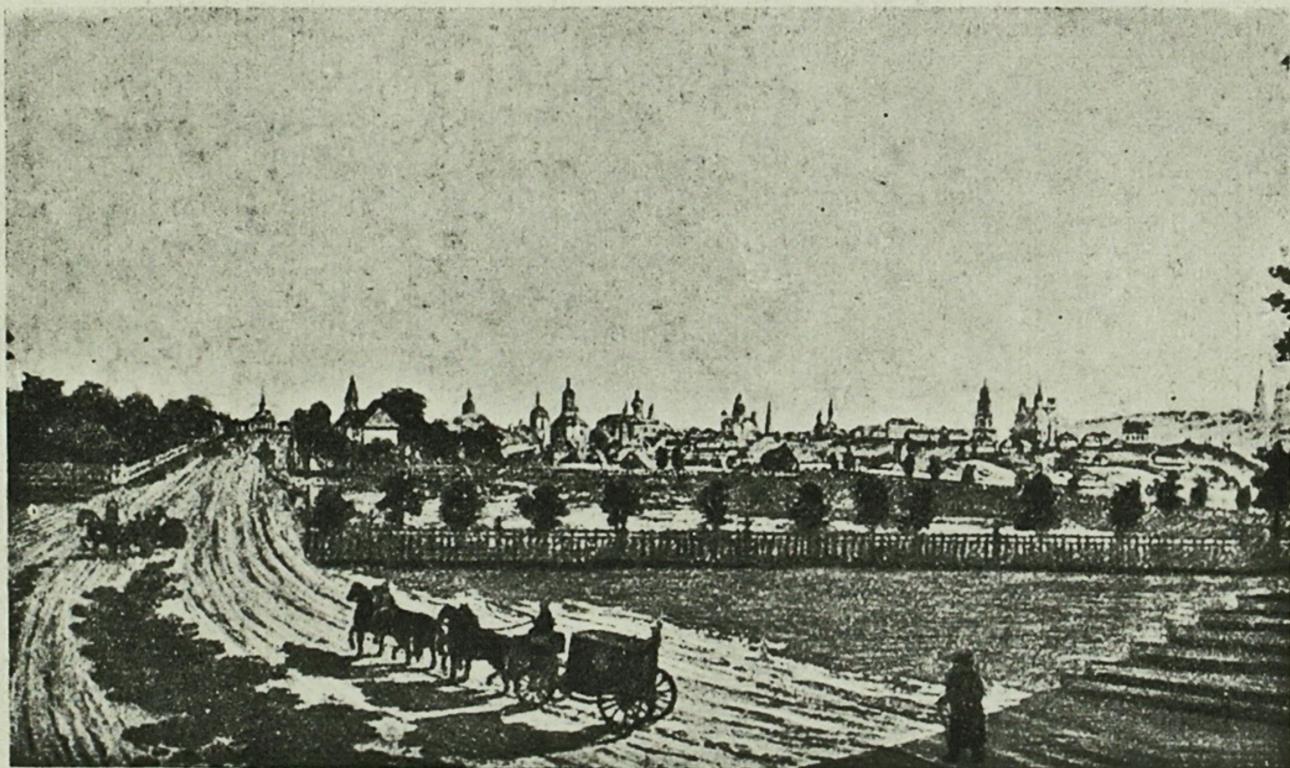
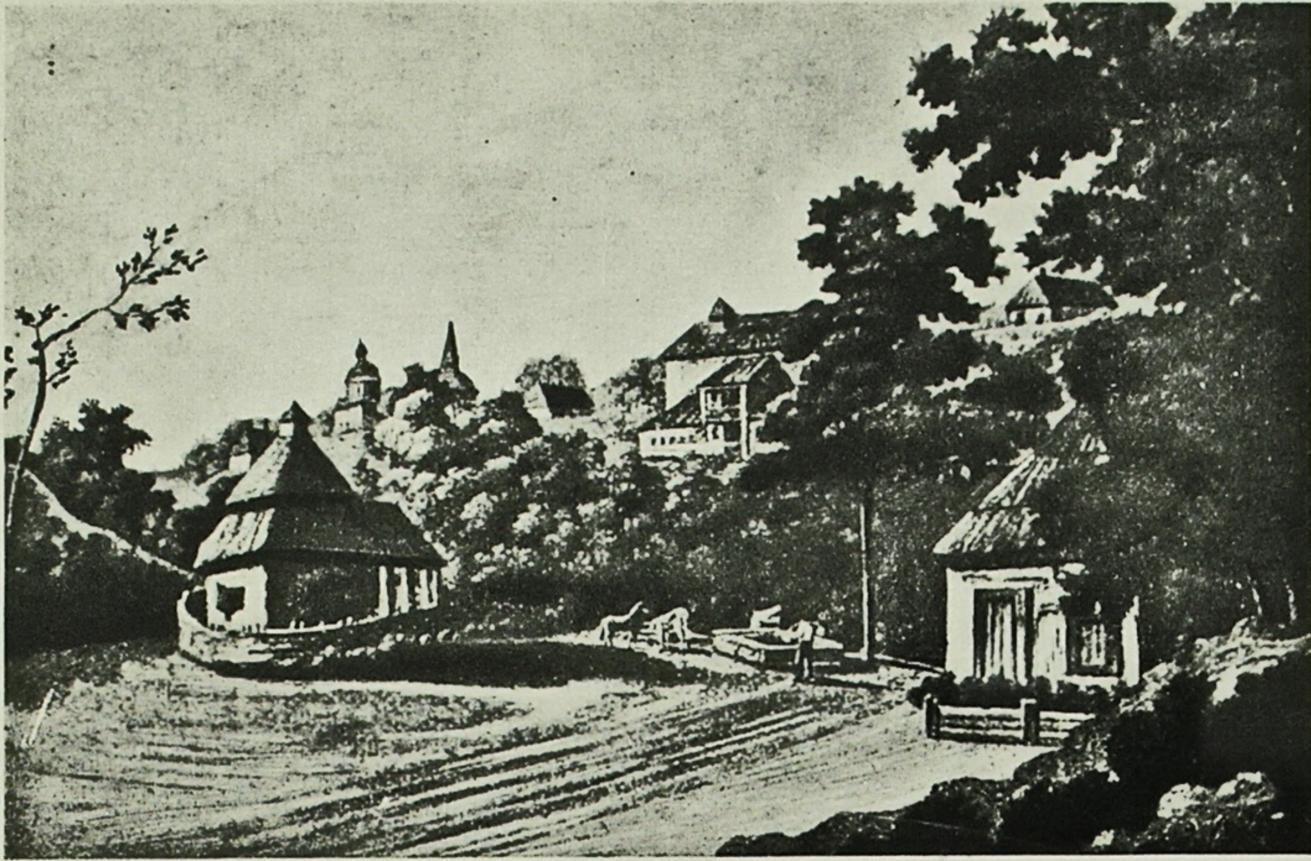
Полтава. Школа — кол. будинок кадетського корпусу, 1842 р.

Інститут інженерів сільськогосподарською будівництва в Полтаві— кол. інститут „благородных! девиц“, 1832 р.

Полтава. Будинок Державного музею. Автор — архітектор-художник В. Г. Кричевський

К. А. Тона (1794—1881 рр.). Але старовинним і первісним у Спаській церкві є тільки матеріали (дерево і гонта) і, можливо, окремі частини будівлі, бо сама вона (одновежна) за останніми дослідями споруджена в 1811 р.

Шведська могила (де були поховані російські солдати, що загинули в Полтавському бою) знаходиться за 5 км на північ від міста. Вона раніш мала назву „Кургана Петра Великого“, що був заввишки близько 10 метрів і мав дерев'яного хреста з власноручним написом-епітафією царя-переможця¹. Але до наших часів могила дійшла значно зіпсованою, бо багато часу була під доглядом служителів церкви, які скористалися з цього, щоб надати їй церковний „благоустроєний“ вигляд. Проект архітектурного оформлення могили Шарлеманя (1841 р.) не був здійснений. Впорядкування могили обмежилось лише спорудженням церкви і нового хреста.

При останньому гетьмані Кирилі Розумовському, в 1763 р. Полтава ще залишалась повітовим містом. Але вже в 1802 р. була утворена Полтавська губернія з 10 повітами (згодом їх стало 15), і Полтава з повітового міста зробилася губернським центром. З цього моменту починається нова ера в історії Полтави та її архітектурного обличчя.

* * *

У 1804 р., при першому губернаторі Полтави Куракіні, складений був план розширення міста, за яким передбачалось прорізати нові вулиці, зробити майдан, монумент Полтавської перемоги і спорудити

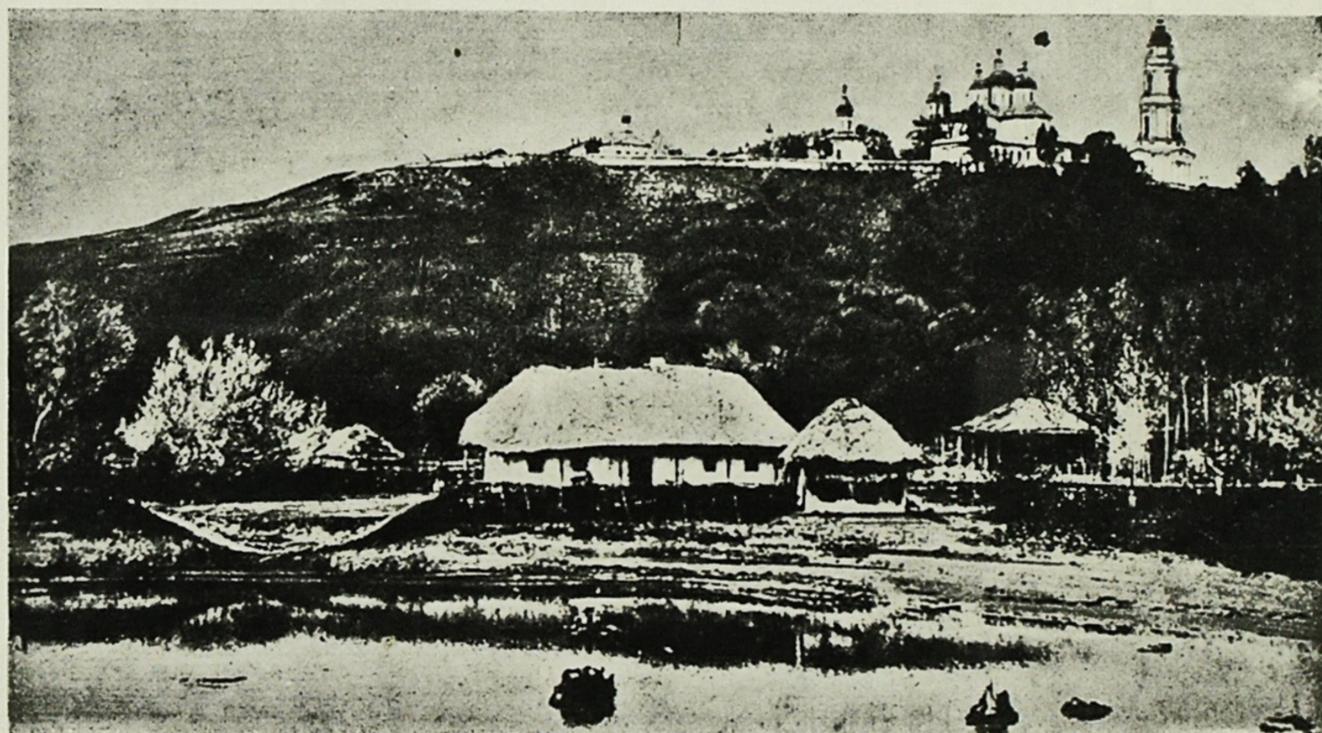
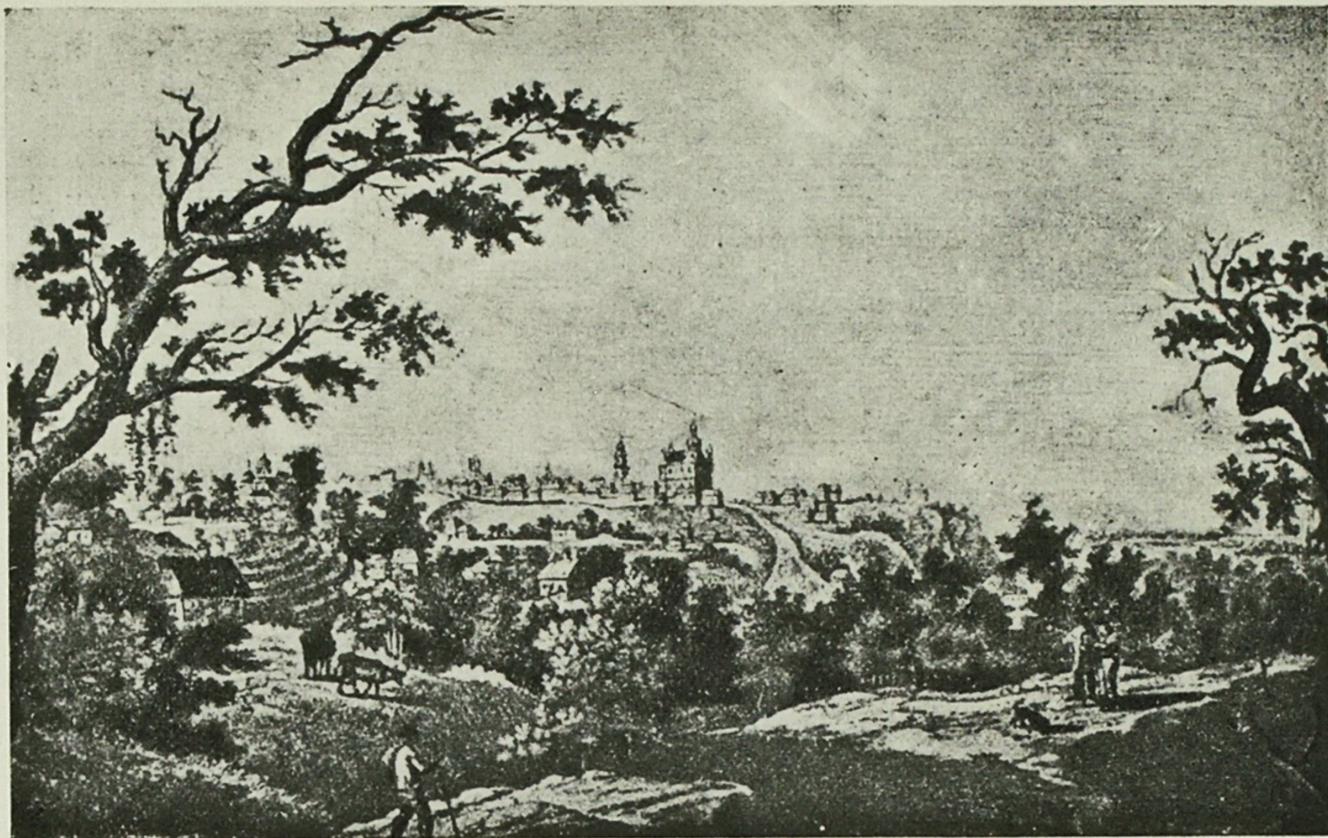
¹ Первісний вигляд Шведської могили див. на мал. Жуковського в „Истории Суворова“ Н. А. Полевого, Спб, [1843] р., стор. 109.

Старовинні види Полтави по гравюрах Стадлера, 1804 р.: 1) район коло річки Полтавки, 2) вулиця, 3) вигляд міста з садиби Кочубея—саду ім. Франка

будинки для державних установ. Сучасники зазначали, що Куракін хоче зробити „Полтаву в малому виді Петербургом“. Проект величезного круглого майдану з монументом у центрі в вигляді колони на постаменті (автор — відомий архітектор Тома де-Томон) без сумніву задовольняв найбільші бажання панівих верств Петербурга і місцевого „генералітету“. Здійснення цього чудового проекту почате було з майдану і монументу „Слави“ (1804 р.), який закінчено в 1809 р. Далі були споруджені „присутственные места“ (1810 р.), будинок „дворянского собрания“ (1810 р.), губернаторські будинки (1810—1811 рр.), поліцейне управління тощо. У ці ж роки була відведена площа під міський сад, що існує й досі (верхня частина його — сад ім. Франка, нижня — плодовий сад комгоспу).

Щодо художньої вартості нових споруд, то всі сходяться в одному: жодне з наших міст, навіть і за межами України, не має нічого подібного до круглого майдану в Полтаві. Важко знайти кращий приклад в такій мірі витриманого в єдиному стилі архітектурного ансамблю. З окремих будівель на цьому майдані слід, насамперед, відзначити кол. губернаторський дім (тепер школа РС міліції), пов'язаний з кам'яною огорожею по вулиці та прегарними ворітьми з обох боків (такі подробиці в оформленні цих воріт, як обвуження шийок капітелів колонок проти стержнів є улюбленим прийомом великого майстра де-Томона). Такі ж прості і чіткі риси має і другий будинок, колись, так званий, старогубернаторський. Трохи іншого характеру, більш збагачений оформленням і скульптурою — колишній

Старовинні види Полтави: 1) вигляд міста з Садової площі, гравюра Стадлера, 1804 р., 2) вид на монастир, фото кінця XIX стол., 3) кол. собор у Полтаві, 1770 р.

дворянський дім, цікаві кол. „присутственные места“ з колонадою портика на широких сходах і т. ін.

Поруч з будівництвом офіціальних установ відбувалось інтенсивне будівництво житлових будинків, насамперед, для титулованого дворянства, що з усіх сил намагалось не відставати від привілейованих верств північної столиці.

Цікаво, що стиль олександрівської доби мав великий вплив і на тогочасне міщанство. Ще й досі безліч міщанських будиночків, особливо, на околицях міста, мають характерне оформлення вікон, карнизи і подекуди пілястри—завжди білі на фоні стін, пофарбованих у зелений, блакитний, жовтий або рожевий колір. У пізніших, ампірних будівлях, наприклад, у „богоугодном заведенні“, чи по Олександрівській вулиці (кол. дім Таранушенка, 1838 р. і т. п.), де вже не застосовувались портики і колони, і оформлення стін мало невеличкий рельєф, стіни зовні теж фарбувались у два кольори: жовтий—фон, білий—обробка поверхні стін.

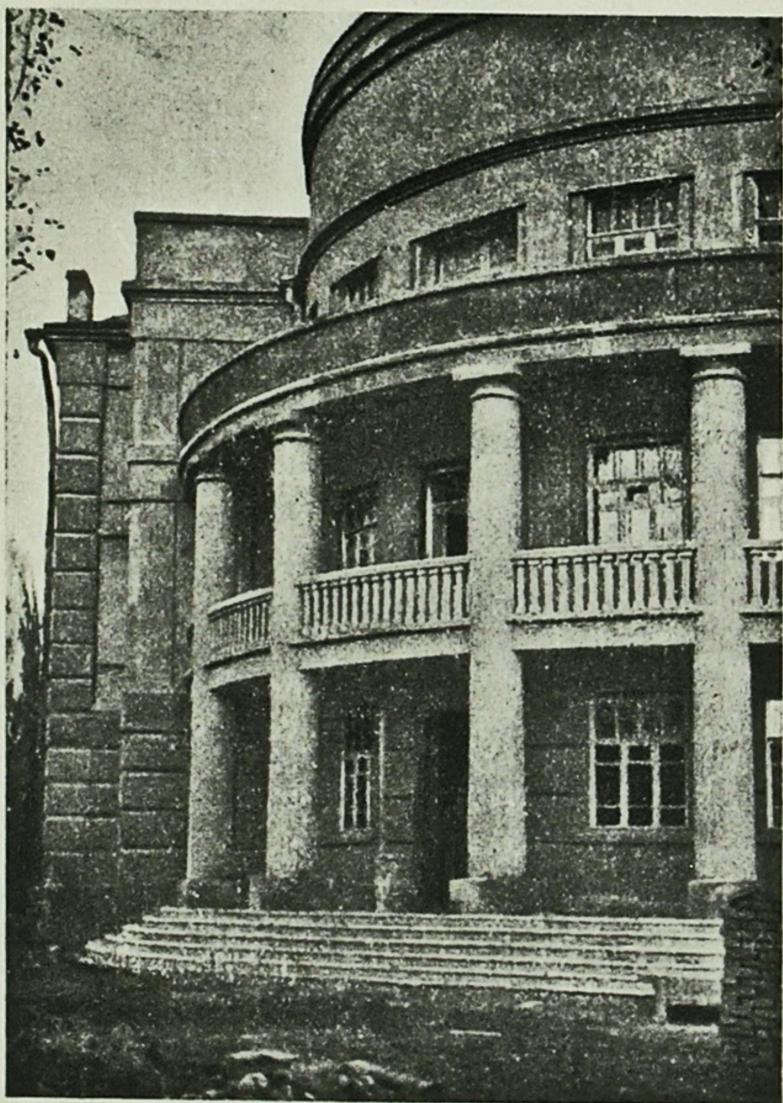
У наступні роки будівництво

Полтави значно зменшується¹. З нових об'єктів будується перший у Полтаві театр—триповерхова кам'яна споруда з гонтовою покрівлею (до нас не дійшов). При Репніні (1816—1834), крім згаданого вище колишнього інституту „благородных девиц“ (1832 р.), почато було будинок кадетського корпусу (закінчено в 1840 р.), і раніш (1817 р.) поставлено пам'ятник Петру I за першим варіантом проекту. У 1849 р. його замінено новим за рисунком відомого архітектора А. П. Брюллова (1798—1873 рр.)—брата славетного художника і вчителя Т. Г. Шевченка. І ще довгий час, приблизно до 60 років минулого віку, подекуди з'являлись у Полтаві поодинокі будівлі, що були носіями художніх смаків перших десятиріч. Але вже з епохою реакції часів Миколи I Полтава стає місцем заслання (осіб, причетних до справи декабристів тощо) і вже будує арештанські виправні відділення, казарми і ка-

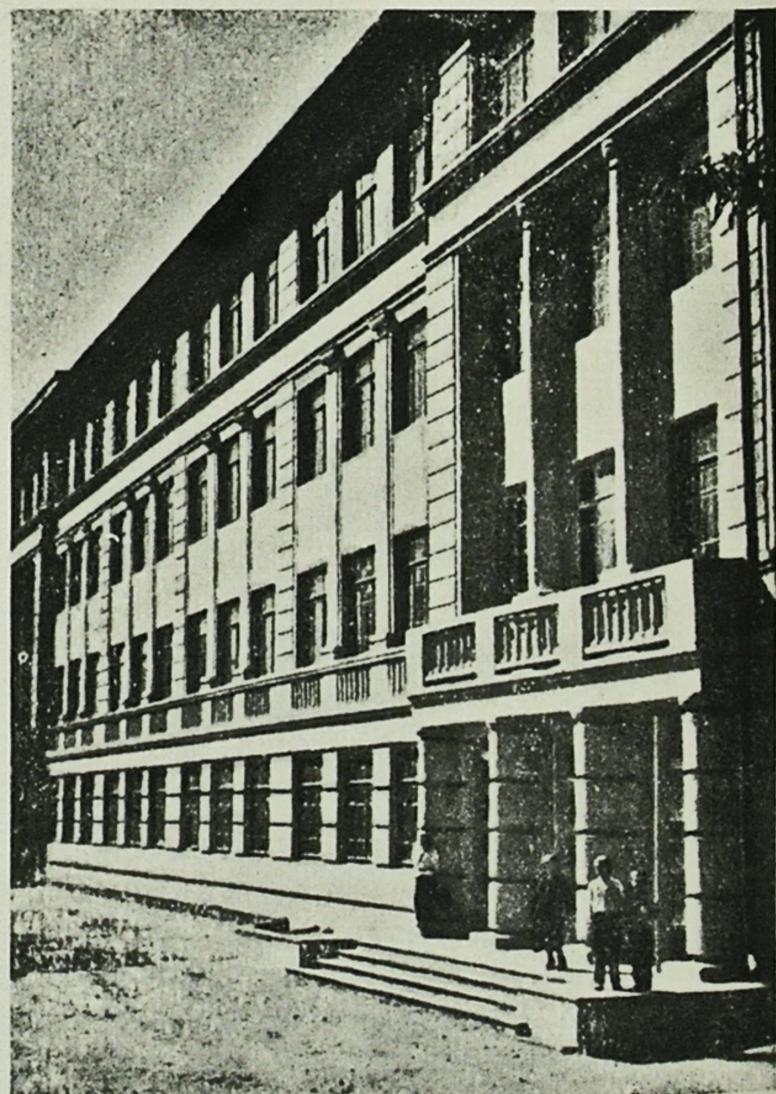
¹ Цьому в значній мірі перешкоджав наказ про припинення взагалі будівництва у зв'язку з подіями 1812 р.

зенні церкви переважно з цегляними фасадами, безпосередньо пофарбованими у кольори російського державного прапора. У такому „кирпичному“ кольорі і стилі додержані, проте, непогані будівлі кол. міської бібліотеки і музею, театру ім. Гоголя, реальне училище (1879 р.).

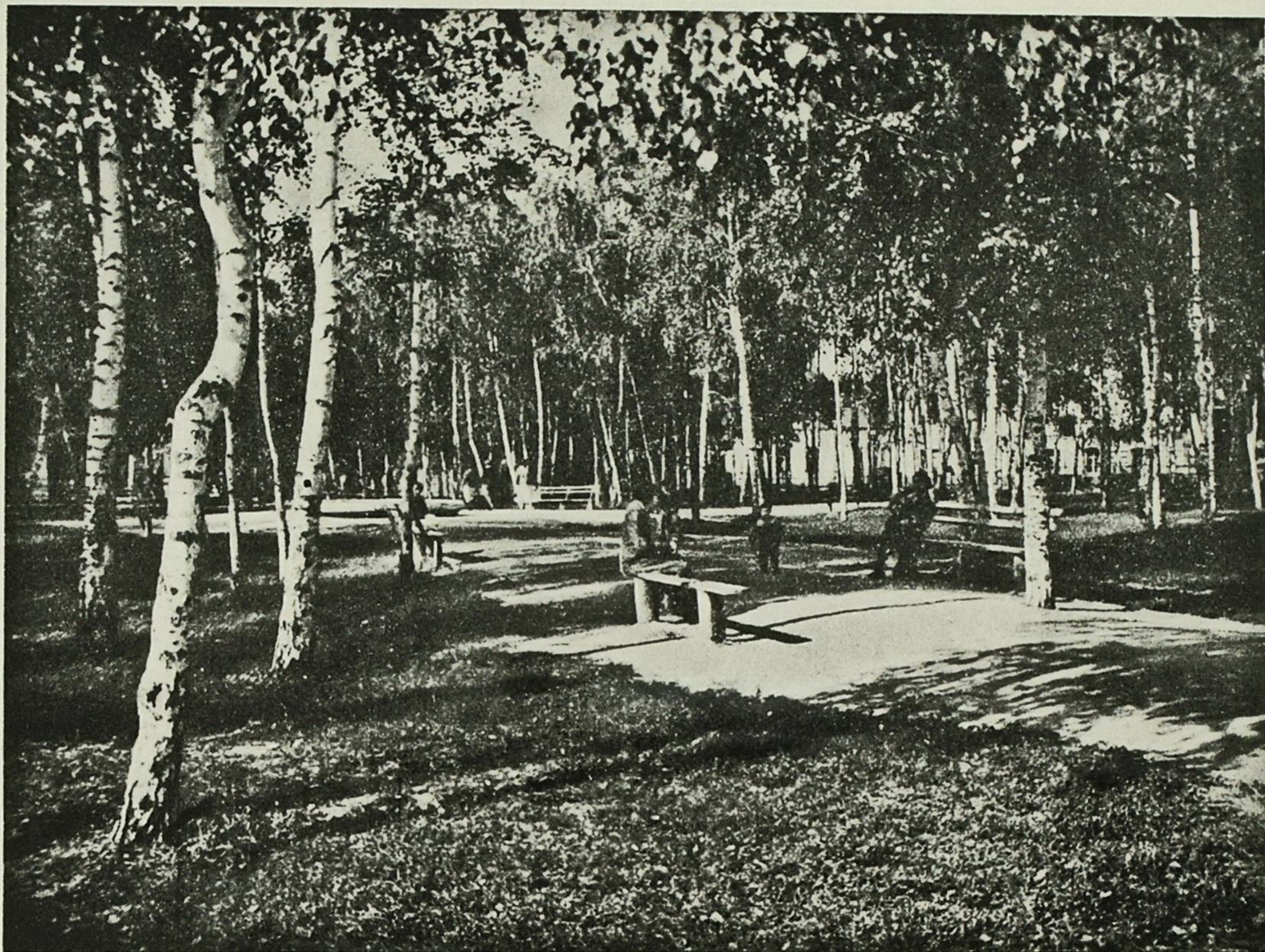
Чим далі, тим більше ініціатива художнього смаку поступається перед ініціативою туго набитого гаманця крамарів, що приходять на зміну дворянському класові і забудовують полтавські вулиці численними будівлями з крамницями і магазинами. Це будівництво особливо розгорнулося з перенесенням з Ромен і відкриттям у Полтаві у 60 роках, так званого „ільїнського ярмарку“. Останній, за твердженням І. С. Аксакова (відомого російського письменника, який досліджував ярмарки на Україні), був найбільшим у Росії після Нижньгородського своїми оборотами. Ще дужчим поштовхом для нового розвитку торгівлі і збільшення населення в місті було прокладення у 70 роках залізниці, що сполучала

Нові будівлі Полтави.
Гуртожиток студентів на Комсомольській вулиці

Нова школа на вул. ім. Фрунзе будівництва 1938 року

Полтаву з Харковом, Ростовом, Кременчуком, а згодом і з Києвом. Треба відзначити, що до самого приходу радянської влади Полтава все ж не мала більш-менш пристойного вокзалу: південний вокзал збудовано за наших часів—в 1927 р.

Епоха нового стилю—модерну теж не обминула Полтаву,—вона позначилась і деякими непоганими будівлями. Про одну з них слід згадати хоча б тому, що своїм розташуванням вона досадно псує архітектурний ансамбль згаданого вище круглого майдану, де додержано не тільки одного стилю, але й одного загального кольору. Це—будинок колишньої художньої ремісничої школи 1911 р. (тепер Полтавський педагогічний інститут), до того ж пофарбований темно-червоною фарбою з „захисного“ кольору деталями обробки стін.

З будинків останньої доби особливе значення і чималу художню

вартість має славнозвісний колишній земський дім (тепер державний музей), в оформленні якого архіт.-худ. В. Г. Кричевський з великим хистом застосував мотиви і декор з української народної творчості. Загальною масою і силуетом своїх веж, якщо дивитися на нього з певних точок (не кажучи вже про високу якість декоративних оздоблень самих по собі), цей будинок влучно вписано в краєвид міста. Як відомо, праця Кричевського викликала свого часу велике захоплення народним мистецтвом України. Таке явище в царській Росії не могло не викликати ворожого ставлення великодержавницьких верств тогочасного суспільства до цієї течії. Образившись, вони дають „реванш“, будуючи в Полтаві колишній селянський банк (цивільний інженер С. В. Носов) у „руському стилі“.

Останнє десятиріччя до імпе-

ріалістичної війни нічим більш-менш видатним в архітектурі Полтави не позначилось.

* * *

В побіжному начерку історичного розвитку Полтави ми дійшли до останнього його етапу—доби радянської влади. За порівнюючи короткий час при радянській владі зроблено дуже багато. Почато було майже з непомітних, але невідкладних робіт. Знову, як 100 років тому, довелось будувати міст через Ворсклу, але вже залізо-бетонний, якого ніколи не мала Полтава. Закінчено почату лише перед імперіалістичною війною каналізацію, розширено електрику, забруковано вулиці, засаджено нові зелені площі (біля південного вокзалу, вздовж правого берега Ворскли, на місці колишнього Старого базару, на Панянській горі) тощо.

Але особливе значення для Пол-

Сучасна Полтава.
Пам'ятник
І. П. Котлярев-
ському

тави має будівництво індустріальних підприємств, зокрема, беконної фабрики, заводу „Метал“, панчішної і багатьох інших. Це будівництво перетворило Полтаву на досить значне індустріальне місто.

Переважна більшість об'єктів, збудованих за часів радянської влади, припадає на період захоплення конструктивізмом, спрощеною „коробковою“ архітектурою. Проте, поруч з будівлями конструктивного типу, в Полтаві за останні роки збудовано і гарні будинки, які служать прикрасою реконструйованих, оновлених вулиць Полтави.

Добре враження в архітектурному сьгодні Полтави справляє ряд нових багатоповерхових шкільних будинків.

* * *

Лише в останній час перед перетворенням Полтави в обласний центр, що, безперечно, є стимулом нового розквіту міста, Діпромїстом УРСР був складений більш-менш опрацьований генеральний план реконструкції міста.

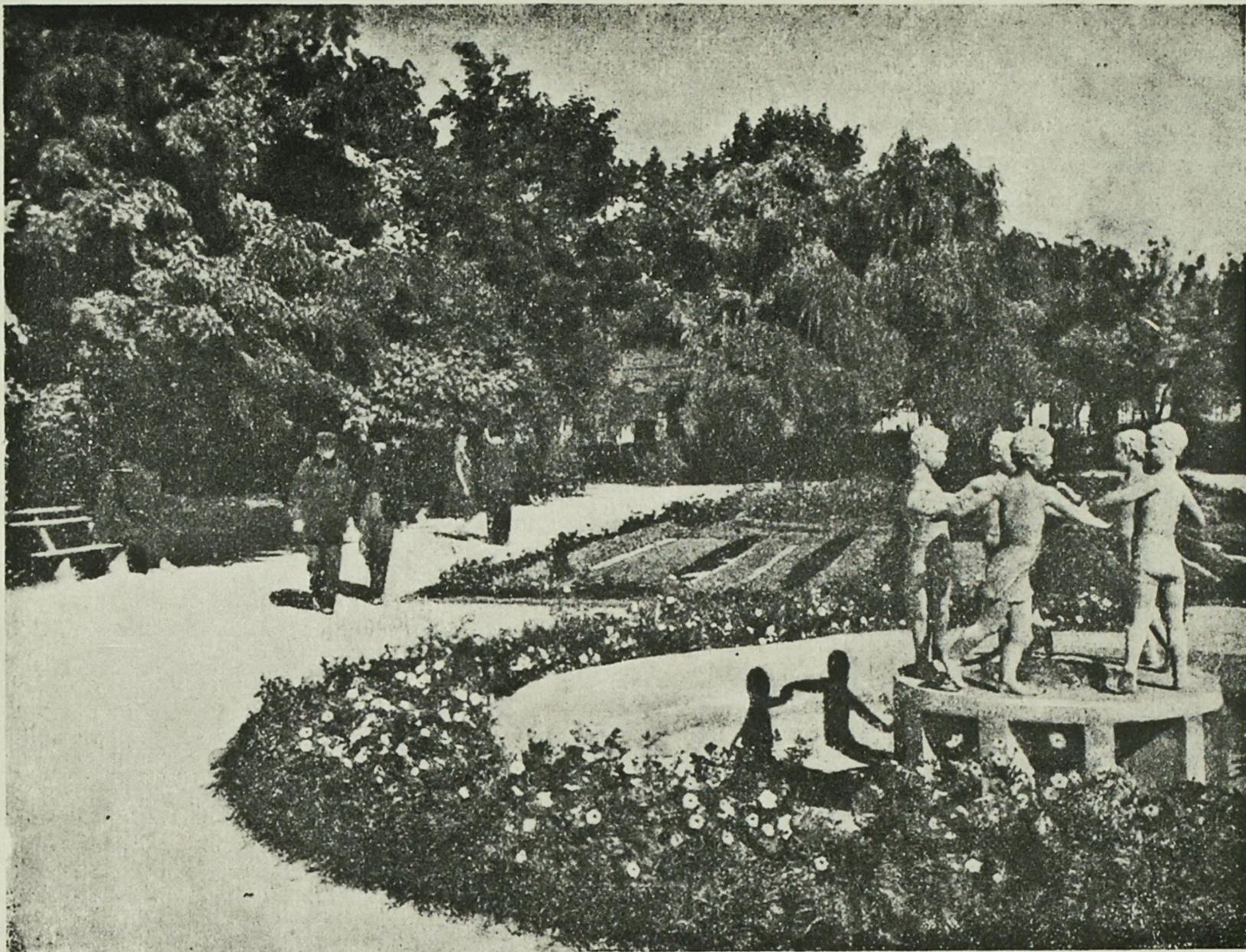
Декілька моментів з історії планування Полтави.

По природних особливостях свого рельєфу Полтава належить до ряду міст, що розташовані на горбах крутого берега річки, мають історичний „старий город“ з „подолом“ та сприймаються як органічне ціле, нерозривно пов'язане з оточуючим ландшафтом. В історії розвитку таких міст, як Полтава і Київ, таким способом підкреслювалась природна їх краса й піклування про збагачення міської панорами.

Початок ХІХ ст. разом з розширенням площі забудови міста на захід по рівному плато приніс сюди нові принципи забудови.

Планування Полтави в минулому йшло самопливом, неорганізовано і стихійно. План міського будівництва 1804 р. мав на меті не стільки прищепити нову й раціональну систему, скільки суто показний бік будівничої діяльності необмеженою владою вельможного губернатора — князя, згодом царського міністра. Новий центр міста будувався майже окремо від старої частини його, а ця остання вже мала в собі виразний зародок більш осмисленої радіально-кільцевої системи у вигляді частини сектора, обумовленого характером території первісного міста - фортеці. У свою чергу нова система планування при Куракіні не була досить розвинена і згодом майже зовсім забута. Далі Полтава забудовувалась самопливом за звичайною прямокутною схемою, мало пов'язаною з попередніми планами. Значний вплив на забудову Полтави мали специфічні особливості рельєфу місцевості в деяких частинах міста. Проте, це все не позбавило Полтави окремих видових точок і перспектив високої художньої якості, цікавого архітектурного оформлення, переважно в старому місті, звідки відкривається чудовий краєвид на заплаву р. Ворскли. Особливо гарну перспективу мають теперішні вулиці Жовтнева і Паризької Комуни, осі яких схрещуються на Червоному майдані.

Але все це не могло приховати багатьох негативних сторін старого планування і міського „благоустрою“. Наприклад, та сама Ворскла, що так милувала око полтавців, не притягала ніякої уваги колишніх „батьків міста“ щодо впорядкування її, не кажучи вже про використання річки, як одного з шляхів народногосподарського сполучення. Правда, з архівних справ доби Куракіна ми довідуємось, що

ставилось питання „о приведении Ворсклы в судоходное состояние и соединении с Днепром“. Навіть більше, був проект „гидравлического инженера“ Горського (1802—1804 рр.) з'єднання „побічних рік“ Дніпра для скорочення водного шляху до Риги. Але, зрозуміло, нічого з цього здійснено не було і ледве чи й могло бути здійснене.

Не досить турбувалась царська адміністрація міста і про поширення (поруч з збільшенням населення) зеленої площі громадського користування. Після міського саду (тепер ім. Франка) майже нічого в цій справі не було зроблено аж до радянської влади. Існуючі досі садки кол. „Чиновничий“ (тепер ім. Луначарського) та „Ампір“ утворились виключно з міжквартирних приватних садків. Тепер Полтава відзначається порівнюючи значним коефіцієнтом зелених

насаджень (рекордний в СРСР—86 кв. м на жителя)¹.

Територія Полтави склалася з передмість, сіл, що розташовувались по низинах і схилах ярів навкруги міста-фортеці на горі. Цими низинами протікали свого часу річки (тепер струмки)—Полтавка, Чорна, Рогізна (колись рукав Ворскли). Такими селами були теперішні передмістя Очеретянка, Кобищани (по дорозі на Кобеляки), Павленки (по дорозі на Зіньків і Кременчук), Огнівка (на Пушкарівку і Рибці), Кривохатка і Кулики (на Харків), Новоселівка (Новостроєння). Таким чином, розвиток, планування і забудування міста до наших днів полягав у простій фіксації природного з'єднання цих передмість.

¹ „Проектирование социалистических городов“, вип. IV—V, Харків, 1936 р., стор. 16—24.

При відсутності регулюючих правил забудування і впорядкування, що було загальним явищем у до революційній Росії, приватна власність на землю до того перешкоджала всяким намірам внести порядок і плановість у будівництво міст. Ось чому, при всіх природних даних і цінних надбаннях в окремі епохи свого історичного життя, Полтава дійшла до нас недоробленою, занехаяною і з значним пошкодженням своєї природної краси. До цього треба ще додати шкідництво мерзенних ворогів народу, що доклали своїх рук до пам'яток історичного минулого нашої батьківщини. Буквально до останніх днів руйнувалася пам'ятка полтавської епопеї Петра I—чудовий монумент роботи відомого Брюллова.

При таких то умовах ми тепер стоїмо перед питанням реконструкції Полтави, як нового обласного

центру. Складений у 1931—35 рр. проект реконструкції тепер втрачає свій сенс і може лише розглядатись як більш-менш сумлінний, але попередній ескіз до остаточного генерального плану, що може стати законом. І ось чому.

Автори генплану Полтави, нам здається, недостатньо обізнані з викладеними нами тут моментами з історії забудови і планування Полтави, мало і поверхово обізнані з фактичним станом окремих архітектурних об'єктів та ансамблів, нове сформування яких вони пропонують. Наприклад, розв'язанням майдану біля Пролетарського спуску, що ніби „дає можливість огляду одного з найбільш цінних в архітектурному відношенні будинків Полтави“¹ — державного музею, автори відкривають перед глядачем цей будинок з невідного для нього боку, показуючи декоративність його оформлення, необлицьовані стіни й звичайний дах, трактовані як надвірна частина будинку. Такий кут кварталу дійсно потребує оформлення,

¹ „Архітектура Радянської України“, 1938 р., № 3, стор. 22—25.

яке б до того сховало б цю частину будинку музею. А в проекті пропонується, навпаки, відкрита тераса на всьому периметру кута садиби типу хатнього піддашку.

Щодо самого проекту в цілому, то не можна сказати, що він у своїй композиційній ідеї виходить з історично складеного плану міста. Запроектована організація сітки вулиць, особливо, у новоосвоюваних районах міста, органічно не пов'язана з старими існуючими схемами. Мало залишає вона надій і на вдаль розв'язання архітектури міста — утворення міського пейзажу.

Розв'язуючи питання про впорядкування заплави Ворскли шляхом утворення в майбутньому парку культури й відпочинку з водним стадіоном і пляжем, проєктанти дбають про збільшення краси краєвида, що відкривається з міста на цю заплаву. І, навпаки, головне в їх справі — те, що необхідно пов'язати місто на горі з цим низовим лівобережжям річки і дати загальний живописний ансамбль архітектурою моста, що прилучається до міської гори, — це випадає з поля зору авторів проекту.

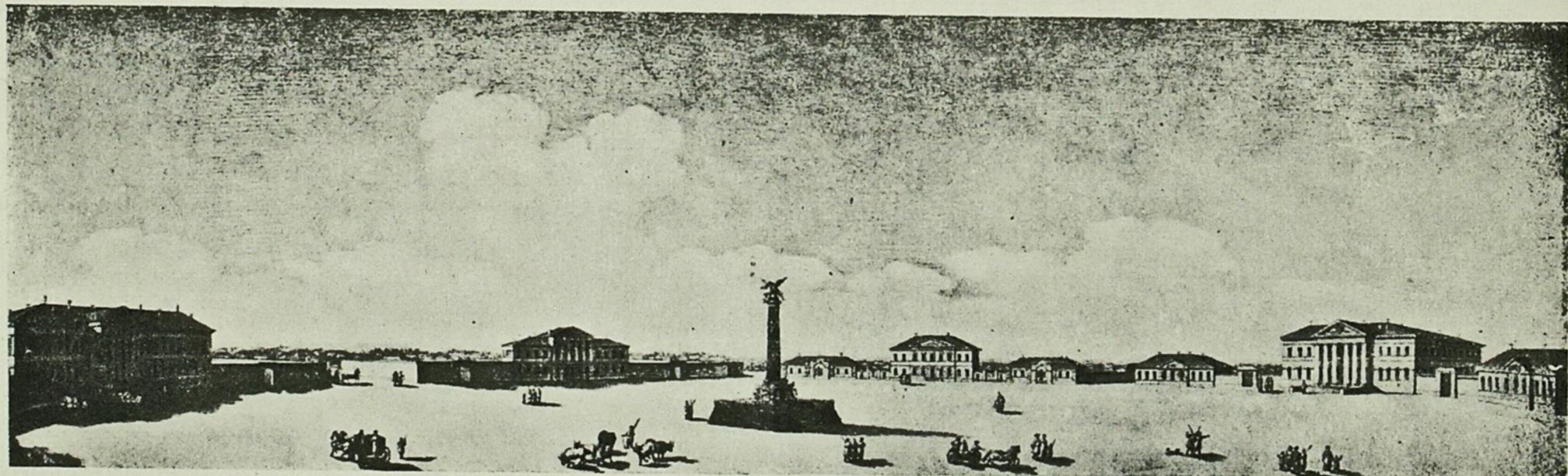
Треба зазначити що до теперішнього часу місто забудовується з порушенням складеного плану.

Навряд чи можна вважати вдалою спробу „контрастировки спокійних ритмів житлових кварталів з більш багатою архітектурою громадських будов“, напр., виведення високого й показного будинку нової школи по вул. Фрунзе (кол. Кобеляцькій) серед старих низеньких будиночків. Це свідчить про погану організацію реконструкції міста, а також і про порушення самого проекту реконструкції.

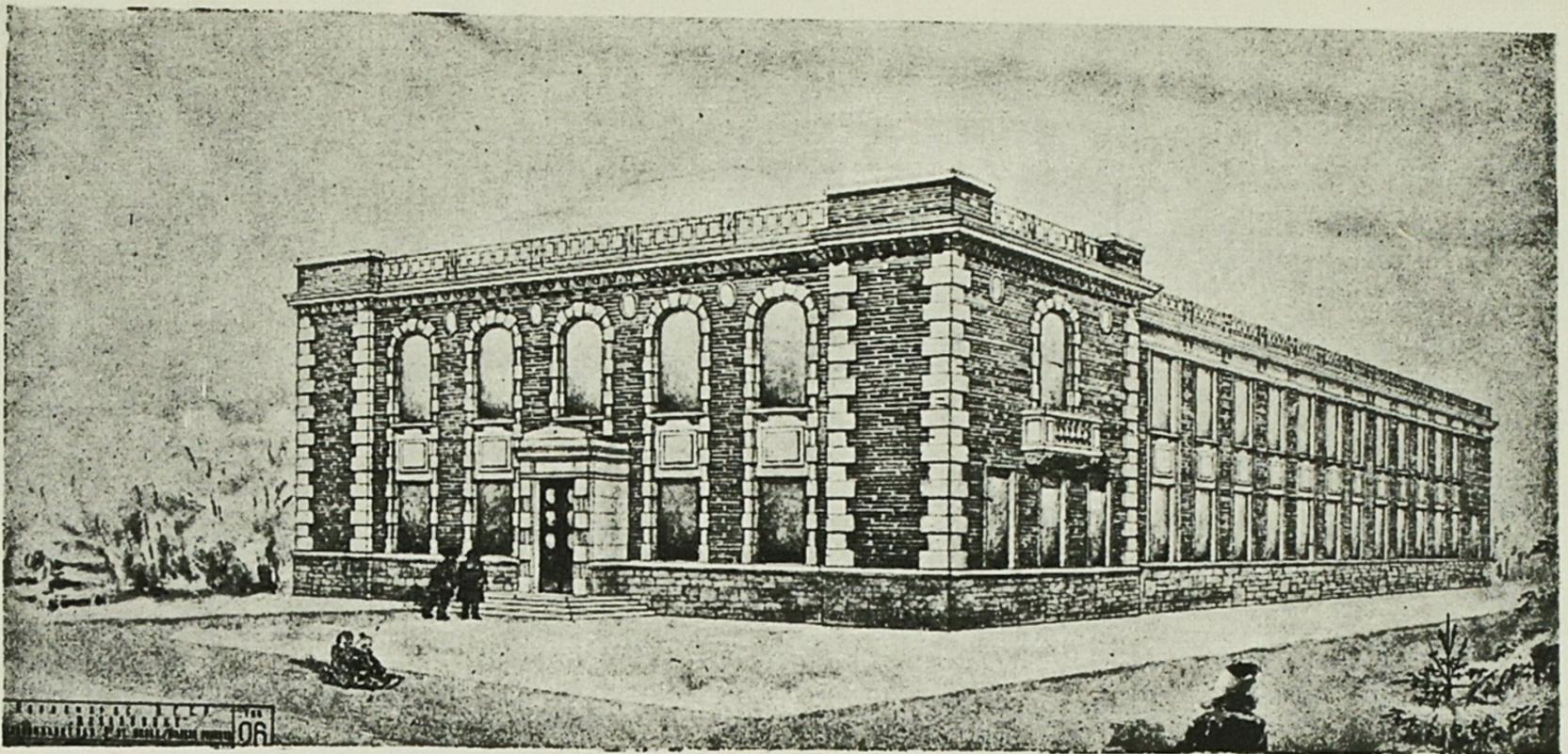
Проектом реконструкції міста не приділено належної уваги питанням будівництва першої черги, що теж треба приєднати до хиб поспішного та поверхового вирішення такої занадто складної справи.

В генеральному плані Полтави є і більш серйозні недоліки і не тільки в архітектурній частині. Все це примушує нас висловитись за необхідність перегляду його, особливо, під кутом зору рішень III пленуму правління спілки радянських архітекторів, при якнайбільшій допомозі широкої радянської громадськості.

Круглий майдан в Полтаві. Проект 1804 року

Проект одно-
комплектної
двоповерхової
школи з класами
у двір. Тип 26.
Перспектива.
Автор — архіт.
М. С. Погребин-
ська.
Фото-репро-
дукції
Б. О. Івашкевича

Типові проекти шкіл на 1939 рік

Інж. Є. Д. Ортенберг

Проведення в життя загального обов'язкового навчання в УРСР, яка до революції була лише царською колонією, відсталою в культурному і пригніченою в національному відношенні країною, поставило в перші ж роки радянської влади питання про розширення фондів шкільних приміщень.

Ріст шкільної сітки, особливо неповно-середніх і середніх шкіл, і ріст контингенту учнів набирає в нас небувалих, нечуваних в інших країнах темпів. Якщо в 1914 р. учнів на Україні було 1587,1 тис., то в 1937 р. в нас вчиться вже 4311,2 тис. дітей.

Це розширення шкільної сітки треба віднести в основному за рахунок села, рядових міст і особливо наших промислових центрів (Донбас), де до революції майже зовсім не було середніх шкіл. Ось кількість середніх шкіл по ряду міст і сільських місцевостях України:

	1912 р. (до революції)	1937 р. (в УРСР)
Загальна кількість середн. шкіл . . .	271	2534
Київ	33	96
Харків	43	76
Дніпропетровськ	16	47
Сталіно	1	39
Сільські місцевості	—	1516

Пояснення зайві.

З перших же днів революції у нас розпочалось масове будівництво шкіл. З 1917 до 1927 р. на Україні було збудовано 1619 шкільних будівель, а з 1928 р. до 1934 р. — 3117.

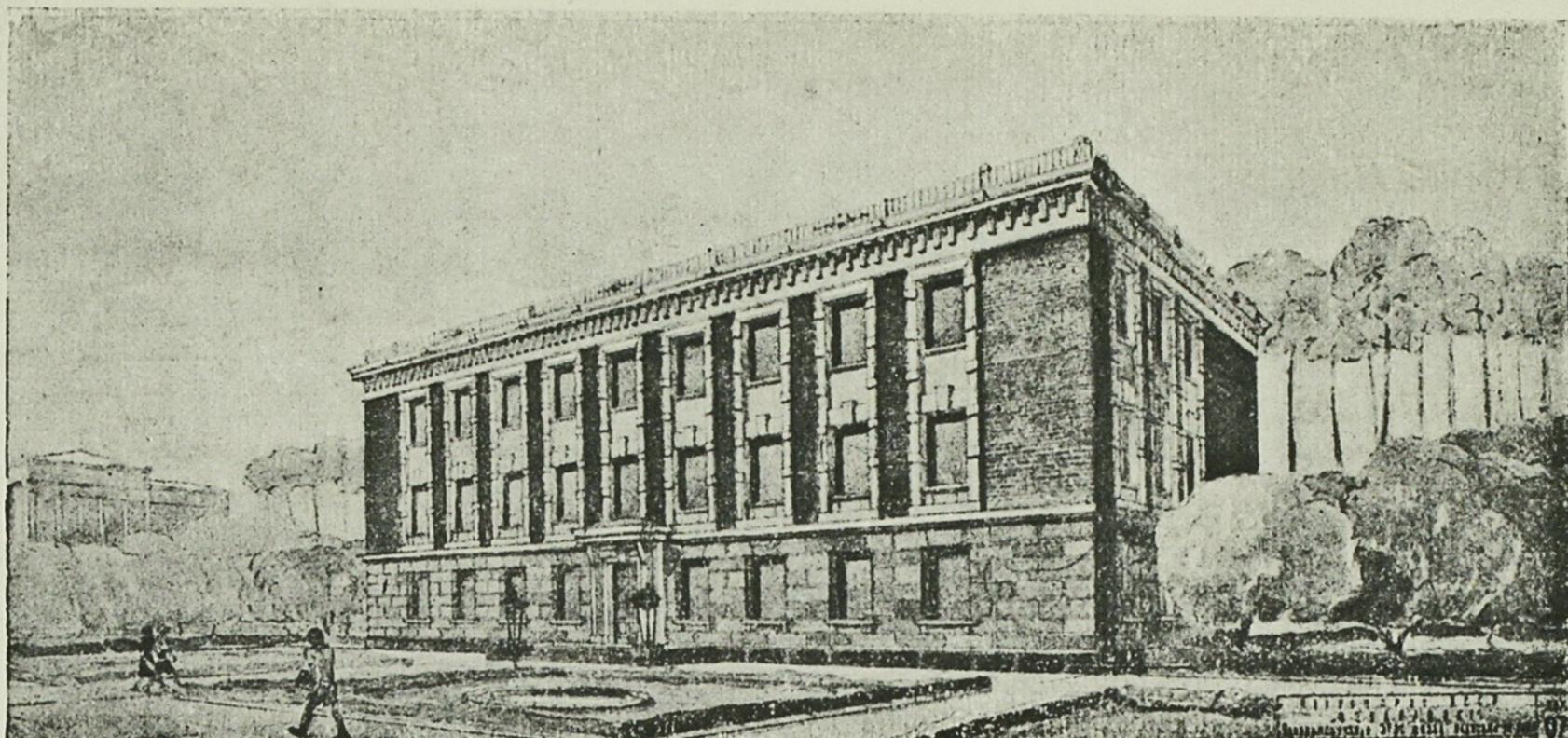
Але це досить велике будівництво здійснювалось, до певної міри, самопливом, без суворого плану й раціонального підходу до справи. Будівництво треба було насамперед забезпечити продуманими і економічними проектами, які дозволили б з максимальним ефектом використати асигновані урядом на шкільне будівництво кошти. Але цього не було.

Постанова Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б) від 22 лютого 1935 р. „Про будівництво шкіл в містах“ була початком більш планового будівництва й висунула чіткі завдання на проектування шкільних будинків.

Затвердження певних типів шкіл (на 880, 500 і 280 учнів) і норм на проектування шкільного будівництва дало можливість набагато скоротити площу школи за рахунок непотрібних допоміжних приміщень (майстерні, їдальні і ін.) і підвищити питому вагу учбової площі з 35 до 55—65 проц.

Перед архітектором було поставлено завдання — не виходячи з ліміту кубатури і вартості будинку, при заданому наборі приміщень, дати продумане і чітке планове рішення і створити архітектурний образ радянської школи.

Однокомплектна триповерхова середня школа. Тип 27. Перспектива. Автор — архіт. Є. Коднір

Розроблені Шкілпроектом Наркомосу УРСР проекти двокомплектних і однокомплектних шкіл розрізняються між собою по композиції планових рішень, по кількості поверхів (4, 3, 2), по орієнтації класних кімнат і довжині фронту забудови.

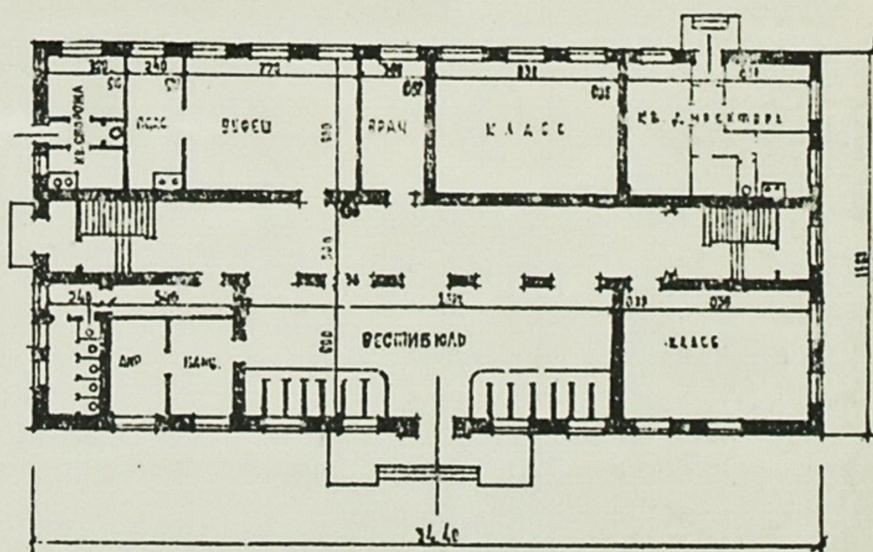
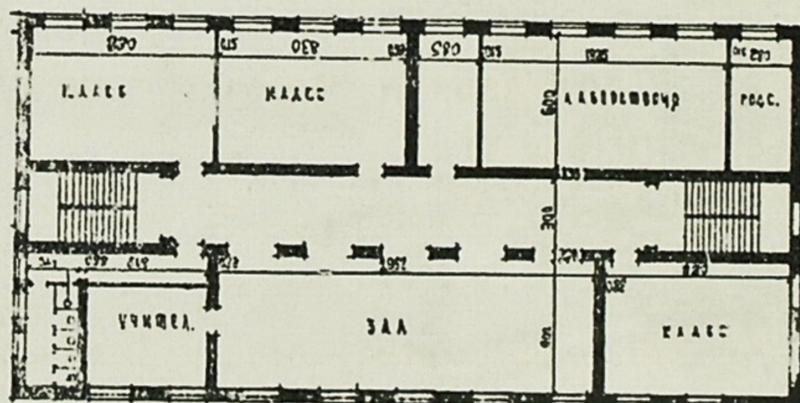
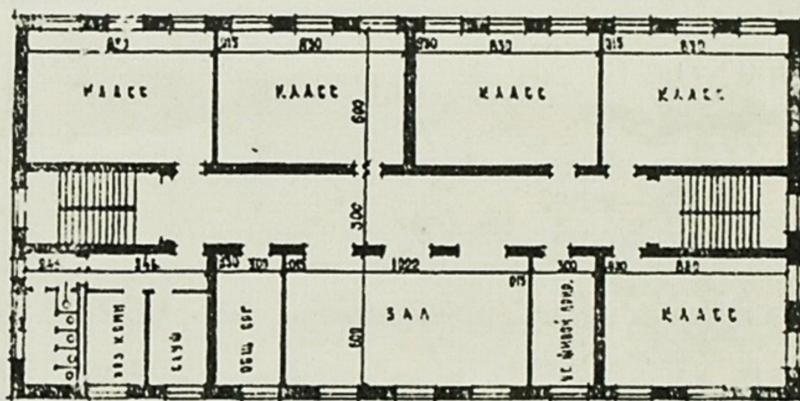
Аналізуючи проекти, слід сказати, що наші архітектори, порівнюючи з минулими роботами, добились досить добрих наслідків.

Проект двокомплектної і чотирикомплектної школи з класами на вулицю — тип 29 (автор — арх. Є. С. Коднір) відзначається компактним рішенням плану (43,6 × 24,0 м), що значно полегшує добір майданчика.

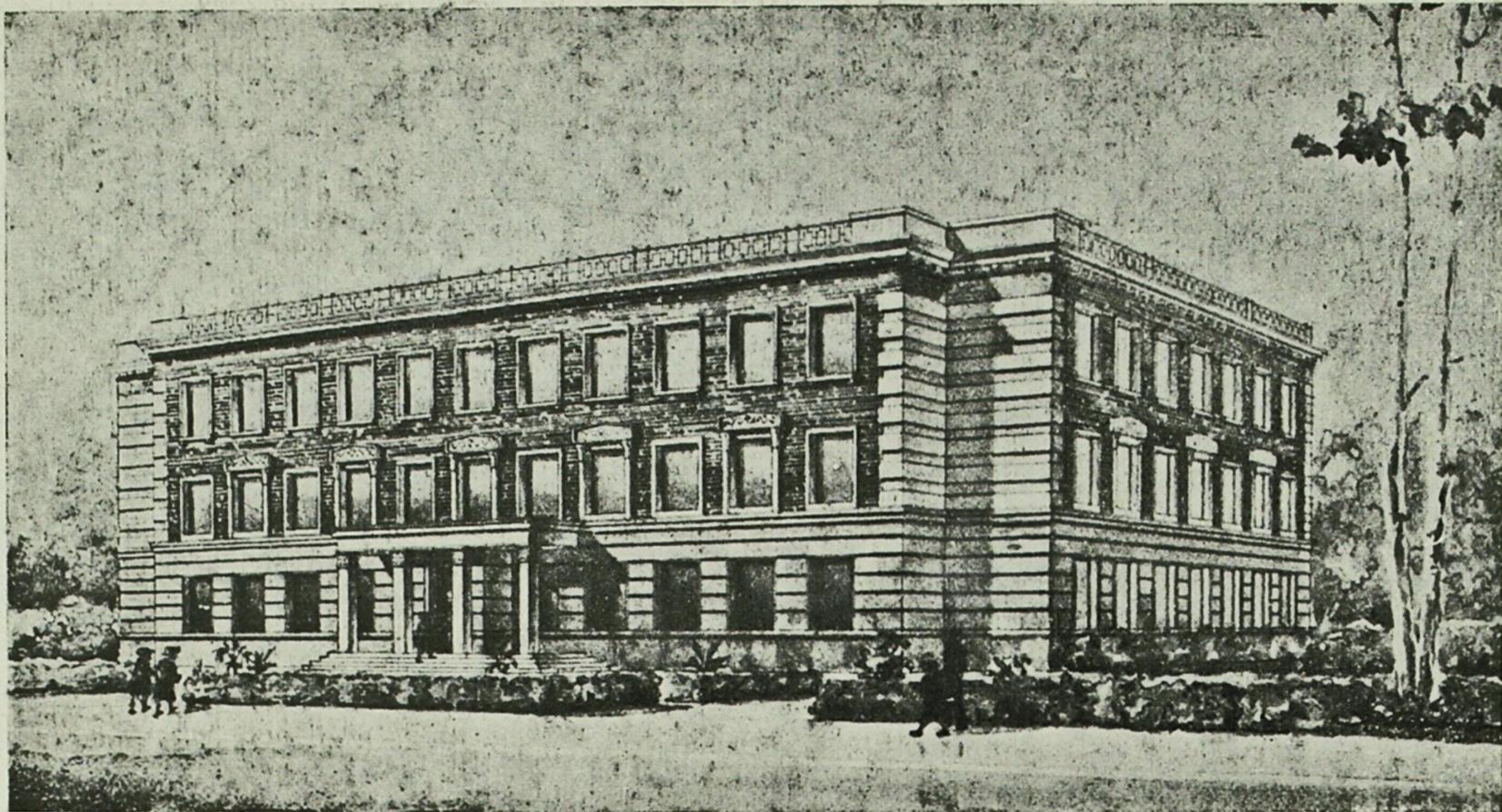
В першому поверсі розміщені тільки підсобні і адміністративні приміщення, центрально розташований вестибюль — 190 м², буфет з підсобною — 78 м², канцелярія, кабінети директора, лікаря, завпеда, кімната громадських організацій, бібліотека — 48 м², трикімнатна квартира директора з жилою площею 49 м², квартира сторожа — 25 м². Це дозволяє, в разі потреби, виключити верхні поверхи. В першому поверсі розташовано також фізкультурний зал (він же актовий) площею в 171,0 м², не рахуючи бокових вхідних частин.

Не зважаючи на неповноцінність архітектурного рішення при проектуванні залу поза загальним об'ємом будівлі школи, в даному разі розміщення залу, обмеженого внутрішнім периметром будинку, органічно зв'язує його з усім планом першого поверху і утворює цільність рішення.

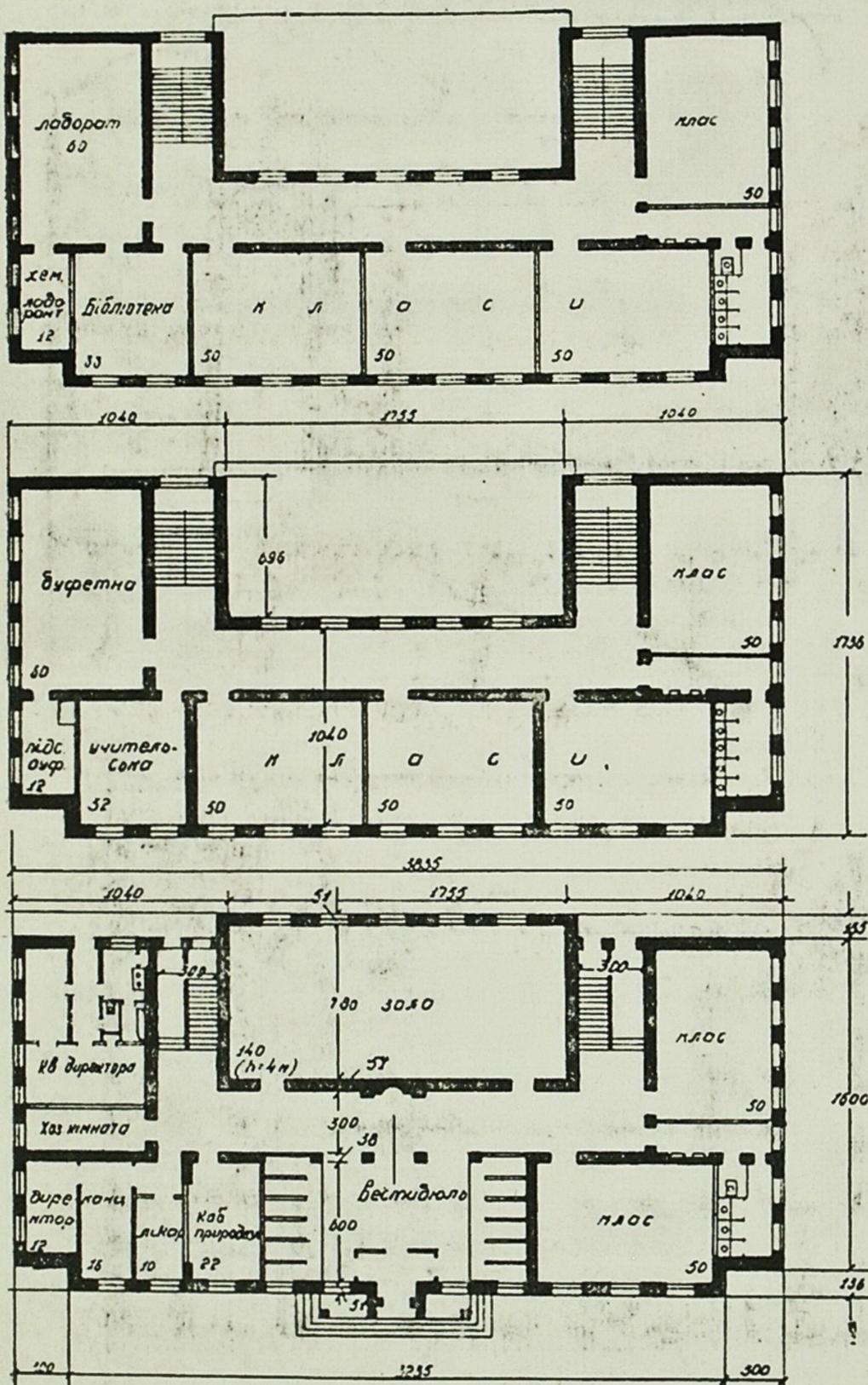
Однак, значним недоліком розміщення залу є його заглиблення на 0,5 м нижче рівня підлоги першого поверху, що викликано висотою залу в 4,5 м, яка лімітується вікнами рекреаційного коридору другого поверху, розташованого над дахом залу.

Проект школи, тип 27. Плани 1, 2 і 3 поверхів

Однокомплектна триповерхова середня школа з класами на вулицю. Перспектива. Тип 28. Автор—архіт. О. Г. Недопака

Проект середньої школи. Тип 28. Плани 1, 2 і 3 поверхів

Крім того, висота залу викликала необхідність підняти вікна в коридорі до 1,20 м і зробити вогнетривку залізо-бетонну покрівлю над залом.

Рекреаційний коридор в бокових частинах має ширину 3,70 м, що дорівнює ширині сходових кліток, і в центрі—3,0 м. У верхніх поверхах центральний коридор в лівій своїй частині має торцеве освітлення, що поліпшує наскрізне провітрювання.

Площа рекреації в кожному поверсі дорівнює 162 м², що складає в середньому 0,58 м² на учня. А що частина учнів під час перерв буде в першому поверсі, де розміщені зал, буфет, бібліотека і ін. приміщення, то середній процент рекреації в верхніх поверхах складає до 0,64 м² на учня.

Шість класів розташовані під кутом, отже, рішення плану дозволяє забудову кутової ділянки.

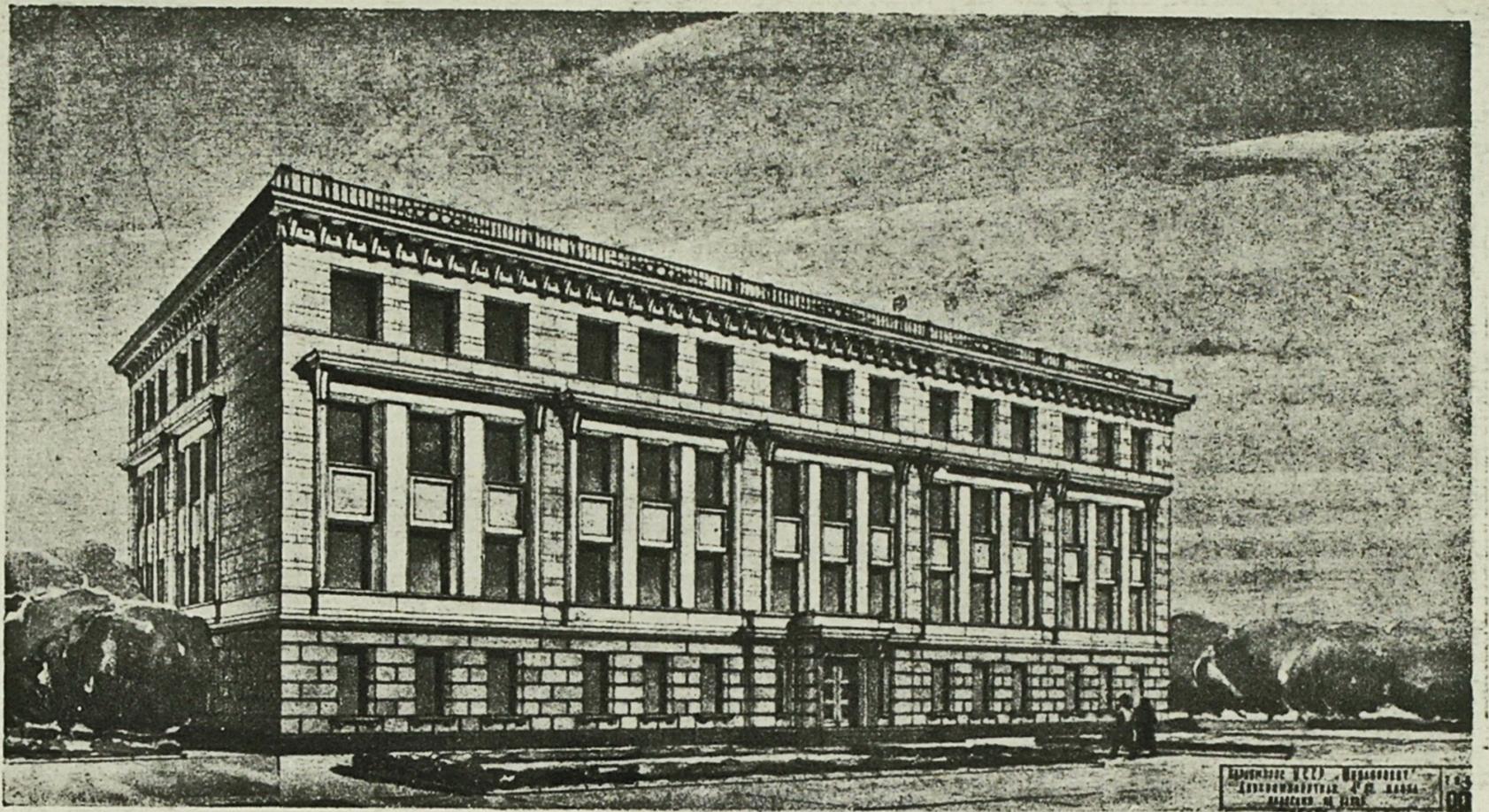
До недоліків цього проекту слід також віднести розташування вбиралень, які утворюють деяку порізаність плану.

Тип 29 треба вважати далеко кращим, ніж тип 107 того ж автора, розроблений в 1935 році.

За рахунок більш компактного рішення плану, з розташуванням невеликої частини класів під кутом, і скорочення надмірностей по протипожежних і санітарних вимогах, ми одержуємо ряд додаткових приміщень, як от: зал—171 м², квартира сторожа—20 м², 2 лаборантські по 15 м², кабінет наочних приладь—12 м². Крім того, розширені площі приміщень буфету з підсобною на 10 м² і запроєктовано ряд необхідних підсобних кімнат. Одночасно кубатура будівлі типу 29 складає 13700 м³ замість 14710 м³ в проекті типу 107, що дає зниження вартості по об'єкту на 1000 × 60 крб.—60 тис. крб.

28. + 20

Двокомплектна чотириповерхова середня школа з класами навулицю. Тип 29. Перспектива. Автор—архит. Є. Коднір

Проект середньої школи. Тип 29.

План 2 поверху, внизу—план 1 поверху

До цього слід додати зменшення периметру зовнішніх стін на 43 п. м (тип 29—141 п. м, тип 107—180,0 п. м, що зменшує кладку на 105 м³).

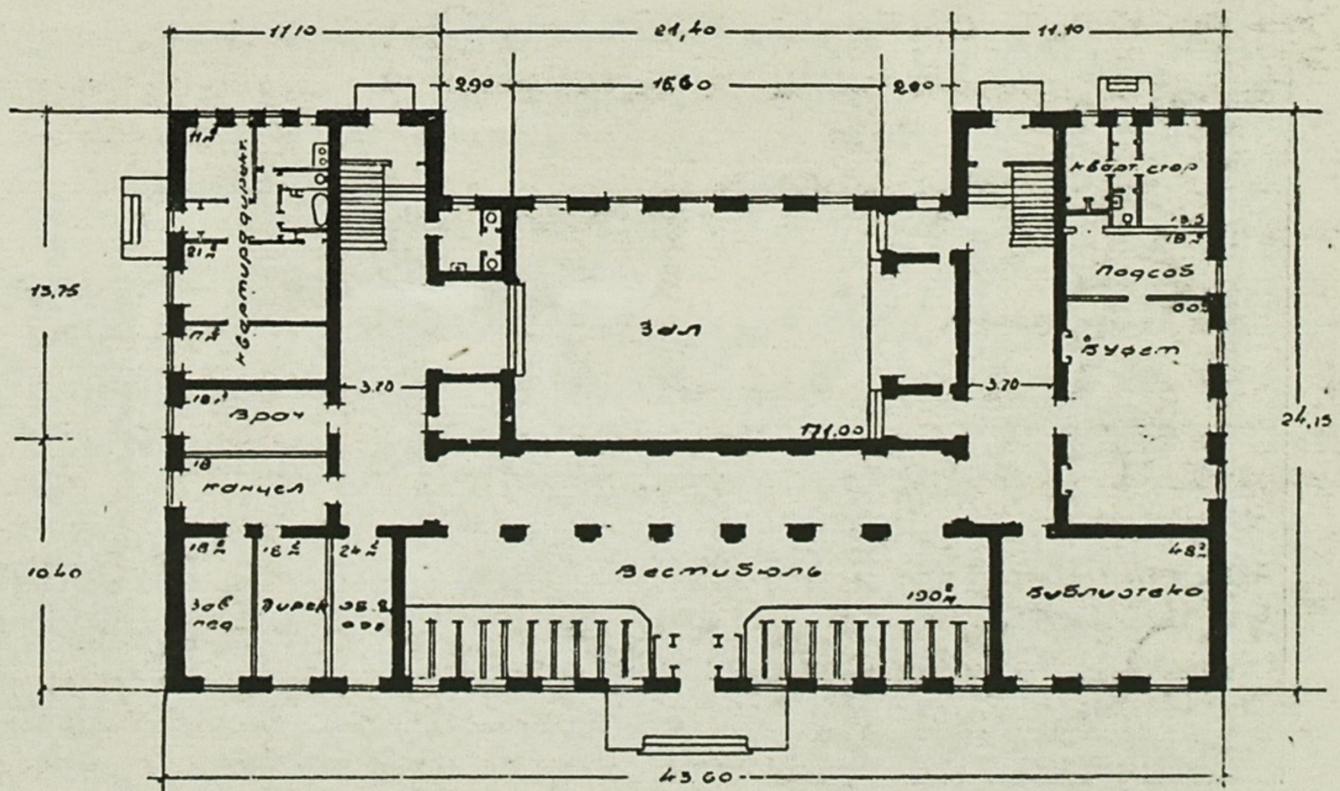
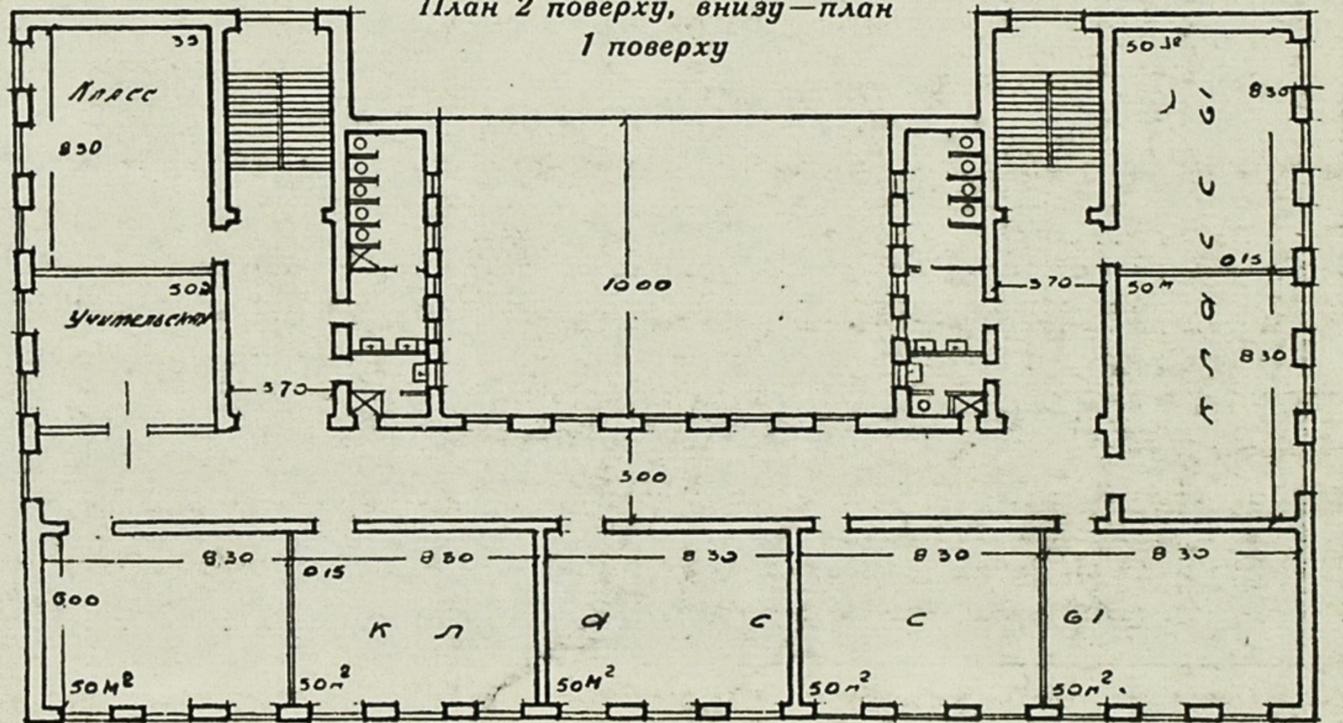
Заощадження в 50,0—70,0 тис. крб. на школу при масовому будівництві має велике значення—замість 12 шкіл можна збудувати 13.

Фасад школи типу 29, завдяки простому рішенню плану, набуває значної виразності, що теж має серйозне значення. Орієнтація класів у верхніх поверхах на фасад дала можливість групуванням вікон виявити класи, при чому вікна на 1-му поверсі, де немає класів, менших розмірів.

Весь об'єм школи по вертикалі ділиться на дві частини: 1-ий поверх рустований, обробка в вигляді цоколя, легкий, простий об'єм верхніх поверхів.

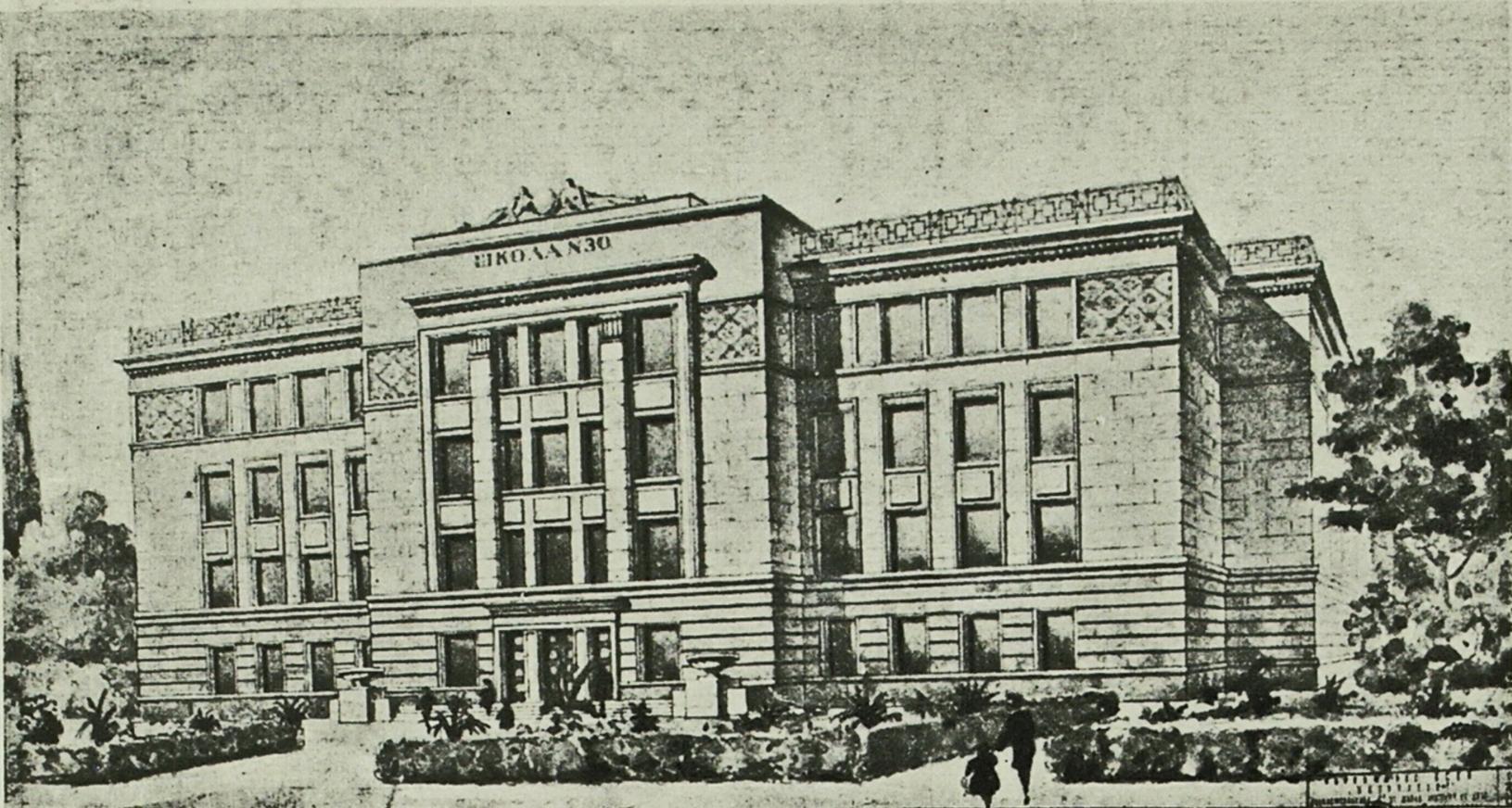
Значно важче розв'язується план 4-поверхової школи з фронтальним розташуванням класів у дворі.

Двокомплектні школи, які ілюструвалися досі, дають рішення плану тільки з класами на вулицю.

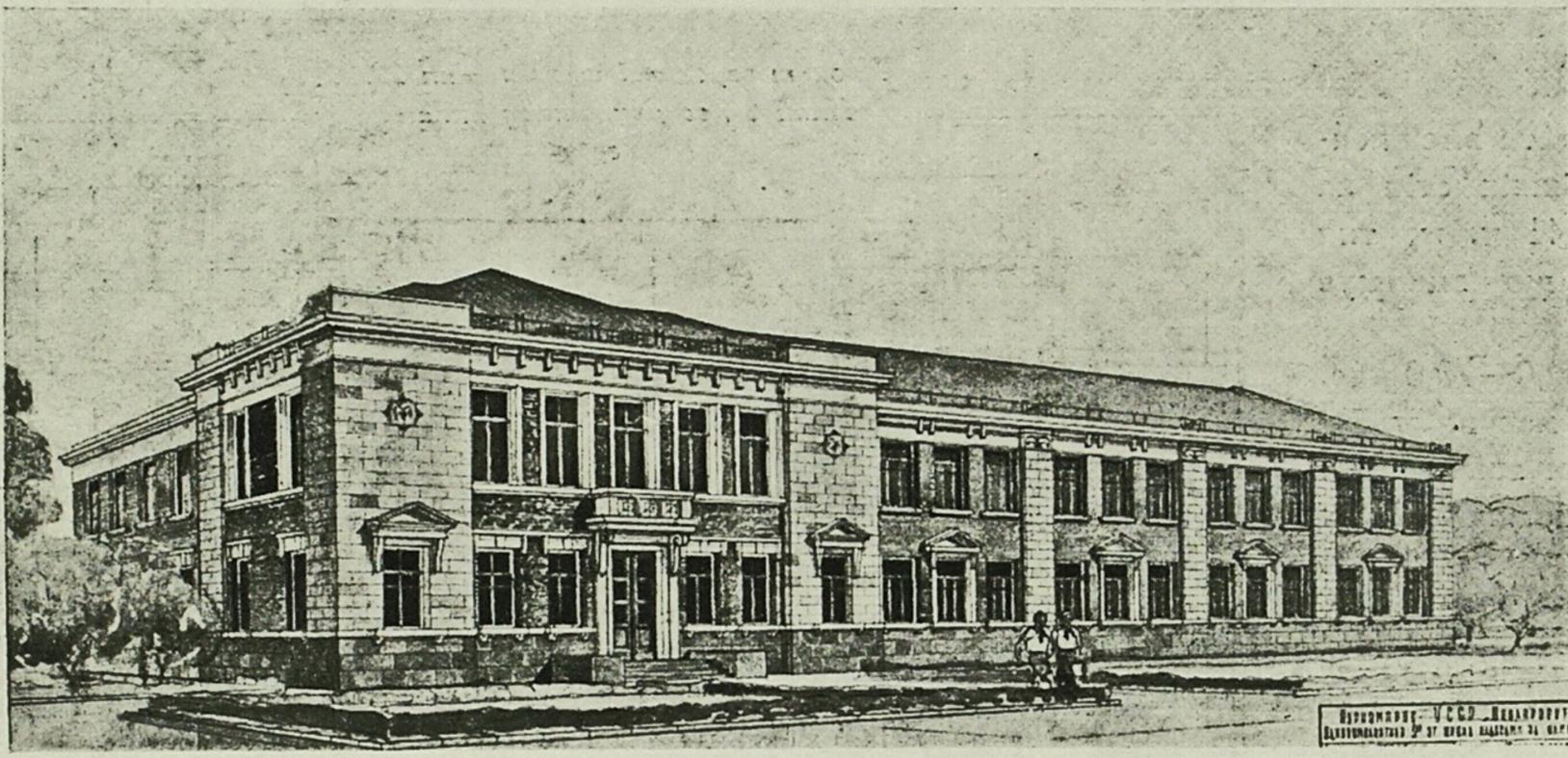

Державна Публічна
БІБЛІОТЕКА УРСР
ІНВ. 97186

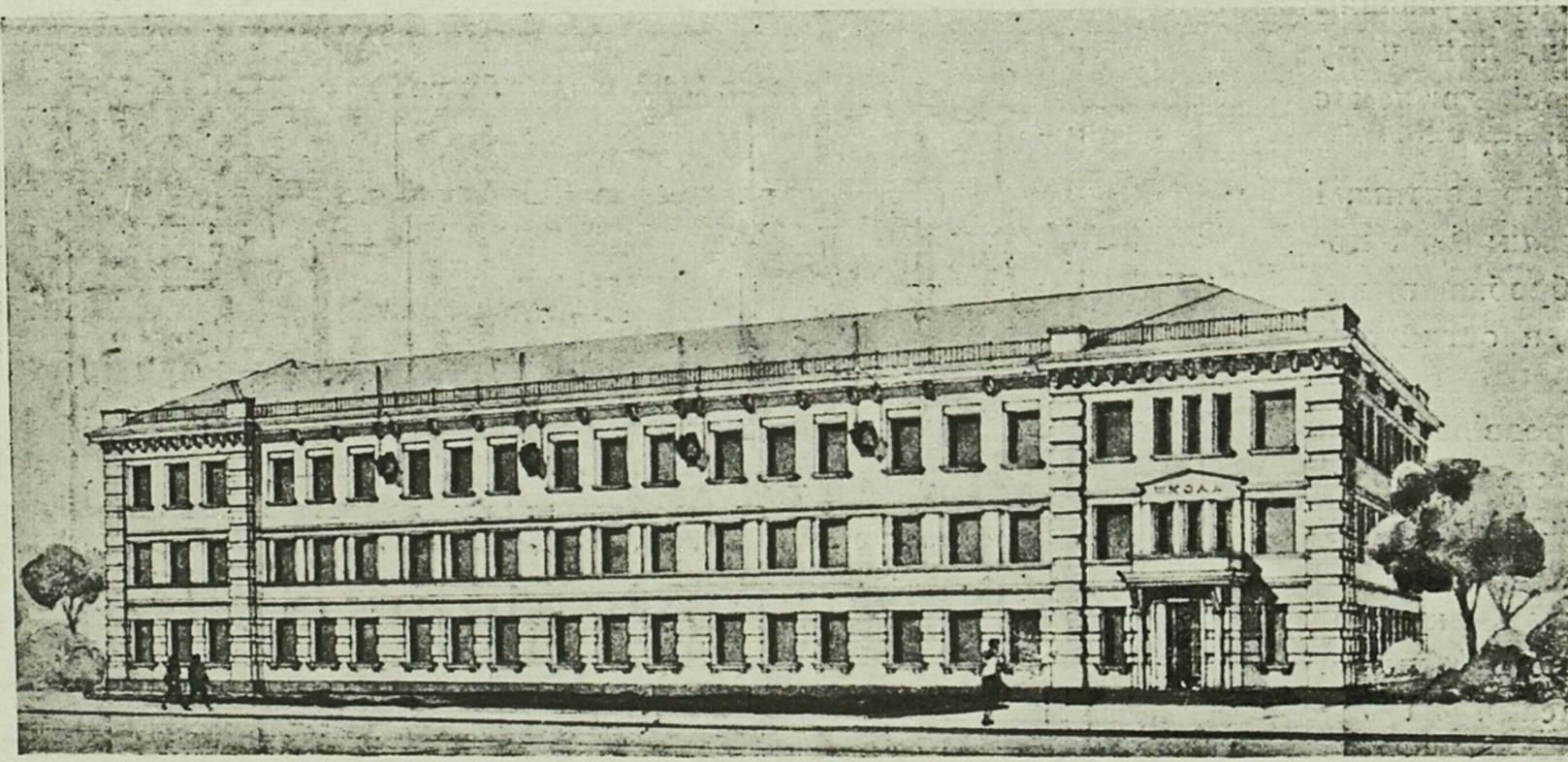
БІБЛІОТЕКА
Академії Наук
УРСР

Проект двокомплектної чотириповерхової школи з класами у двір. Тип 30. Автор — архіт. О. Г. Недопака

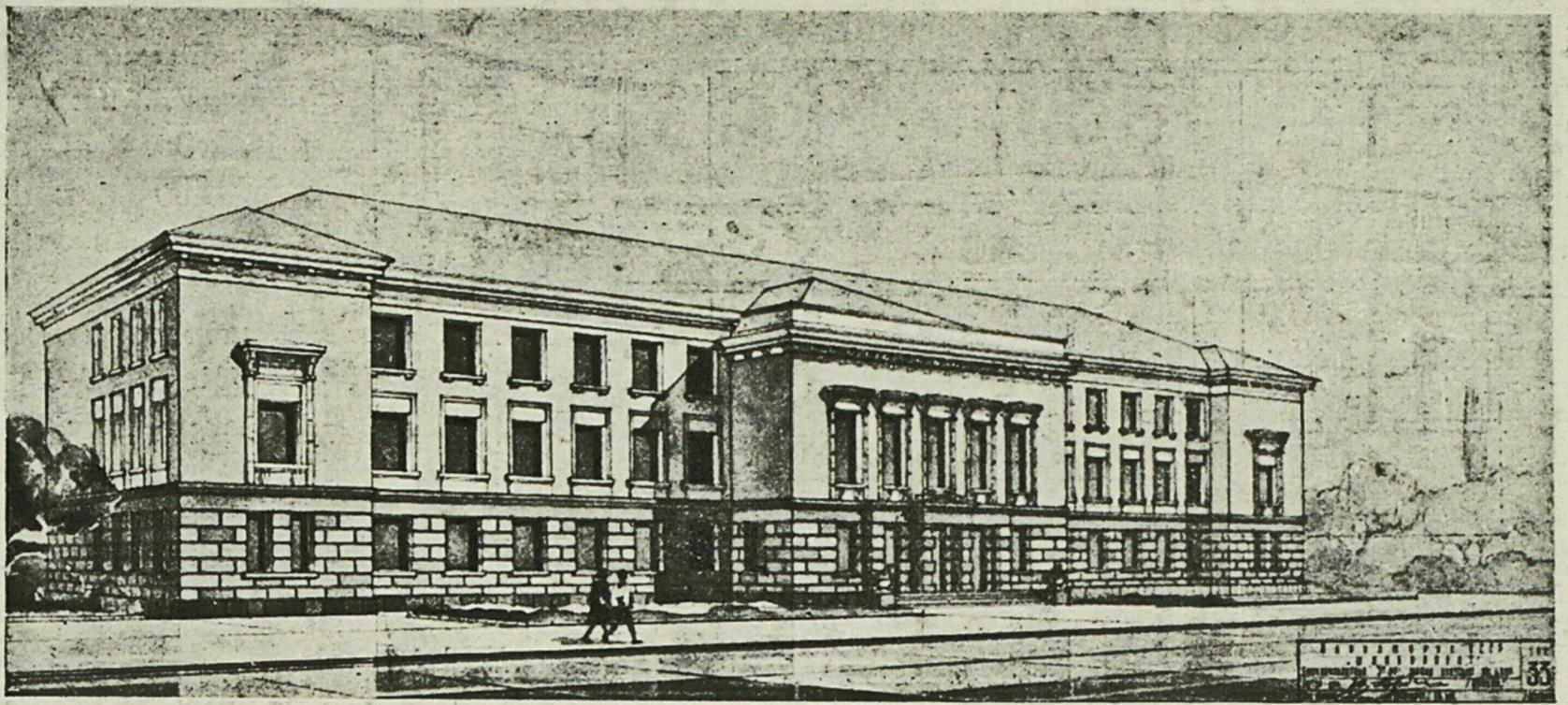

Однокомплектна двоповерхова школа з класами на вулицю. Тип 25. Автор — архіт. М. М. Перельмутер

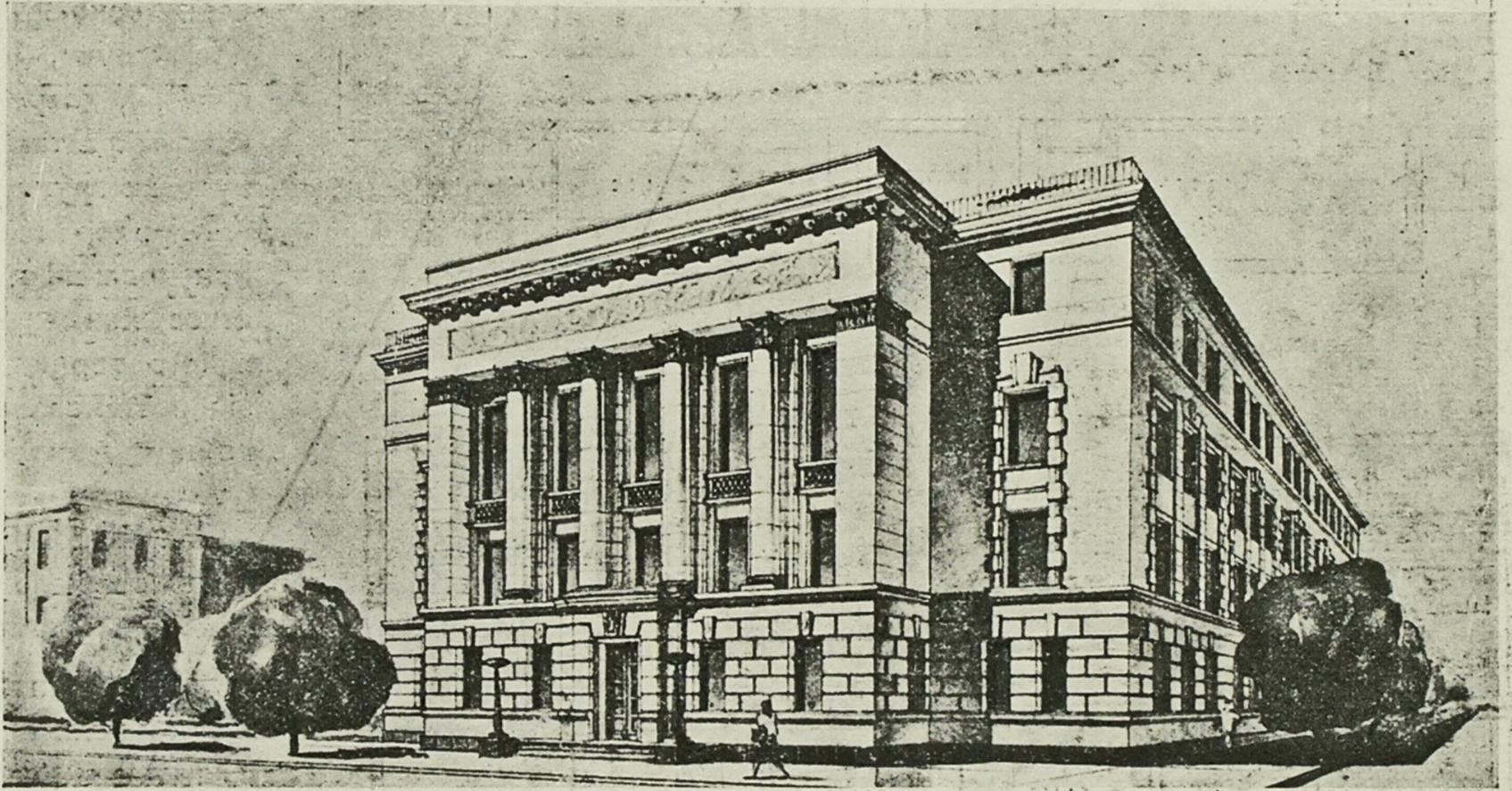

Двокомплектна триповерхова школа з класами на вулицю. Тип 32. Автор — архіт. Є. Коднір

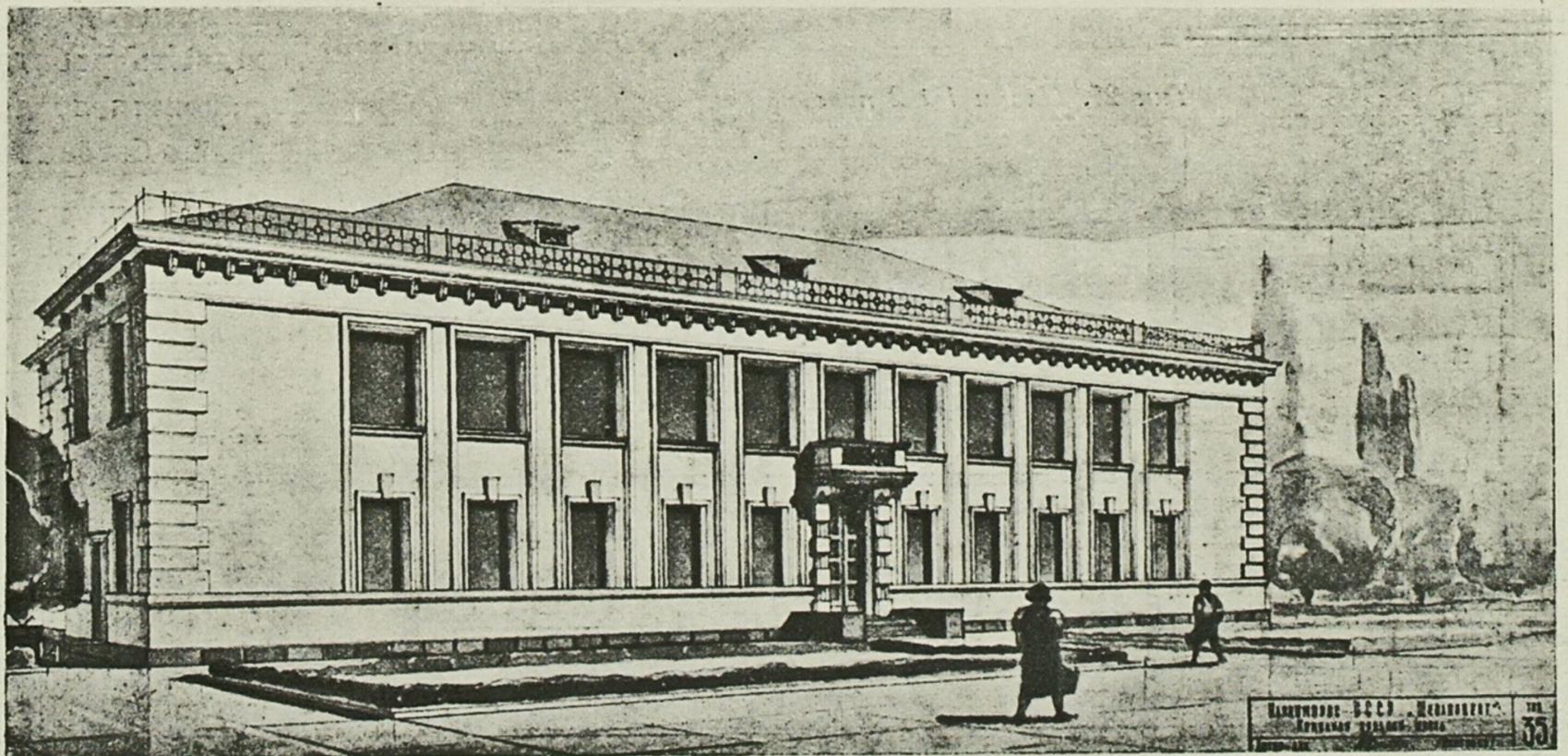
Двокомплектна
триповерхова
школа з класами
у двір. Тип 33.
Автор — архіт.
Ю. С. Корбін

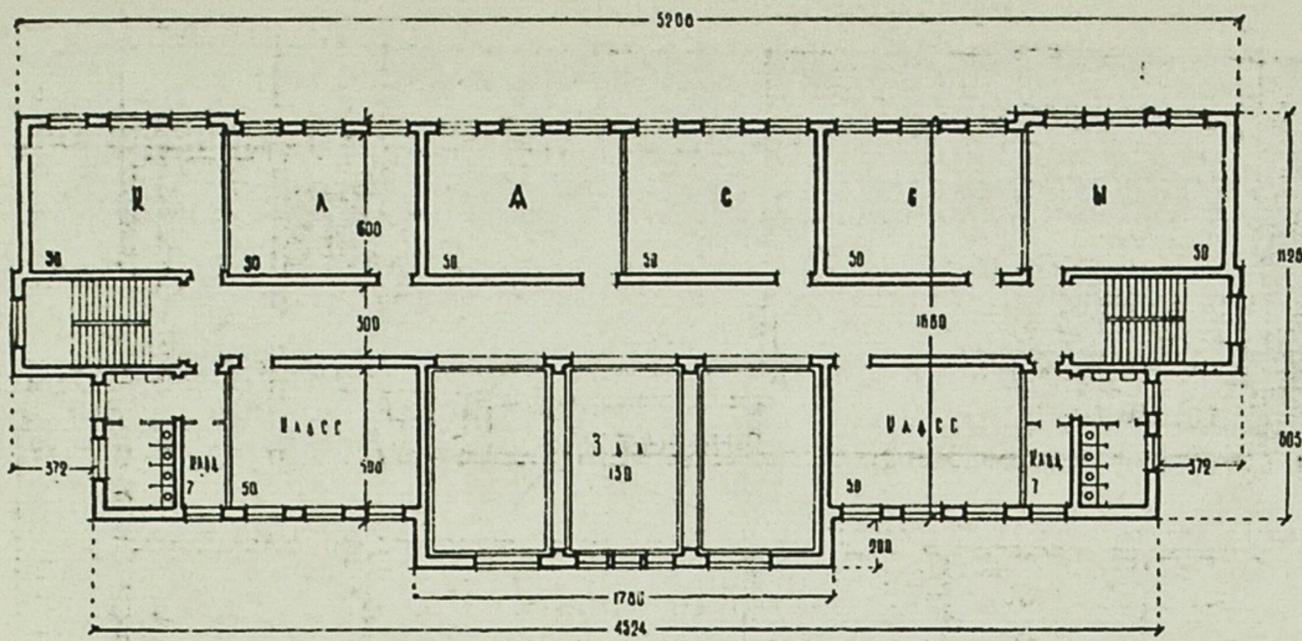

Двокомплектна
чотириповерхова
школа. Купове розв'язання. Тип 34.
Автор — архіт.
І. Р. Шиманський

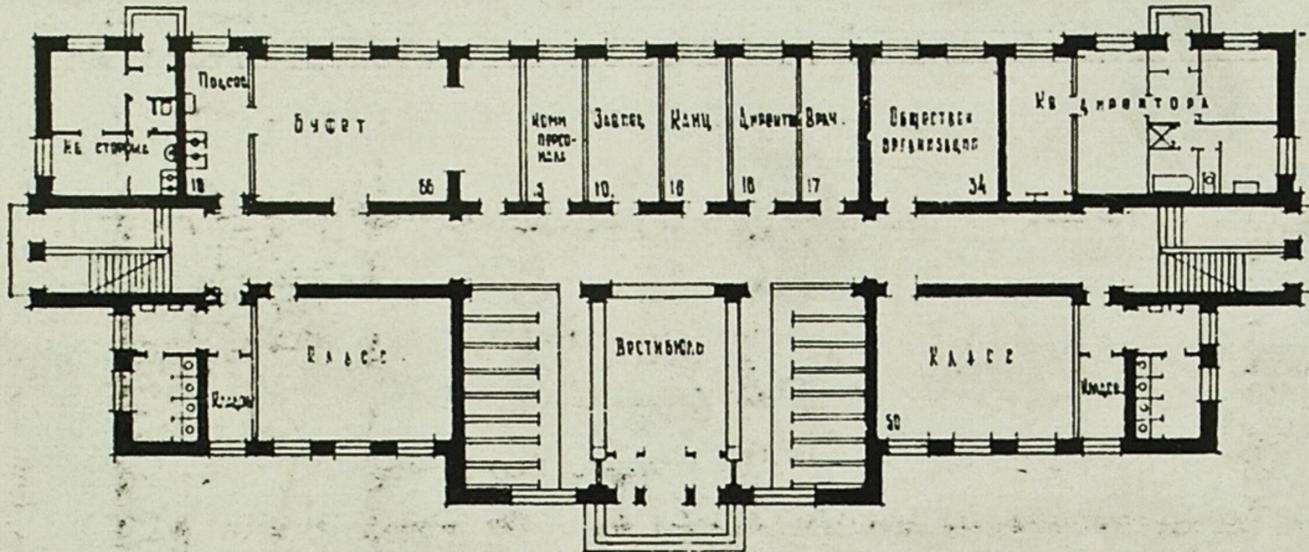

Однокомплектна
двоповерхова
середня школа. Тип 35.
Автор — архіт.
М. Костенко

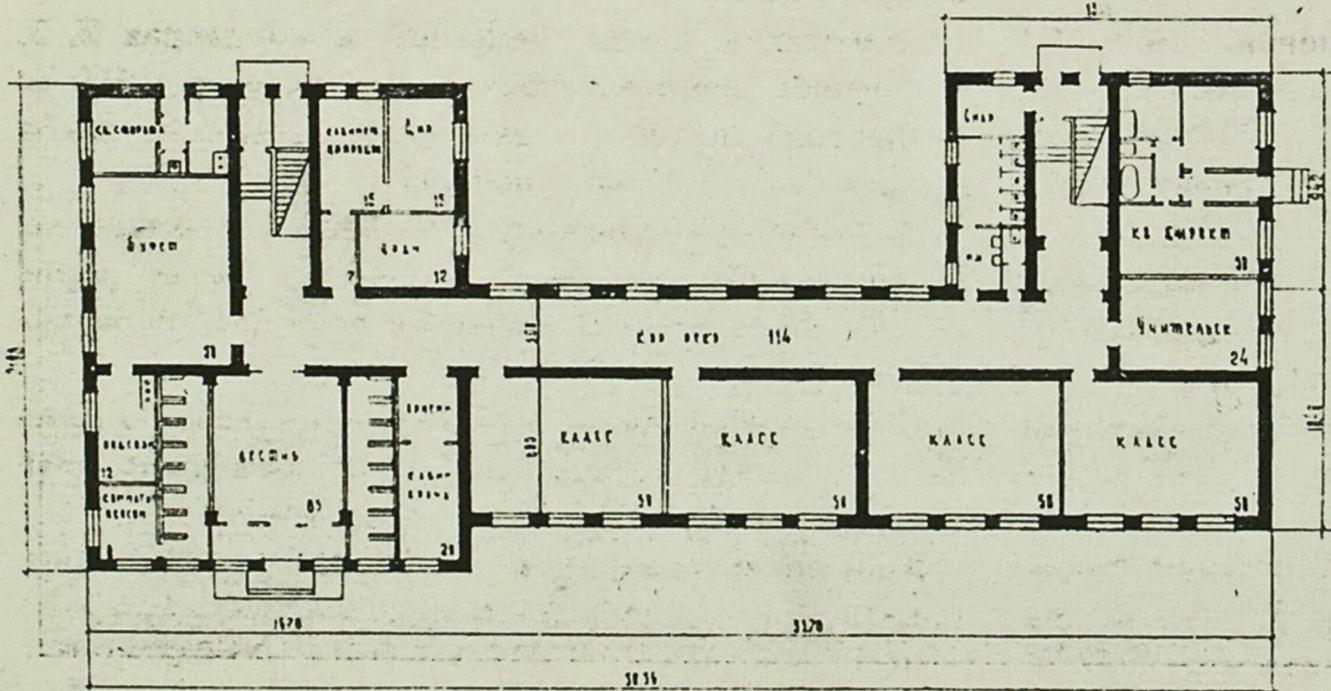

Тип 30. Плани 1 і 2 поверху

Тип 25. Плани 1 і 2 поверху

Архіт. О. Г. Недопака розробив проект чотирьохповерхової школи з класами у двір — тип № 30.

Наявність двох типових проектів з протилежним розташуванням класних приміщень розширить можливість правильної орієнтації будівель школи по сторонах світу.

Тип 30 також має компактне симетричне рішення плану ($51,60 \times 16,80$), однак, порізаність головної лінії фасаду є істотним недоліком цього типу.

В першому поверсі розташовані основні адміністративні приміщення, буфет з підсобною в 84 м^2 , квартира директора і сторожа, а також два класи для нулевих груп.

Коридор шириною в $3,0 \text{ м}$ при довжині в $36,0 \text{ м}$ освітлюється вікнами сходових кліток в його торцях і рекреаційним відкритим залом в $8,0 \times 16,2 \text{ м}$, розташованими поперечно по центру коридора.

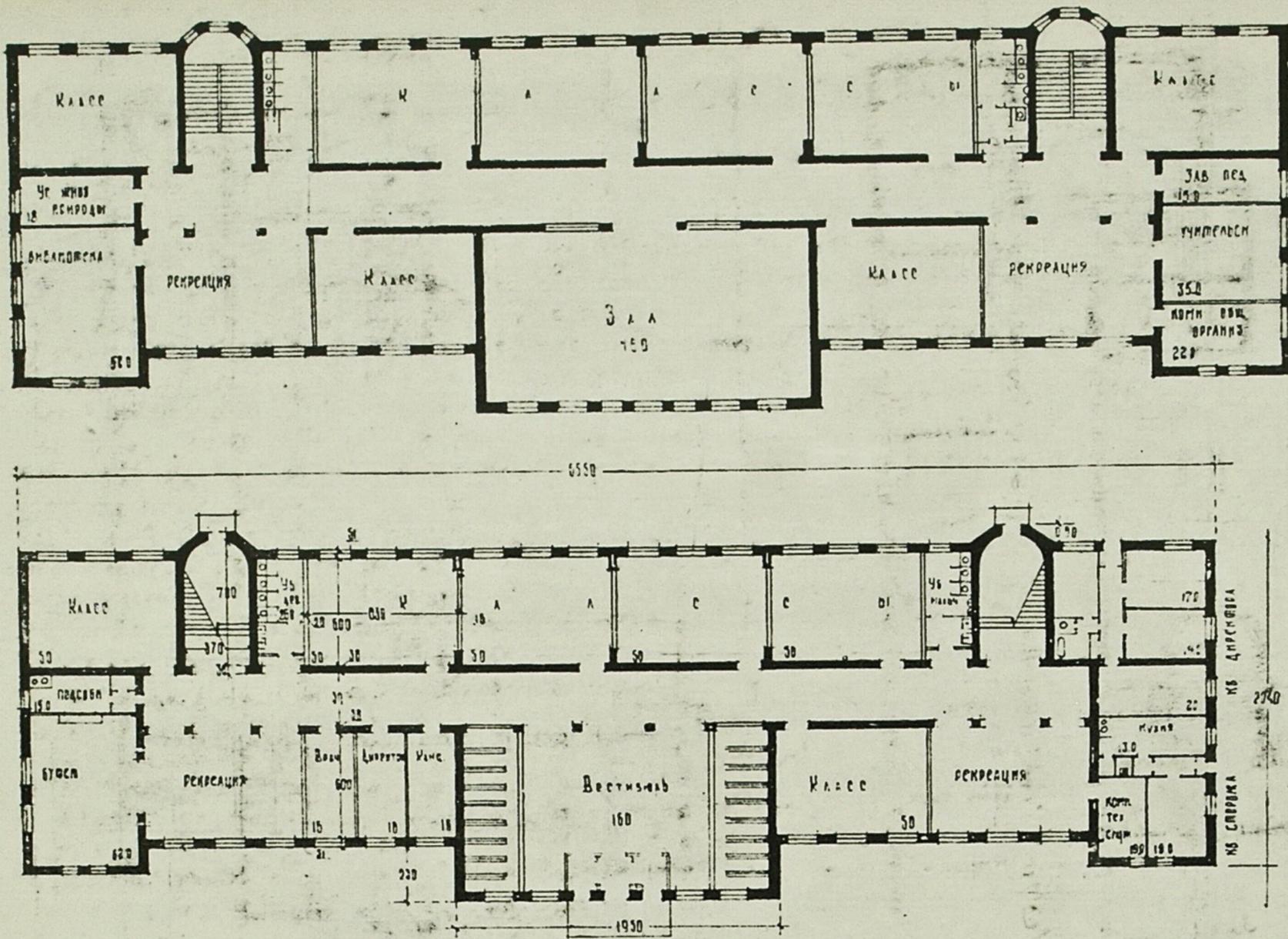
Зал 2 поверху, розміщений над вестибюлем з залізобетонним перекриттям, буде використаний для фізкультурних занять.

Конструктивним недоліком у цьому проекті є перекриття залу 2 і 3 поверхів, де ширина в $8,0 \text{ м}$ викликає необхідність робити дерев'яне перекриття по двох металічних і залізо-бетонних прогонах, які ділять план на три частини, що дозволяє вкладати перпендикулярно до них дерев'яні балки.

Це виправдує себе поперечним розташуванням залу площею в 130 м^2 . Загальна площа рекреації поперечно виходить по $235,0 \text{ м}^2$.

Загальна кубатура будівлі — 13780 м^3 , що при наявності додаткових приміщень дає значне зниження вартості.

Тип 33. План №
і 2 поверху

хит. Корбін), за якими здійснюється будівництво в невеликих містах України.

В триповерхових школах на 880 учнів класи необхідно розташувати по всіх поверхах з метою рівномірного розподілу учнів поповерхово.

Тип 32 (архіт. Коднір) розв'язаний асиметрично, з класами на вулицю. Рішення вестибюлю утворює прямокутний рух дітей: наліво—в молодші класи і прямо по сходах—на верхні поверхи. При перенесенні головного входу вестибюлю в торець будинку, утворюється можливість розміщати школи посеред кварталу або на розі з коротким фронтом забудови (25 м), що є значною перевагою даного проекту. Рекреаційний коридор має ширину в 3,40 м. Фізкультурний зал площею в 160 м² при висоті 4,80 м, розташований на 1 поверсі, хоч і не розв'язаний в загальному об'ємі будівлі школи, вигідно вирізняється своїм безпосереднім зв'язком з внутрішнім двором, що дуже зручно для фізкультури і рекреації. Економічність влаштування (відсутність вікон на 2 поверсі над залом) дає можливість розв'язати перекриття залу в дерезі. Загальне планування чітке і просте. Кубатура дорівнює 13200 м³.

Порівнення типу 32 з аналогічним проектом минулих років типу 103 (автор Коднір) дає такі результати:

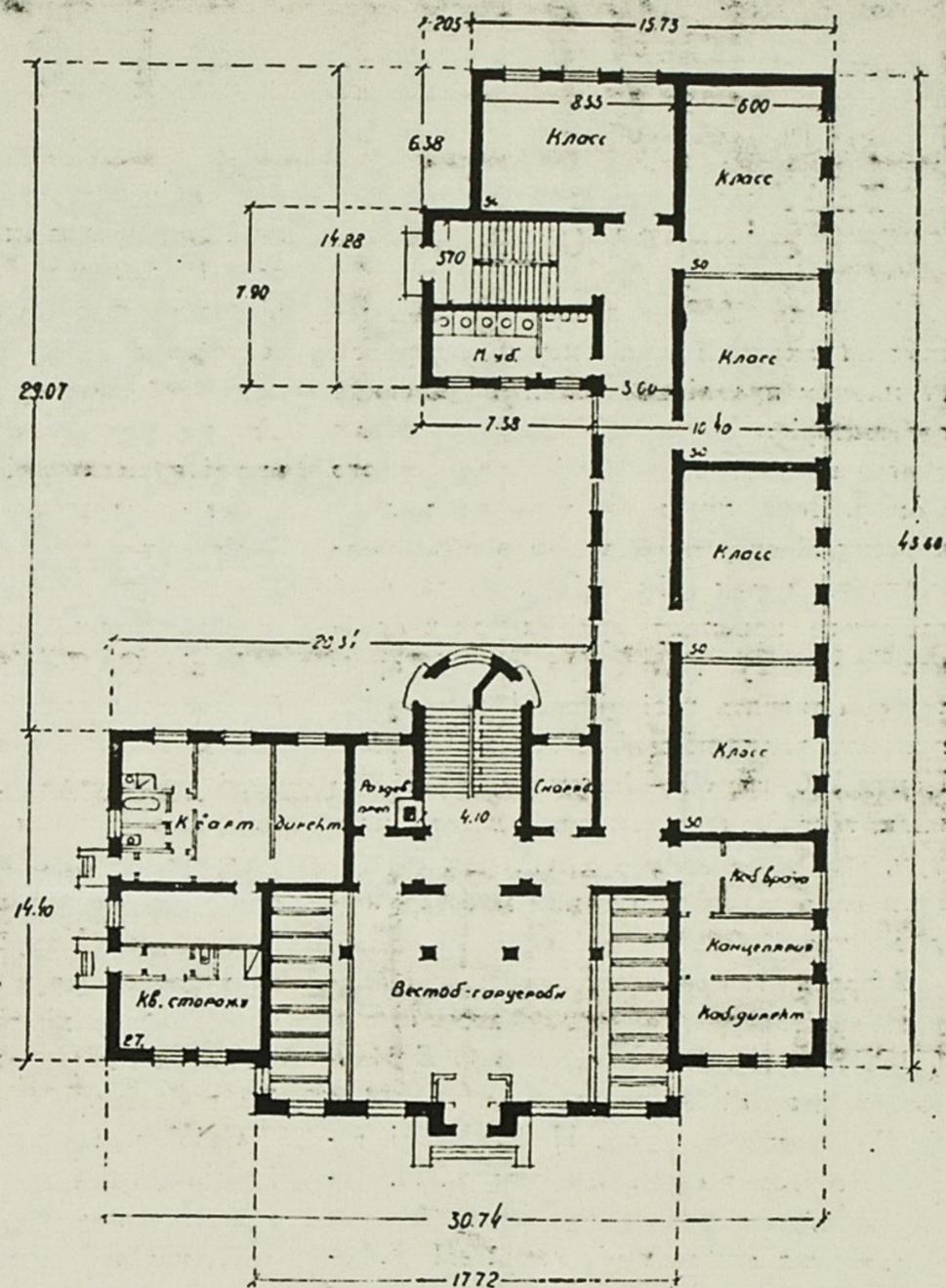
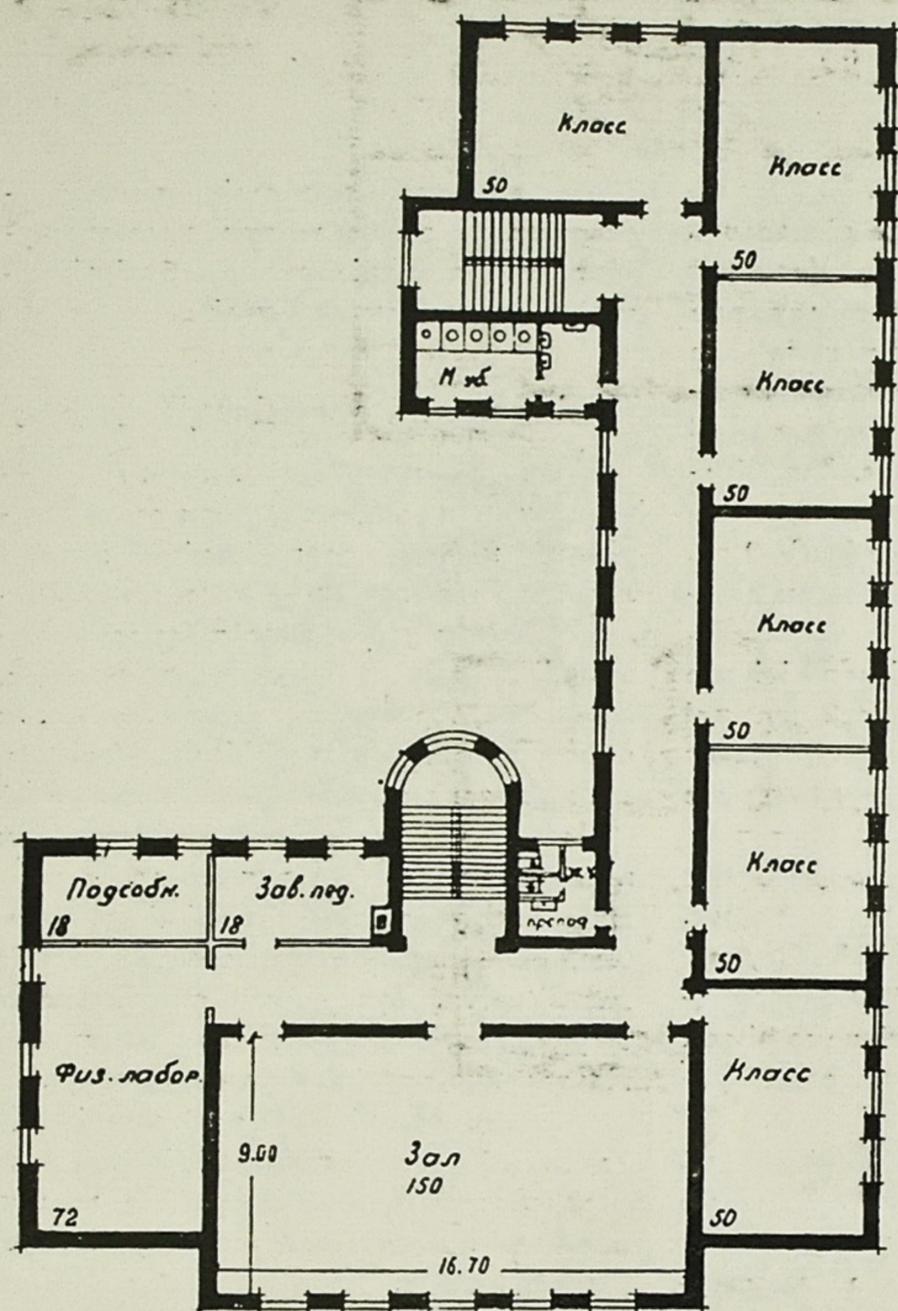
	Тип 103 1935 р.	Тип 32 1938 р.	Різниця	Різниця вартості в тис. крб.
1. Проект забудови	73 п. м	60	13	—
2. Кубатура (м ³)	15136	13200	1936	104,5
3. Периметр зовн. стін	248 п. м	194,6 п. м	301 м ³	21,0
4. Об'єм кладки	1586 м ³	1284 м ³		
		орієнтовно		125,5 т.крб.

Ця цифра (125,5 т. к.), хоч і орієнтовна, показує, які величезні кошти у масовому будівництві можна зекономити при ліквідації шкідливих надмірностей.

Тип 33 (автор—архіт. Корбін) дає симетричне рішення плану з класами на двір.

На кожному поверсі симетрично до сходів розташовані відкриті холли площею по 55 м², які служать доповненням для рекреації і освітлення коридору. Рішення двосвітного залу на 2 поверсі утворює понижену центральну частину, що значно погіршує архітектуру головного фасаду.

При ряді додаткових приміщень тип 33, порівнюючи з аналогічним типом 102 (автор—архіт. Корбін), має економію на кубатурі 14878—13825=1050 м³, на периметрі зовнішніх стін 234,0—187,0=47 м. п. або

Тип 34. План 1 і 2 поверху

282 м³ цегляної кладки. Крім того, довжина будівлі дорівнює 65,5 п. м., що полегшує підбір майданчика.

Розробка проекту показала можливість влаштувати два зали по 160 м² на 2 і 3 поверхах, що, поперше, дає додатковий зал рекреації на 2 поверсі і, по-друге, підвищить центральну частину будівлі і цим поліпшить рішення головного фасаду.

Крім двокомплектних шкіл на 22 класи, Шкілпроект розроблені однокомплектні школи на 10 класів (типи 28, 27, 26, 25 і 35, автори—архіт. Недопака, Коднір, Погребинська, Перельмутер, Костенко). Порівнюючи з аналогічними проектами минулих років, ці проекти однокомплектних шкіл мають більш компактне і просте рішення плану, незначне зниження кубатури (100—300 м³) і ряд додаткових приміщень: зал на 120—140 м², кабінет директора, лікаря, лаборантську, що досягнуто завдяки раціональному рішенню плану і усуненню надмірностей в проектуванні.

Зал площею в 130 м² може служити для фізкуль-

тури, рекреації і цілком достатній для зборів і вечорів.

Проекти, затверджені Наркомосом УРСР для будівництва в 1939 р., є результатом тривалої і напруженої роботи колективу Шкілпроекту, використання існуючого досвіду і вивчення питання експлуатації шкіл безпосередньо на місцях.

Питання деталей і „дрібниць“ планування і внутрішнього благоустрою і досі ще не розв'язані.

Деякі досягнення в проектах 1939 р. по плануванню, зовнішній архітектурі і зниженню вартості будівництва свідчать про можливість дальшого поліпшення проектів шкіл, поєднання економічності з високою якістю планування, архітектури з врахуванням всіх вимог, які пред'являються до сучасної школи.

Рішення цього вдячного завдання дозволить з ще більшим розмахом будувати нові школи для щасливих дітей нашої соціалістичної батьківщини, про яких повсякденно піклується великий вождь народів товариш Сталін.

На IV пленумі правління спілки РА ССРР

29 грудня 1938 р. в приміщенні Все-союзної академії Архітектури відкрився IV пленум правління спілки радянських архітекторів. В роботі пленуму взяли участь представники 36 міст Радянського Союзу. Вони приїхали у вічно молоду червону Москву, щоб ще раз продемонструвати перед всім світом, що на фоні глибокого занепаду архітектури в країнах фашизму тільки радянські архітектори творять нові цінності мистецтва, прийняті величчю сонячної епохи Сталіна. Понад 300 гостей — інженери, будівельники, лікарі, педагоги прийшли на пленум, щоб допомогти архітекторам розв'язати найважливіші питання масового будівництва.

В президії: президент Всесоюзної академії архітектури, депутат Верховної Ради СРСР проф. В. О. Веснін, проф. С. Є. Червишев, депутат Верховної Ради РРФСР О. Г. Мордвінов, проф. Н. Я. Коллі, голова Комітету в справах мистецтв П. І. Назаров, відповідальний секретар спілки радянських архітекторів України Г. В. Головка, архіт. О. І. Гегелло.

Пленум відкривав відповідальний секретар всесоюзного правління спілки радянських архітекторів проф. В. О. Веснін.

Бурхливою овацією делегати й гості зустрічають пропозицію т. Гегелло надіслати привітальні телеграми зодчому соціалізму Й. В. Сталіну і його кращому соратнику В. М. Молотову.

Пленум поряд з найактуальнішими питаннями нашого будівництва заслухав доповідь В. О. Весніна про творчість великого російського зодчого М. Ф. Козакова, який прикрасив Москву численними спорудами.

Доповідь архіт. К. І. Джуса „Основні питання масового будівництва“, співдоповідь архіт. В. М. Кусакова про будівництво шкіл, як і всі виступи на пленумі, були пройняті сталінським піклуванням про людину.

Тов. Джус у своїй доповіді зазначив, що тільки за роки першої п'ятирічки витрати на шкільне будівництво становлять 1 млрд. 100 млн. крб. За чотири роки другої п'ятирічки збудовано в Радянському Союзі 16.725 шкіл. Коли поставити всі ці школи по одній лінії, вона протягнулася б від Москви до „Артека“ в Криму.

Про грандіозний розмах шкільного будівництва на Україні розповів делегат української організації О. Г. Недопака.

З співповіддю про будівництво дитя-

чих садів виступув архіт. О. К. Чалдимов. Підкресливши величезне піклування партії і уряду про дітей, тов. Чалдимов цілком слушно обвинувачував спілку архітекторів в тому, що вона не приділяла належної уваги будівництву дитячих садків, не притягала до цієї роботи наші кращі архітектурні сили тощо. Тов. Чалдимов вимагав провести старанний аналіз будівництва дитячих садків за 1938-39 рр. з метою уточнення і виправлення проектного завдання.

Архіт. О. Я. Карр в співповіді про будівництво ясел піддав гострій критиці типові проекти ясел, які аж до початку 1938 року складались за програмами з явно завищеними вимогами. Постанова Раднаркому СРСР від 26 лютого 1938 року пропонує переглянути застарілі норми. Нові норми Наркомздоров'я СРСР, які знаходяться ще в стадії розробки необхідно диференціювати відповідно до різних місцевих і національних особливостей районів Союзу.

Співповідач архіт. Я. Є. Островський і український архітектор М. І. Ашкіназі говорили про недостатню увагу з боку архітектурної громадськості до проектування родильних будинків. В результаті, навіть затверджені Раднаркомом РСФРР проекти до кінця ще недороблені, мають недоліки в плануванні і особливо в архітектурному розв'язанні фасаду й інтер'єру.

Представники місцевих організацій Союзу, критикуючи типові проекти Наркомосвіти і Наркомздоров'я, заявили, що ці наркомати намагаються монополізувати проектування, не бажають використовувати кращі рішення, створені в інших проектних майстернях.

Активну участь в роботі пленуму взяли лікарі, які подали в своїх виступах чимало цінних практичних зауважень. Так, т. Назарова розповіла про те, як Інститут Охматдиту працює над утворенням зразкових меблів для дитячих ясел.

Делегати відзначили, що Комітет у справах будівництва ще не спромігся очолити, об'єднати і підвищити якість роботи по типовому проектуванню.

2 січня пленум заслухав доповідь архіт. Г. В. Головка про роботу спілки радянських архітекторів України. У жвавому обговоренні доповіді взяли участь представники мало не всіх місцевих організацій.

На пленумі було відзначено, що архітектурна громадськість в минулому році приділила питанням масового будівництва значно більше уваги, ніж в попередні роки. Величезні завдання стоять перед архітекторами в 1939 р. Радянські архітектори,

вперто працюючи над поліпшенням, прискоренням і здешевленням масового будівництва, повинні створити будівлі, достойні великої епохи Сталіна.

У Вінницькій організації СпРАУ

Після традиційного літнього перепочинку вінницькі архітектори разом з керівними міськими організаціями заходились навколо питань реконструкції Вінниці. Значну увагу було приділено вокзальній площі. Архітектори Черниш, Юрих і Ройтер, використавши зауваження автора проекту вокзалу М. О. Шехоніна, виробили завдання для проектування площі.

Довгий час у Вінниці обмірковували питання про поліпшення житлових умов жителів Єрусалимки — околиці міста. Зрештою, було вирішено переселити жителів на Замостя. Тут, за типовим проектом Укрдівільпроекту, для них будуватиметься кільканадцять 1- і 2-поверхових домів.

Обласна організація архітекторів докладно обмірковує генплан Вінниці. Уже складено завдання, як переробити генплан, виходячи з перспектив розвитку міста на ближчі 5 років.

Цим майже цілком вичерпується робота вінницької організації. Політвиховна і масова робота тут не в пошані, далеко не всі архітектори працюють над підвищенням своєї кваліфікації, лекції відбуваються дуже рідко. Якось влітку архітектори заслухали доповідь на тему „Нові оброблювальні і будівельні матеріали“ — і на цьому заспокоїлись.

Не все гаразд і з підготовкою до IV пленуму СпРАУ. Утворені обласним правлінням секції працюють дуже кволо, не проробляють глибоко питань масового будівництва, не звертають належної уваги на підготовку матеріалів до пленуму. Особливо незадовільний стан в секції дитясел і родильних домів, яку очолюють голова і секретар обласного правління М. Л. Черниш та В. М. Юрих.

На жаль, українське правління дуже мало цікавиться станом організацій на периферії, за весь рік не надіслало в Вінницю жодного представника. 23 жовтня українське правління вирішило налагодити живий зв'язок з Вінницею, навіть надіслало туди телеграму: до вас, мовляв, приїде т. Ю. Моциль, який 25 проведе вибори обласного правління. Загальні збори, звичайно, скликали, але... т. Ю. Моциль не приїхав.

Українське правління повинно зважити на ці факти.

Ю. Зоря

З М І С Т

	Стор.
<i>15 років без Леніна на ленінському шляху</i>	1
Архіт. <i>М. І. Гречина</i> і <i>Мих. Бабат</i> —Музей В. І. Леніна в Києві	4
Архіт. <i>І. Н. Заков</i> —Ансамбль майдану Дзержинського в Харкові	13
Архіт. <i>М. І. Сімікін</i> —Забудова і планування Полтави (історичний нарис)	18
Інж. <i>Є. Д. Ортенберг</i> —Типові проекти шкіл на 1939 рік	29
ХРОНІКА. На IV пленумі правління Спілки РА СРСР	40
ВКЛАДКА: <i>В. І. Ленін</i> —барельєф роботи фарфорового заводу ім. Ломоносова в Ленінграді (з експонатів Музею В. І. Леніна в Києві).	

SOMMAIRE

<i>15 ans sans Lénine sur la route de Lénine</i>	1
Editorial consacré du quinzième anniversaire du jour de mort du grand chef de la Révolution prolétarienne, le fondateur du Bolchévisme V. I. Lénine.	
<i>M. Hretchina</i> , architecte, et <i>M. Babate</i> —Le Musée de V. I. Lénine à Kiev	4
L'Architecture du nouveau Musée de Lénine, consacré à sa vie et son oeuvre. Aménagement des salles d'exposition.	
<i>V. Zakov</i> , architecte—L'Ensemble de la Place Dzérjinski à Kharkov	13
Analyse du plan et des édifices de l'une des plus grandes places de l'URSS et de l'Ukraine. La Place Dzérjinski est édifіée durant les années 1926—1935.	
<i>J. Sémikine</i> , architecte—Le plan d'aménagement et d'édification de la ville de Poltava	18
Étude historique du plan d'aménagement et d'édification de la ville Poltava. L'Architecture de l'un des plus grands centres régionaux créés ces derniers temps dans la République Soviétique Socialiste d'Ukraine.	
<i>V. Ortenberg</i> , ingénieur—Les projets-types d'écoles pour 1939	29
Cet article montre l'amplitude de la construction de nouvelles écoles en Ukraine Soviétique et les projetes-types d'écoles qui seront construites en 1939.	
CHRONIQUE. La IV session plénière de l'Union des architectes soviétiques	40
HORS TEXTE: <i>V. I. Lénine</i> —bas-relief (porcelaine), exécuté par la fabrique de porcelaine Lomonossov à Léningrade.	

Відп. редактор Г. В. ГОЛОВКО

Адреса редакції: Київ, Пушкінська 1, тел. 3-17-00

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ

Державного Видавництва
„МІСТЕЦТВО“

на 1939 рік

„УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР“

ОРГАН ІНСТИТУТУ ФОЛЬКЛОРУ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР ТА УПРАВЛІННЯ
В СПРАВАХ МИСТЕЦТВ ПРИ РНК УРСР.

Великий багатоілюстрований журнал з питань українського фольклору і фольклористики.
Рік видання 3-й, виходить 1 раз на 2 місяці, обсягом 10 аркушів.
Передплатна ціна: на рік — 30 крб., на 6 місяців — 15 крб. Ціна окремого номера 5 крб.

„ТЕАТР“

ОРГАН УПРАВЛІННЯ В СПРАВАХ МИСТЕЦТВ ПРИ РНК УРСР.

Великий багатоілюстрований журнал, що широко висвітлює питання театраль-
ного життя України та братніх національних республік.
Рік видання 4-й, виходить 6 разів на рік.
Передплатна ціна: на рік — 18 крб., на 6 місяців — 9 крб. Ціна окремого
номера 3 крб.

„РАДЯНСЬКА МУЗИКА“

ОРГАН ОРГКОМІТЕТУ СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ УКРАЇНИ.

Журнал висвітлює теоретичні й практичні питання радянського музико-
знавства, знайомить читачів з творчістю українських радянських компози-
торів, творчими досягненнями композиторів братніх радянських республік
і з народною музичною творчістю.
Рік видання 5-й, виходить 6 разів на рік.
Передплатна ціна: на рік — 9 крб., на 6 місяців — 4 крб. 50 коп. Ціна окре-
мого номера 1 крб. 50 коп.

„ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО“

ОРГАН СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ УКРАЇНИ.

Журнал відбиває поточне мистецьке життя в репродукціях, знайомить
читачів з творчістю українських радянських художників і графіків, з класи-
ками українського, російського і світового малярства і скульптури, з мате-
ріалами поточних виставок і з народним мистецтвом.
Виходить щомісяця обсягом 4 арк.
Передплатна ціна: на рік — 30 крб., на 6 місяців — 15 крб., на 3 місяці —
7 крб. 50 коп. Ціна окремого номера 2 крб. 50 коп.

„АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ“

ОРГАН СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ АРХІТЕКТОРІВ УКРАЇНИ.

Новий архітектурний журнал.
Журнал виходить 1 раз на місяць. Журнал „Архітектура Радянської України“
висвітлює питання архітектурного будівництва, планування і соціалістичної
реконструкції міст УРСР і колгоспної архітектури.
Передплатна ціна: на рік — 36 крб.; на 6 місяців — 18 крб.; на 3 місяці —
9 крб. Ціна окремого номера 3 крб.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ ВСІ РАЙОННІ ТА МІСЬКІ БЮРО
„СОЮЗПЕЧАТИ“, ФІЛІЇ КОГІЗ'а, ВСІ ПОШТОВІ ФІЛІЇ І ЛИСТО-
НОШІ.

Надсилайте передплату на адресу видавництва: Київ,
вул. Воровського, № 22. Видавництво „Мистецтво“.